

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Michal Peškar

**Volební systém do Poslanecké sněmovny v ČR: geneze, vývoj
a jeho další směřování**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D.

Katedra: Katedra politologie a sociologie

Datum odevzdání práce: prosinec 2011

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, přičemž všechny použité prameny a literatura jsou řádně citovány a tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne:

Podpis:

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu doc. JUDr. Janu Kyselovi, PhD. za ochotu a nesčetné rady při vedení této práce, za jeho věcné připomínky a čas, který nad mojí prací strávil.

Taktéž bych rád poděkoval své alma mater, která mi umožnila studovat právo a právní vědu.

Konečně velké poděkování si zaslouží mí rodiče a prarodiče, kteří mi studium na Právnické fakultě umožnili a navíc mě po celou dobu studia výrazně podporovali.

Obsah:

Úvod.....	4
1. Volby v demokracii	7
1.1. Volební systémy - volební metody přepočítávání hlasů na mandáty	7
1.1.1. Jaký systém je nejlepší?	9
1.2. Většinové volební systémy a jejich metody	10
1.3. Proporční volební systémy a jejich metody	12
1.3.1. Metody volebního čísla – tzv. volební kvóty.....	17
1.3.2. Metody volebního dělitele	19
2. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky.....	22
2.1. Ústavní základ voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky	22
2.1.1. Základní ústavní principy voleb do Poslanecké sněmovny	24
2.2. Zákon číslo 247/1995 o volbách do Parlamentu České republiky (tzv. volební zákon).....	28
2.3. Novela volebního zákona vydaná ve Sbírce pod číslem 204/2000	30
2.4.2. Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 , vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001 (tzv. velký volební nález).....	33
2.4.2. Polemika s „velkým volebním nálezem“	37
2.5. Volební systém do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky po „velkého volebního nálezu“	39
3. Návrhy na změnu volebního systému	42
3.1. Důvody proč měnit volební systém	42
3.2. Mantinely reformy volebního systému ve světle soudních rozhodnutí	44
3.2.1. Malý volební nález.....	44
3.2.2. Velký volební nález	45
3.2.3. Nálezy k volbám v roce 2006	45
3.3. K diskuzi nad současným volebním systémem	49
3.4. Návrhy Topolánkovy vlády	51
3.4.1. Skotská varianta.....	53
3.4.2. Řecká varianta.....	54

3.4.3. Nizozemská varianta.....	57
3.4.4. Polská varianta.....	58
3.4.5. Varianta tvrdého bonusu.....	59
3.5. Další možné návrhy	60
Závěr	64
Seznam zkratk	69
Použitá literatura	70
1. Knihy	70
2. Články v časopisech a sbornících	71
3. Elektronické zdroje	76
4. Právní předpisy a soudní rozhodnutí	77
Seznam příloh	80
Poznámka k volebním modelům.....	82
Příloha č. 1 : Model voleb 1996 – počty mandátů	83
Příloha č. 2 : Model voleb 1998 – počty mandátů	84
Příloha č. 3 : Model voleb 2002 – počty mandátů	85
Příloha č. 4 : Model voleb 2006 – počty mandátů	86
Příloha č. 5 : Model voleb 2010 – počty mandátů	87
Příloha č. 6 : Model voleb 1996 – počty hlasů na jeden mandát	88
Příloha č. 7 : Model voleb 1998 – počty hlasů na jeden mandát	89
Příloha č. 8 : Model voleb 2002 – počty hlasů na jeden mandát	90
Příloha č. 9 : Model voleb 2006 – počty hlasů na jeden mandát	91
Příloha č. 10 : Model voleb 2010 – počty hlasů na jeden mandát	92
Příloha č. 11 : Model voleb 1996 – počty mandátů ve volebních krajích	93
Příloha č. 12 : Model voleb 1998 – počty mandátů ve volebních krajích	94
Příloha č. 13 : Model voleb 2002 – počty mandátů ve volebních krajích	95
Příloha č. 14 : Model voleb 2006 – počty mandátů ve volebních krajích	96
Příloha č. 15 : Model voleb 2010 – počty mandátů ve volebních krajích	97
Příloha č. 16 : Model voleb 1996 – přirozené prahy ve volebních krajích.....	98
Příloha č. 17 : Model voleb 1998 – přirozené prahy ve volebních krajích.....	99
Příloha č. 18 : Model voleb 2002 – přirozené prahy ve volebních krajích.....	100

Příloha č. 19 : Model voleb 2006 – přirozené prahy ve volebních krajích.....	101
Příloha č. 20 : Model voleb 2010 – přirozené prahy ve volebních krajích.....	102
Příloha č. 21 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 4 strany* – efektivní práh	103
Příloha č. 22 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 4 strany* – horní práh	104
Příloha č. 23 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 5 stran* – efektivní práh	105
Příloha č. 24 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 5 stran* – horní práh	106
Příloha č. 25 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 6 stran* – efektivní práh	107
Příloha č. 25 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 6 stran* – horní práh	108
Abstrakt.....	109
Abstract.....	110
Klíčová slova	111
Keywords	111

Úvod

Otázka voleb je od vzniku samostatné České republiky v roce 1993 jednou z nejdiskutovanějších a neustále aktuálních otázek z oblasti ústavního práva a politologie. Zvláště pak otázka voleb do Poslanecké sněmovny, na kterých do značné míry závisí vznik a existence vlády. Důkazem tohoto je pravidelné oživení a zvýšení zájmu o tuto problematiku před každými volbami do Poslanecké sněmovny a okolo každé navrhované změny volebního systému.

Tato diplomová práce se pokusí zmapovat genezi, vývoj a další směřování volebního systému do Poslanecké sněmovny České republiky, přičemž volební systém pojímá v užším slova smyslu, tedy jako určitou metodu přidělování mandátů stranám či kandidátům na základě výsledků voleb (blíže viz kapitola 1.1.).

Metodologicky lze práci označit za případovou studii, která se bude držet dvou základních postupů, a to od obecného ke konkrétnímu a od dřívějšího k současnému a budoucímu. Zvláště popis od obecného ke konkrétnímu bude kvůli lepšímu pochopení a vyšší přehlednosti užíván nejenom v práci jako celku, ale i v rámci jednotlivých kapitol a podkapitol.

Celá práce kromě úvodu a závěru obsahuje tři kapitoly, které představují určité uzavřené celky pojednávající nejprve o volebních systémech obecně, o volebním systému do Poslanecké sněmovny České republiky a na závěr o navrhovaných změnách tohoto systému.

První kapitola má charakter úvodu do problematiky volebních systémů. Po definici a vymezení pojmu následuje krátké shrnutí argumentů v „boji o nejlepší“ systém mezi systémem většinovým a proporčním. Oba základní systémy jsou podrobněji popsány a budou uvedeny jejich nejběžnější varianty. Více místa je věnováno proporčnímu volebnímu systému, který je typický pro Poslaneckou sněmovnu. Tento obecný vhled do problematiky usnadní další výklad a zpřehlední další části, kdy již nebude nutné vracet se k obecným charakteristikám a vlastnostem jednotlivých variant proporčních volebních systémů.

Druhá kapitola je již koncipována konkrétně – bude mapovat vývoj volebního systému do Poslanecké sněmovny za existence samostatné České republiky. Okrajově

se také zmíní o základech volebního systému, které pocházející ze začátku 90. let, z doby ještě existujícího československého státu. Kapitola začíná obecnými východisky voleb do Poslanecké sněmovny, jež jsou obsaženy v ústavním pořádku České republiky. Dále popisuje vývoj zákonné úpravy volebního systému tak, jak šel v chronologickém pořádku. Do zákonné úpravy promluvil jako negativní zákonodárce též Ústavní soud, a proto je tento jeho „zásah“ zohledněn a popsán. Jelikož se pro mnohé jednalo o poněkud kontroverzní rozhodnutí, bude popsána i polemika s ním.

Závěrečná, tedy třetí kapitola se bude věnovat vybraným návrhům na změnu volebního systému, jež se za dobu jeho existence téměř dvaceti let našlo bezpočet. Úvod kapitoly shrne obecná východiska návrhů a nejčastěji uváděné důvody pro změnu systému. Částečně v návaznosti na druhou kapitolu popisující současný systém se práce dále pokusí identifikovat mantinely, za které za současného stavu žádná z budoucích reformem nebude moci jít. Zdrojem pro takovouto identifikaci budou ústavní principy týkající se voleb ve světle vybraných soudních nálezů a rozhodnutí. Konkrétní návrhy na reformu volebního systému pocházejí z práce expertní skupiny a Topolánkovy vlády z roku 2008, z článků Jakuba Charváta¹ a Marka Antoše² a z vlastních úvah.

Jako podklady pro zhodnocení jednotlivých návrhů změn volebního systému slouží práci vlastní výpočty autora na základě skutečných výsledků pěti po sobě jdoucích voleb do Poslanecké sněmovny v rozmezí let 1996 až 2010. Na základě těchto dat byly vytvořeny volební modely, které simulují výsledky voleb při použití odlišně nastaveného volebního systému. Jedná se konkrétně o model Ústavním soudem zrušené reformy z roku 2000 a volební modely všech výše zmíněných návrhů. Ač je vypovídací hodnota takovýchto modelů snížena tím, že voliči volí i na základě nastavení volebního systému, což volební modely nedokáží zohlednit, jsou stále takto získané výsledky užitečnější a přesnější než u modelů využívajících náhodná data. Pro možnost lepšího posouzení různých variant volebního systému byly pro jednotlivé modely vypočteny i případné počty mandátů některých možných koalic, počty hlasů potřebných pro získání jednoho mandátu, počty mandátů rozdělovaných v jednotlivých volebních krajích,

¹ CHARVÁT, Jakub. Mechanismus volebního bonusu a řecká varianta volební reformy optikou výsledků českých sněmovních voleb 2010. *Politologický časopis*. 2011, roč. 18, č. 1, str. 19-30 a CHARVÁT, Jakub. Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému. *Evropská volební studia*. 2009, roč. 4, č. 1, str. 66-89.

² ANTOŠ, Marek. Volební hrátky s bonusem pro vítěze. *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 9, str. II.

přirozené volební prahy na úrovni jednotlivých volebních krajů a prediktivní hodnoty těchto prahů.

Závěr práce přináší shrnutí dílčích výsledků obsažených ve druhé a třetí kapitole a bude se snažit ukázat možné změny volebního systému do Poslanecké sněmovny, které by mu jako celku mohly prospět.

1. Volby v demokracii

Volba je jednou z technik výběru kandidáta či kandidátů pro výkon určité funkce či pozice. Dalšími takovými technikami jsou například: usurpace, dědictví, jmenování, konkurz, aklamace, kooptace či losování anebo plebiscit jako souhlas s daným kandidátem³. Volba se odlišuje od jiných výše popsaných technik tím, že se jedná o hlasování určité skupiny lidí, která tak vybírá nejvhodnější kandidáty, přičemž se zvoleným kandidátům, postupují určité pravomoci. Jedná se tedy o vztah ze zdola nahoru.

Volby jsou poté nejčastěji spojovány s výběrem politických představitelů v moderních zastupitelských demokraciích. Jak již vyplývá ze samotného pojmu zastupitelská demokracie, demokracie není vykonávána přímo lidem, ale v převážné míře prostřednictvím zastupitelů zvolených lidem ve svobodných, přímých a rovných volbách, a to převážně formou tajného hlasování. Volby jsou tak důležitou součástí moderních demokracií, že jsou mnohými autory označovány za svátek demokracie⁴, za nevyhnutelnou součást politického života ve všech demokratických zemích⁵, za nejdůležitější demokratický způsob výběru do těch úřadů a funkcí, které slouží k reprezentaci lidu⁶ či za samotný základní předpoklad demokracie⁷.

1.1. Volební systémy - volební metody přepočítávání hlasů na mandáty

Volby, jak byly popsány výše, se v praxi vyskytují v mnoha a mnoha podobách. Pojem, který se s nimi velmi často pojí, je volební systém, potažmo volební systémy. Volební systém může být pojímán jako souhrn všech jednotlivců a institucí účastnících se voleb a všech vztahů vznikajících mezi nimi - tzv. sociologické pojetí, anebo v užším

³ KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006, str. 39-41.

⁴ Název první části knihy: KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha: Professional Publishing, 2006, Volby – svátek demokracie!, str.15-250.

⁵ ANTOŠ, M. *Principy voleb v České republice*. Praha : Linde, 2008, str. 11.

⁶ DAVID, Roman. *Politologie*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc. 2002, str. 90.

⁷ CABADA Ladislav; KUBÁT, Michal; et al. *Úvod do studia politické vědy*. Praha : Eurolex Bohemia, 2004, str. 251.

pojetí jako soubor všech pravidel a norem, které regulují volební vztahy⁸. V nejužším a také nejčastějším slova smyslu pod pojmem volební systém rozumíme „pravidla, pomocí kterých se na základě počtu hlasů rozdělují ve volbách mandáty mezi strany či jednotlivé kandidáty“⁹. Tohoto velmi úzkého, avšak běžně používaného chápání volebních systémů, se bude držet i tato práce a bude ho v tomto významu užívat.

Základní dělení volebních systémů je na systémy většinové a poměrné (někdy též proporční). Můžeme se taktéž setkat s pojmy polopoměrný (taktéž semi-proporční či poloproporční) a smíšený volební systém. Z důvodu složitosti problematiky se zde musíme omezit pouze na konstatování, že polopoměrné systémy zahrnují pouze řídce se vyskytující systém limitovaného hlasování (ve vícemandátových obvodech má volič minimálně dva hlasy a maximálně o jeden méně než je volených mandátů, přičemž jsou zvoleni kandidáti s nejvyšším počtem obdržených hlasů) a jednoho nepřenositelného hlasu (volič má ve vícemandátovém obvodu pouze jeden hlas, který může udělit pouze jednomu kandidátovi, zvoleni jsou kandidáti s nejvyšším počtem hlasů.). Smíšené volební systémy jsou určitou kombinací základních volebních systémů (poměrného a většinového) v rámci volby do jednoho zastupitelského orgánu.¹⁰ Vzhledem k bezbřehé fantazii tvůrců a „vynálezců“ volebních systémů, bude tato práce dále pouze uvádět základní dělení a rozdíly mezi jednotlivými volebními systémy, přičemž musíme mít stále na paměti, že se v praxi můžeme setkat s nejrůznějšími kombinacemi a úpravami, kvůli kterým jejich klasifikace bude velice obtížná. Stručné osvětlení základních volebních systémů a rozdílů mezi nimi nám však velice usnadní pochopení diskuze o obsahu pojmu „zásady poměrné zastoupení“ v druhé a třetí části této práce

Jednoduše by se dalo říci, že většinový volební systém je takový, který přisuzuje všechny volné mandáty, které jsou „ve hře“, jedné straně, popř. kandidátovi. Naproti tomu poměrný systém je takový, kdy jsou mandáty obsazovány v určitém poměru. Na první pohled se zdá vše jasné, avšak pokud zohledníme různorodost všech teoretických

⁸ KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006, str. 49.

⁹ LEBEDA, Tomáš. Stručný přehled volebních systémů. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 19.

¹⁰ Blíže k problematice typologie volebních systémů viz: LEBEDA, Tomáš. Stručný přehled volebních systémů. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 39-43; CABADA, Ladislav; ŽENÍŠEK, Marek. *Smíšené volební systémy*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2003, str. 10-59 a CHYTILEK, Roman; at al. *Volební systémy*. Praha : Portál, 2009, str. 20-48.

a všech v praxi se vyskytujících variant těchto systémů, jen těžko si vystačíme s tímto jednoduchým dělením. Těmito „komplifikujícími“ skutečnostmi mohou být velikost volebního obvodu – myšlen počet rozdělovaných mandátů, možnost personalizace výběru kandidáta či volba pouze pro určitou stranu, celková dis/proporčnost odevzdaných hlasů vůči přiděleným mandátům a mnohé další. A co je hlavní, na základě různých volebních systémů můžeme i při naprosto stejném počtu hlasů pro jednotlivé kandidáty a strany získat naprosto odlišné výsledky.

1.1.1. Jaký systém je nejlepší?

První otázka, která nám nejspíše přijde na mysl je, který z těchto volebních systémů (v některé z jeho konkrétních podob – viz následující kapitoly) je nejlepší. Jak je obvyklé v odborných kruzích, názory jednotlivých akademiků se rozcházejí. Existují sice práce snažící se zodpovědět tuto otázku obecně¹¹, ale vzhledem k rozmanitosti případů, jsou daleko častěji vedeny diskuze o nejlepším volebním systému pro daný případ, daný stát.

Hlavní argumenty pro většinový systém jsou, že posiluje vazbu mezi voličem a kandidátem (zvláště v jednomandátových obvodech) a že v konsolidovaném stranickém systému (nejlépe dvou stran) umožňuje jedné straně vytvořit stabilní a akceschopnou vládu, která za své činy sama a zcela odpovídá.

Pro poměrné volební systémy naopak mluví fakt, že dokáží daleko lépe přenést spektrum názorů ve společnosti na zastupitelskou úroveň. Tato vlastnost bývá vyzdvihována jako více přílehající k demokracii, tedy vlády většiny s náležitou ochranou menšin, zvláště pak pro situace, kdy je společnost natolik rozštěpená, že hrozí, že by vítěz mohl své vítězství zneužít v neprospěch ostatních. Ovšem velká různorodost názorů v zastupitelském sboru může vést až k jeho ochromení, přinejmenším často ztěžuje a zpomaluje vládnutí.

¹¹ Velice zajímavý je průzkum, který provedli v letech 2004-2005 Bowler, Farrell a Pettitt, když nechali 169 expertů seřadit 9 nejběžnějších volebních systémů od „nejlepšího“ po „nejhorší“. Kdy pro autory poněkud překvapivě zvítězil smíšeně personalizovaný poměrný systém, před systémem jednoho přenosného hlasu a listinným poměrným systémem s otevřenými kandidátkami. BOWLER, Shaun; FARRELL, David M.; PETTITT, Robin T. (2005): Expert Opinion on Electoral Systems: So Which Electoral System is “Best”? Journal of Elections, Public Opinion and Parties, roč. 15, č. 1, str. 3-19.

K obecné rovině diskuzí zmiňme alespoň dvě jména, a to zastávce spíše většinového systému Giovanniho Sartoriho¹², který kritizuje konsociační a konsenzuální model Arenda Lijpharta, jenž staví své modely na systému poměrného zastoupení.

Taktéž Česká republika v tomto ohledu není žádnou výjimkou a podobné vášnivé střety názorů můžeme pozorovat i zde. Rozhodnutí o přijetí poměrném volebním systému do dolní komory Parlamentu padlo krátce po pádu komunismu, a to mimo jiné v návaznosti na prvorepublikovou tradici. Od té doby se neustále objevují odlišné názory navrhuující zavedení většinového systému, které můžeme nejčastěji slyšet z úst představitelů ODS, z akademických kruhů pak například od prof. Novák – Jakou demokracii pro nové demokracie?¹³

1.2. Většinové volební systémy a jejich metody

Většinové volební systémy, jak již bylo uvedeno výše, jsou postaveny na principu „vítěz bere vše“, tedy kandidát nebo kandidáti či strana s největším počtem obdržných hlasů získává všechny volené mandáty. Typické jsou pro tento systém jednomandátové obvody, kde se ani o jiný volební systém nemůže jednat. Existují však i různé vícemandátové formy většinového systému, o kterých bude pojednáno níže a které se svými výsledky mohou velice podobat systémům poměrným.

Základní dělení, které nám pomůže se v těchto systémech orientovat je na systémy absolutní a relativní většiny, dále pak na systémy jednokolové a vícekolové (většinou dvoukolové). Důležitou charakteristikou je taktéž počet volených mandátů v daném obvodě – jeden, či více.

Systém absolutní většiny znamená, že pro získání mandátu musí kandidát získat nadpoloviční většinu všech odevzdaných platných hlasů. Naproti tomu v případě relativního (někdy též prostého) volebního systému potřebuje kandidát k získání mandátu obdržet pouze největší počet platných hlasů.

¹² SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2011, Který systém je nejlepší?, str. 82-90.

¹³ NOVÁK, Miroslav. *Jakou demokracii pro nové demokracie? Konsenzuální model, efektivita a kulturně homogenní země*. Brno : Masarykova univerzita, 2002

Mezi systémy relativní většiny se řadí: relativní většinový systém s jednomandátovými obvody, relativní většinový systém s vícemandátovými obvody a stranický blokový systém. Tento výčet však není zcela úplný a v odborné literatuře se můžeme setkat s mírně rozdílnými výčty a děleními¹⁴.

Relativní většinový systém s jednomandátovými obvody je asi nejvíc znám z voleb do Dolní komory Parlamentu Spojeného království. Často se pro tento systém také užívá anglický název – „First Past the Post“, překládáno jako systém „prvního v cíli“. Jedná se o systém, kdy vítěz voleb – kandidát s nejvyšším ziskem platných hlasů, získává jako jediný mandát. Voliči mají právě jeden hlas, který odevzdávají jedinému kandidátovi, a tedy si vytváří přímou vazbu na svého kandidáta.

Relativní většinový systém s vícemandátovými obvody, též známý jako blokové hlasování – anglicky „Block Vote“ –, se od předchozího liší tím, že volič má tolik hlasů, kolik je v obvodě volených mandátů, přičemž je zvoleno tolik kandidátů s nejvyššími počty obdržených hlasů, kolik je volných mandátů. Tento systém se vyskytuje i v několika modifikacích, kdy volič může dát jednomu kandidátovi více, dokonce i všechny své hlasy – tzv. kumulativní hlasování; nebo kdy volič disponuje větším množstvím hlasů, než kolik volených mandátů, přičemž může hlasy kumulovat jako v předešlém typu – tzv. bodové hlasování.

Posledním podsystémem je stranický blokový systém, ve kterém voliči nehlasují pro jednotlivé kandidáty, ale pro jednu stranu, a to ve vícemandátovém obvodě. Upozaduje se tak přímá vazba na konkrétní osobnosti, tolik typická pro většinové systémy, a zdůrazňuje se vítězství strany s nejvyšším počtem obdržených hlasů, jelikož jí stačí třeba jen jeden jediný hlas navíc oproti druhé straně k zisku všech mandátů. Výsledek je tedy vysoce disproporční.

Druhou velkou skupinou jsou absolutní většinové systémy, které přidělují mandát pouze tomu kandidátovi, jenž získal nadpoloviční většinu všech odevzdaných platných hlasů – jedná se tedy vždy o jednomandátové obvody. Protože je v praxi zisk

¹⁴ Srovnej např.: LEBEDA, Tomáš. Stručný přehled volebních systémů. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 21-26; KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006, str. 55-58 a CHYTILEK, Roman; et al. *Volební systémy*. Praha : Portál, 2009, str. 111-166.

více jak 50 % hlasů spíše výjimečný než běžný¹⁵, je nutné se s tímto „problémem“ vypořádat. Děje se tak nejčastěji pomocí druhého kola, do kterého postupují dva nejméně úspěšnější kandidáti z kola prvního. V tomto kole již jeden z kandidátů téměř zcela jistě získá nadpoloviční podíl hlasů a splní tak podmínku zvolení¹⁶. Můžeme se setkat i s vícekolovou volbou, kdy do dalšího kola postupují všichni kandidáti vyjma toho s nejnižším počtem hlasů, či se systémem, kdy ke zvolení v prvním kole je potřeba absolutní většina hlasů, avšak do druhé kola může postoupit více kandidátů (všichni, kteří překročí určitou procentuální hranici, nebo určitý počet kandidátů s nejvyšším počtem hlasů) a k získání mandátu již je potřeba pouze relativní většina hlasů.

Jinou variantou absolutního většinového systému je tzv. alternativní hlasování, kdy volič může ke každému kandidátovi přiřadit svoji preferenci. Kandidátovi, kterému by nejraději přidelil mandát, dá preferenci s číslem 1, druhému v pořadí 2 atd. Pokud žádný kandidát neobdrží nadpoloviční většinu prvních preferencí, je z dalšího přerozdělování vyřazen kandidát s nejmenším počtem prvních preferencí a druhé preference z těchto hlasovacích lístků jsou připočítány jako první preference zbylým kandidátům. Takto se postupuje do okamžiku, kdy některý z kandidátů dosáhne více jak 50 % hlasů. Vítězný kandidát tak získává nadpoloviční počet hlasů a zároveň není třeba vypisovat druhé kolo (případně kola další).

1.3. Proporční volební systémy a jejich metody

Jak již bylo uvedeno výše, proporční (neboli poměrné) volební systémy se vyznačují tím, že mandáty se přidělují kandidátům v určitém poměru, který je odvozen od počtu odevzdaných platných hlasů. Dále se tyto systémy dělí na listinné poměrné systémy a systém jednoho přenosného hlasu. Systém jednoho přenosného hlasu je velice podobný většinovému volebnímu systému alternativního hlasování s tím rozdílem, že zde je volební obvod vícemandátový. Někdy se také mezi poměrné

¹⁵ Např. ve volbách do Senátu České republiky se od jeho založení v roce 1996 do současnosti (rok 2011) podařilo v prvním kole získat mandát pouze 8 kandidátům – rok 1996: Milan Kondr, Jan Koukal, Jan Zahradníček a Vladimír Zeman; rok 1999: Václav Fischer; rok 2000: Josef Zieleniec; rok 2002: Vladimír Železný a rok 2008: Radek Sušil. Zdroj: www.volby.cz.

¹⁶ Možnost rovnosti hlasů je vzhledem k velikosti obvodů čistě hypotetická, i když i na ni myslí například český volební zákon č. 247/1995 Sb. ve svém § 75 odst. 5: „V případě rovnosti hlasů rozhodne los.“

systemy řadí tzv. personalizovaný poměrný systém¹⁷, jehož typickým zástupcem je Německo, kde je ve volbách do Spolkového sněmu volena polovina poslanců v jednomandátových většinových obvodech, přičemž druhá polovina je volena v poměrném systému na základě všech odevzdaných hlasů (i těch pro kandidáty v jednomandátových obvodech), kdy jsou od celkového zisku mandátů odečteny již získané mandáty z jednomandátových obvodů. Ovšem právě kvůli zmíněným jednomandátovým většinovým obvodům bývá tento systém některými autory řazen mezi systémy smíšené¹⁸.

Dále se již budeme zabývat pouze nejčastějšími a nejpoužívanějšími poměrnými systémy, a to listinnými poměrnými systémy.

Poměrné listinné systémy se vyznačují tím, že politické strany předkládají voličům kandidátní listiny s jednotlivými kandidáty. Volič potom nejčastěji dává svůj hlas celé kandidátní listině. Podle toho, zdali může volič ovlivnit i volby jednotlivých kandidátů, se dále rozlišují kandidátní listiny na přísně vázané – volič nemá možnost ovlivnit volbu jednotlivých kandidátů; vázané – volič má určitou možnost jak ovlivnit volbu i jednotlivých kandidátů (v České republice např. formou tzv. preferenčních hlasů ve volbách do Poslanecké sněmovny); a volné – volič může hlasovat pro jednotlivé kandidáty i z různých kandidátních listin, tzv. panašování. (v České republice např. komunální volby).

Důvodem, proč jsou proporční systémy velice často užívány, je fakt, že dokáží přenést názorovou rozdílnost na zastupitelskou úroveň v každém jednotlivém obvodě, což ovšem má i svá omezení a nevýhody. Hlavní nevýhodou je možnost vzniku zastupitelstva, které bude natolik názorově roztržité, že nebude schopno jednat.

Pro teoretické zkoumání abstraktních volebních systémů jsou daleko zajímavější omezení, která proporční volební systémy samy obsahují. První omezení vyplývá přímo ze samé podstaty poměrných systémů, poměr hlasů totiž téměř nikdy neodpovídá celočíselnému poměru, ve kterém by bylo možno rozdělit jednotlivé mandáty. Voličů jsou často milióny a mandátů desítky nebo stovky. A protože nelze dělit mandát (mít 1,3 či 1,725 poslance), není prakticky dosažitelné, aby některý systém byl čistě

¹⁷ Viz např. LEBEDA, Tomáš. Stručný přehled volebních systémů. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 21-38 nebo CHYTILEK, Roman; et al. *Volební systémy*. Praha : Portál, 2009, str. 212-219.

¹⁸ KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006, str. 63.

proporční. Každý systém v každých volbách bude vykazovat určitou míru disproporcionality. Jediné, o co se můžeme pokusit, je tuto disproporcionalitu změřit a určit její příčiny. K měření disproporcionality se využívá množství indexů. Neužívá se pouze jeden index, protože případ, kdy by počet hlasů přesně odpovídal počtu mandátů (viz výše) a kdy by nepropadnul žádný hlas (platně odevzdaný hlas, který ovšem neměl vliv na přerozdělování mandátů, protože daná strana nebo kandidát nepřekonal přirozenou nebo umělou klauzuli – viz dále) je krajně nepravděpodobný, a tedy neexistuje pevný referenční stav, od kterého bychom mohli počítat konečnou disproporcionalitu. Autoři indexů (dis)proporcionality tak k problematice přistupují odlišně a navrhuji různé druhy měření.¹⁹

Pro naše účely bude daleko potřebnější si objasnit, jaké jsou tzv. hlavní proměnné proporčních volebních systémů. Český politolog Tomáš Lebeda je definuje celkem 4, a to 1) velikost volebního obvodu; 2) matematická/volební formule; 3) uzavírací klauzule (kvórum) a 4) počet a charakter skrutinií²⁰, obdobné dělení najdeme i v článku Karla Šimky Politické účinky volebních systémů²¹.

1) Velikost volebního obvodu neznamená množství oprávněných voličů v daném obvodu, ale počet mandátů, které jsou v daném obvodě voleny. Jak již bylo uvedeno výše, jednomandátové obvody jsou vždy a pouze spojeny s většinovými systémy. Poměrné systémy se mohou uplatnit v obvodech s minimálně dvěma mandáty, přičemž horní hranice množství mandátů je neomezená. Jelikož je množství přerozdělovaných mandátů významná proměnná, jsou snahy ji nějakým způsobem kategorizovat. Nejčastěji se setkáme s dělením obvodů na malé (2-4, někdy až 5), střední (5 či 6 až 9) a velké (10 a více)²². Je matematicky i prakticky dokázáno, že čím je obvod menší, tím více deformuje volební výsledky a zvyšuje jejich disproporcionalitu. Je to zapříčiněno tím, že v malých obvodech na mandáty kvůli jejich nízkému počtu dosáhne pouze několik málo stran či jenom jedna strana a na ostatní strany již mandáty nezbydou, takže přirozený práh – procentní hranice hlasů, kterou musí strana překročit, aby získala

¹⁹ Blíže k problematice proporcionality poměrných systémů a jejímu měření: LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha : Karolinum, 2008. Problém proporcionality a jejího měření, str. 29-62.

²⁰ LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha : Karolinum, 2008, str. 28.

²¹ ŠIMKA, Karel: Politické účinky volebních systémů. *Právník*. 2000, roč. 139, č. 12, str. 1121-1143.

²² LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha : Karolinum, 2008, str. 63.

alespoň jeden mandát; je nepřímě úměrný k počtu mandátů v obvodě. Naopak velmi rozsáhlé volební obvody mají tu vlastnost, že jsou schopny vyrušit disproporční účinek i těch nejsilnějších volebních metod (např. Imperialiho dělitel)²³.

2) Volební formule jsou matematické způsoby přepočtu hlasů na jednotlivé mandáty. Existují dva druhy těchto formulí, a to volební kvóty a volební dělitelé.

Metody volební kvóty jsou postaveny na tom, že se nejprve zjistí tzv. volební číslo, což znamená, kolik je třeba hlasů na získání jednoho mandátu. Tímto mandátovým číslem (volební kvótou, volebním číslem) se následně vydělí počet hlasů, který obdržela konkrétní strana v daném obvodě. Nevýhodou této metody je, že ve většině případů nerozdělí všechny mandáty hned na první úrovni – v tzv. prvním skrutiniu, a proto je nutné použít některou z metod pro rozdělení zbylých mandátů, nebo pokračovat v přerozdělování na další úrovni, ve druhém, případně ještě dalším skrutiniu. Někdy je tato vlastnost považována spíše za výhodu, protože otevírá další možnosti nastavení celého systému, a to buď formou kompenzace disproporčních výsledků z prvního skrutinia, anebo naopak posílení silnějších stran či strany a zvýšení disproporčnosti celého systému, např. formou tzv. „ bonusu pro vítěze“.

Metody volebního dělitele, na rozdíl od volebních kvót, umí rozdělit všechny mandáty hned v prvním skrutiniu. Je to umožněno tím, že zisky všech stran jsou děleny řadou vzestupných čísel (jednotlivé metody se liší právě použitím těch kterých konkrétních čísel), přičemž mandát obdrží vždy ta strana, jež má nejvyšší výsledek dělení ze všech dělení ze všech stran, druhý mandát obdrží strana, u které je druhý nejvyšší výsledek po dělení atd. Více o konkrétních metodách přepočtu počtu hlasů na mandáty viz následující podkapitoly 1.3.1. a 1.3.2.

3) Uzavírací klauzule je určitý umělý práh, který musí strana překročit, aby se mohla účastnit rozdělování mandátů. Tento práh je většinou nastaven jako určité procento obdržených hlasů, ale může být určen i pomocí určitého počtu získaných mandátů v předchozím skrutiniu apod. Všechny hlasy odevzdané stranám, jež uzavírací klauzuli nepřekročí, propadají a není s nimi dále počítáno. Účelem takovéto úpravy je větší integrace politického spektra a boj proti přílišnému počtu stran v zastupitelském

²³ KLÍMA, Michal. *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství*. Praha : Radix, 2001, str. 71.

sboru. Nepřímo taktéž působí na volební preference voličů, kteří často volí tak, aby jejich strana překročila uzavírací klauzuli a jejich hlas „nepropadl“.

Názorně je vidět dopad uzavírací klauzule na stranický systém v Polsku. V prvních zcela svobodných volbách v roce 1991, kdy se uzavírací klauzule neuplatňovala, se do Sejmu – dolní sněmovny parlamentu – dostalo 29 politických uskupení. Po zavedení určitých změn směřující k menší proporcionalitě systému a hlavně zavedení 5% klauzule se počet stran v Sejmu snížil pouze na 6.

Od uzavírací klauzule je důležité odlišit tzv. přirozenou klauzuli či práh, který vzniká kombinací velikosti obvodu a použité přepočítávací metody a říká, jaké nejmenší procento hlasů je potřeba k zisku alespoň jednoho mandátu. Nejedná se tedy o parametr volebních systémů přímo určovaný tvůrci systému, ale o vlastnost systému vyplývající z nastavení některých jeho součástí.

Další variantou uzavírací klauzule je tzv. aditivní klauzule či uzavírací klauzule pro koalice, která zvyšuje minimální procentní zisk koalicím pro připuštění do přepočítávání hlasů na mandáty. Většinou je závislá na počtu stran v koalici a s jejich počtem se zvyšuje.

4) Počet a charakter skrutinií znamená počet úrovní, na kterých se přidělují mandáty, a jejich vzájemné vztahy spolu s metodami v nich uplatňovanými. Počet skrutinií se pohybuje od jednoho (kdy je buď na celém území státu, nebo v jednotlivých volebních obvodech použita některá z metod poměrného systému, jež umí rozdělit všechny volené mandáty), až nejčastěji po 3, kdy jsou přerozdělovány nepřidělené mandáty z předchozího skrutinia. Taktéž existují systémy, které předem vyčleňují určitý počet mandátů pro vyšší skrutinia. Vzhledem k tomu, že volební systémy se v jednotlivých skrutiniích velmi často mění (používá se jiná volební formule, je stanovena zvláštní uzavírací klauzule, počet volených mandátů je jiný než v typickém obvodu předcházejícího skrutinia, jsou započteny jen některé odevzdané hlasy atd.), má často počet a charakter skrutinií zcela zásadní vliv na výslednou proporcionalitu celého systému. Další skrutinia mohou totiž kompenzovat ztráty převážně malých stran v nižších skrutiniích, a tak celkový výsledek posunout k teoretické maximální proporcionalitě, či mohou působit naprosto naopak a zvýhodňovat určité strany. Typickým příkladem zvýhodnění je tzv. „bonus pro vítěze“, který přiznává určitý počet mandátů právě straně s nejvyšším ziskem hlasů.

1.3.1. Metody volebního čísla – tzv. volební kvóty

Metody volebního čísla jsou jednou ze dvou technik, jimiž se odevzdané hlasy voličů přepočítávají na jednotlivé mandáty. Tyto metody operují se 2 základními proměnnými: celkovým počtem odevzdaných hlasů (V – „votes“) a počtem mandátů (S – „seats“). Výsledkem je poté volební kvóta (Q), tedy určitý počet hlasů, který je potřeba k získání jednoho mandátu. Již zmíněnou vlastností volebních kvót je, že až na teoretické případy nejsou schopny rozdělit všechny mandáty.

Základní metodou volebního čísla je jednoduchá, neboli tzv. Hareova kvóta:

$$Q = V / S.$$

Kvóta je vypočtena tak, že počet všech odevzdaných hlasů je vydělen počtem všech volených mandátů. Následné přidělování mandátů probíhá tak, že kolikrát se takto vypočítaná volební kvóta „vejde“ do počtu hlasů konkrétní strany, tolik mandátů strana získává. Ovšem počet takto rozdělených mandátů je prakticky vždy nižší než počet volených mandátů, dokonce se v malých obvodech může stát, že je přidělena méně než polovina mandátů²⁴. Tuto nevýhodou se snaží zmírnit úpravy základní Hareovy kvóty: Hagenbach-Bischoffova kvóta, Droopova kvóta a kvóta Imperiali.

Další úpravou Hareovy kvóty je Hare-Niemeyerova formule:

$$s = v \frac{V}{S}.$$

Na rozdíl od Hareovy kvóty nevypočítává žádnou kvótu, ale rovnou počet mandátů pro konkrétní stranu (s), přičemž (v) je počet hlasů, který tato strana obdržela.

Nejjednodušší úpravou Hareovy kvóty je tzv. Hagenbach-Bischoffova kvóta:

$$Q = \frac{V}{S+1}.$$

K počtu mandátů se přičítá číslo jedna (jakoby se v daném obvodě volilo o jednoho zastupitele více), čímž se snižuje velikost výsledné kvóty, a tak se snaží řešit problém s množstvím neobsazených mandátů, které dává Hareova kvóta. V praxi ovšem

²⁴ LEBEDA, Tomáš. Stručný přehled volebních systémů. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 29.

ani tato metoda nevede k rozdělení všech mandátů. Teoreticky také hrozí riziko, že bude rozděleno více mandátů, než kolik je voleno.

Droopova kvóta, která je používána v systému jednoho přenosného hlasu, je taktéž použitelná u listinných volebních systémů:

$$Q = \frac{V}{S+1} + 1 .$$

Její výsledek je nejvyšší možná volební kvóta, při které nehrozí, že by mohlo být rozděleno více mandátů, než je voleno²⁵. Vylučuje tak teoretickou možnost, která by mohla nastat u Hagenbach-Bischoffovy kvóty, a to, že bude přidělen mandát „navíc“.

Poslední metodou je tzv. Imperialiho kvóta a její posílená varianta:

$$Q = \frac{V}{S+2} \quad \text{a} \quad Q = \frac{V}{S+3} .$$

K počtu mandátů jsou připočítávány 2, případně 3 imaginární mandáty, čímž je docíleno podstatně nižší kvóty než v předešlých metodách volebního čísla. Tato výhoda je však zastíněna již reálnou hrozbou, že bude rozděleno více mandátů, než je voleno. Metoda je proto vhodná pouze pro situace, kdy kandiduje velké množství stran, jež reálně získávají mandáty (nejsou omezeny např. malými obvody nebo uzavírací klauzulí), a nehrozí tak nebezpečí rozdělení více mandátů.

Závěrem k metodám volebního čísla je třeba se zmínit k problematice nerozdělených mandátů. K řešení, a tedy i přerozdělení se používají tyto tři způsoby: 1) nerozdělené mandáty jsou postoupeny do dalšího skrutinia (typicky regionálního či národního zahrnujícího více původních volebních obvodů); 2) je použita metoda největších zbytků nebo 3) je použita metoda největšího průměru.

První řešení přímo nenachází recept na zbylé mandáty, pouze je přesouvá na jinou úroveň, kde buď musí být použita metoda volebního dělitele, která umí vždy rozdělit všechny mandáty, nebo některá volební kvóta ve spojení s metodou největších zbytků či největších průměrů.

²⁵ Rozdíl mezi Hagenbach-Bischoffovou kvótou a Droopovou kvótou není nikterak výrazný, zvláště když Hagenbach-Bischoffova kvóta má být zaokrouhlována na nejbližší celé číslo nahoru a naopak Droopova kvóta na nejbližší celé číslo nahoru. Výsledek je tak odlišný pouze pokud kvóty vyjdou jako celá čísla. Viz LEBEDA, Tomáš. Hlavní proměnné proporčních volebních systémů. *Sociologický časopis*. 2001, roč. 37, č. 4, str. 433.

Metoda největších zbytků přiděluje zbylé mandáty těm stranám, jež vykáží největší zbytek hlasů po dělení danou kvótou, tedy mají nejvyšší počet „nevyužitých“ hlasů. Každá strana takto může obdržet maximálně jeden mandát.

Metoda největších průměrů je založena na porovnání průměrného počtu hlasů připadajícího na jeden mandát. Strana, která má tento průměr nejvyšší, obdrží dodatečný mandát a je jí vypočítán nový průměr. Takto se postupuje, dokud nejsou rozděleny všechny zbylé mandáty. Jedna strana tak může získat, na rozdíl od metody největších zbytků, i více jak jeden mandát. Při užití Hareovy či Hagenbach-Bischoffovy kvóty a metody nejvyšších průměrů je výsledek přepočtu naprosto stejný jako při použití D'Hondtova dělitele.²⁶

1.3.2. Metody volebního dělitele

Druhou skupinou volebních formulí listinných poměrných systémů jsou metody volebního dělitele. Všechny mají tu výhodu, že dokáží rozdělit jakýkoliv počet mandátů bez potřeby dalšího skrutinia či použití jiných metod (viz předchozí podkapitola). Mandáty jsou postupně přidělovány stranám, které vykazují nejvyšší průměry hlasů na mandát po dělení řadou dělitelů. Jako mají metody volebního čísla svoji jednoduchou, Hareovu kvótu, mají metody volebního dělitele svoji základní formuli, a to tzv. D'Hondtova dělitele. Tato metoda se dá nazvat metodou největšího průměru, kdy je uplatňována zásada, že „není spravedlivé, aby jakákoli strana obdržela mandát dříve, dokud má nižší průměrný počet hlasů na jeden mandát, než kterákoli jiná strana“²⁷. D'Hondtův dělitel proto používá jako dělitele řadu přirozených čísel, tedy 1; 2; 3; 4; 5 atd. Pro názornost přikládám tabulku s hypotetickým volebním obvodem s pěti stranami a jejich fiktivními volebními výsledky, kde je rozdělováno 6 mandátů (v tabulce zvýrazněny tučně).

²⁶ LEBEDA, Tomáš. Hlavní proměnné proporčních volebních systémů. *Sociologický časopis*. 2001, roč. 37, č. 4, str. 435.

²⁷ LEBEDA, Tomáš. Hlavní proměnné proporčních volebních systémů. *Sociologický časopis*. 2001, roč. 37, č. 4, str. 436.

Strana	A	B	C	D	E
Počet hlasů	12000	40000	50000	20000	5000
Dělitel					
1	12000	40000	50000	20000	5000
2	6000	20000	25000	10000	2500
3	4000	13333	16667	6667	1667
4	3000	10000	12500	5000	1250
5	2400	8000	10000	4000	1000
Počet mandátů	0	2	3	1	0

D'Hondtovu děliteli je mezi odborníky připisováno, že zvýhodňuje velké strany, i když ani tento závěr není jednoznačný.²⁸ Další metody volebního dělitele se liší právě použitou řadou dělitelů.

Dělitel Sainte-Laguë využívá řadu lichých přirozených čísel: 1; 3; 5; 7 atd. Takto koncipovaný dělitel na rozdíl od D'Hondtova či Imperialiho dělitele (viz dále) napomáhá středním a malým stranám.

Modifikovaný dělitel Sainte-Laguë se liší od předchozího pouze v prvním děliteli, který je 1,4 místo 1. To zapříčiňuje zhoršení podmínek pro získání prvního mandátu malým stranám, a tak ve výsledku zvýhodňuje pouze střední strany.

Dělitel Imperiali se na první pohled velice podobá základnímu D'Hondtovu děliteli, přičemž nezačíná číslem 1, ale 2. Vypadá tedy následovně: 2; 3; 4; 5 atd. Ve výsledku zvýhodňuje velké strany a dává zvláště v malých obvodech vysoce disproporční výsledky.

Dánský dělitel používá dělitele 1; 4; 7; 10 atd. a stává se tak podobně výrazně disproporční jako předchozí dělitel Imperiali, ovšem s tím rozdílem, že posiluje malé strany na úkor stran velkých.

Posledním z běžně uváděných dělitelů je modifikovaný D'Hondtův dělitel, někdy označován jako Koudelkův dělitel. Tento dělitel bývá připisován českému poslanci Zdeňku Koudelkovi, jenž ho vytvořil při formování volební reformy do Poslanecké sněmovny z roku 2000 (bližší viz kapitola 2.3.). Dělitel se od původního D'Hondtova dělitele liší svým prvním číslem, které není 1, ale 1,42 (nahoru zaokrouhlená druhá odmocnina čísla 2) a dále pokračuje čísly 2; 3; 4 atd. Jeho výsledky

²⁸ Viz LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha: Karolinum, 2008, str. 87-90.

by dle jeho tvůrců měly více zvýhodňovat velké strany než D'Hondtův dělitel, ale ne tak výrazně jako dělitel Imperiali.

2. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Česká republika je demokratický právní stát (čl. 1 odst. 1 Ústavy²⁹) a vzhledem ke svému uspořádání je řazena mezi republiky parlamentního typu, což znamená, že vláda a její předseda jsou odpovědni Parlamentu, konkrétně Poslanecké sněmovně (čl. 68 odst. 1 Ústavy) a že se neuplatňuje striktní oddělení moci výkonné od moci zákonodárné. Dokonce vláda jako vrcholný orgán moci výkonné není přímo legitimována lidem (jako je tomu typicky u prezidenta v republikách prezidentského typu), ale její legitimita je odvozena právě od Poslanecké sněmovny, která ji získává přímo od občanů ve volbách. Závěrem je nutno ještě poznamenat, že kromě Poslanecké sněmovny jako dolní komory, má Parlament České republiky ještě horní komoru, a to Senát (čl. 15 odst. 2 Ústavy).

2.1. Ústavní základ voleb do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky

Základní ustanovení o volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky najdeme v Ústavě České republiky³⁰ a v Listině základních práv a svobod³¹.

Ústava se věnuje volbám v článcích 6, 17, 18, 19 a 20. Článek 6 nepřímou zakotvuje volby, případně referendum, jako podklad pro politická rozhodnutí, když říká, že: „Politická rozhodnutí vycházejí z vůle většiny vyjádřené svobodným hlasováním“. Důraz je dáván právě na svobodné hlasování, čili volby, případně referendum, které jediné dokáží naplnit podstatu demokracie. V čl. 17 jsou upraveny lhůty konání voleb do obou komor Parlamentu. V čl. 18 odst. 1 jsou ukotveny základní principy voleb: „Volby do Poslanecké sněmovny se konají tajným hlasováním na základě všeobecného,

²⁹ Ústava České republiky – ústavní zákon číslo 1/1993 Sb.

³⁰ Ústava České republiky – ústavní zákon číslo 1/1993 Sb.

³¹ Listina základních práv a svobod – usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, 2/1993 Sb.

rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení.“, (podrobněji k těmto zásadám viz níže). V čl. 18 odst. 3 je zakotveno aktivní volební právo, slovy Ústavy: „Právo volit má každý občan České republiky, který dosáhl věku 18 let.“ V čl. 19 odst. 1 nalezneme základní podmínky pro výkon pasivního volebního práva: „Do Poslanecké sněmovny může být zvolen každý občan České republiky, který má právo volit a dosáhl věku 21 let.“ Poslední článek týkající se voleb do Poslanecké sněmovny je čl. 20, kde je obsažena blanketová norma, která říká, že: „Další podmínky výkonu volebního práva, organizaci voleb a rozsah soudního přezkumu stanoví zákon.“ Tím je konkrétně pro volby do obou komor Parlamentu, tedy i do Poslanecké sněmovny, tzv. volební zákon³² (podrobněji viz následující podkapitola).

Listina základních práv a svobod se volbám věnuje v čl. 21. V odst. 1 uděluje všem občanům právo podílet se na správě věcí veřejných, v odst. 2 zakotvuje, že se „volby musí konat ve lhůtách nepřesahujících pravidelná volební období stanovená zákonem“, v odst. 3 vymezuje základní principy volebního práva, jimiž jsou všeobecnost, rovnost a výkon na základě tajného hlasování³³ a v posledním odst. 4 přiznává občanům přístup k veřejným funkcím za stejných podmínek.

Neopominutelným zdrojem jsou také Českou republikou ratifikované mezinárodní smlouvy. Pro volby jsou to mezinárodní smlouvy o lidských právech, a to konkrétně: Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (č. 120/1976 Sb.)³⁴, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (209/1992 Sb.)³⁵,

³² Zákon číslo 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky (volební zákon).

³³ Srovnej tento čl. 21 odst. 3 Listiny: „Volební právo je všeobecné a rovné a vykonává se tajným hlasováním. Podmínky výkonu volebního práva stanoví zákon.“ a čl. 18. odst. 1 Ústavy: „Volby do Poslanecké sněmovny se konají tajným hlasováním na základě všeobecného, rovného a přímého volebního práva, podle zásad poměrného zastoupení.“

³⁴ Čl.25: „Každý občan má právo a možnost, bez jakýchkoli rozdílů uvedených v článku 2 a bez neodůvodněných omezení:a) podílet se na vedení veřejných záležitostí přímo nebo prostřednictvím svobodně volených zástupců; b) volit a být volen v pravidelných volbách, jež se budou konat na základě všeobecného a rovného hlasovacího práva, tajným hlasováním zabezpečujícím svobodu hlasování; c) vstoupit za rovných podmínek do veřejných služeb své země.“

³⁵ Čl. 3. Dodatkového protokolu: „Vysoké smluvní strany se zavazují konat v rozumných intervalech svobodné volby s tajným hlasováním za podmínek, které zajistí svobodné vyjádření názorů lidu při volbě zákonodárního sboru.“

Úmluva o politických právech žen (č. 46/1955 Sb.)³⁶ a Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen (vyhláška Ministerstva zahraničních věcí č. 62/1987 Sb.)³⁷.

Posledním, ne však nevýznamným zdrojem poznání o ústavním základu voleb jsou nám rozhodnutí Ústavního soudu a vyšších soudů. Jsou to nejenom nálezy Ústavního soudu, kterými ruší právní předpisy, jež odporují ústavnímu pořádku, ale i ostatní rozhodovací činnost soudů a její zdůvodnění. Obsahují jak závazné normy – zrušovací ustanovení, tak mnoho podkladů pro interpretaci a aplikaci norem v oblasti volebního práva. Svým způsobem dokonce „zrušovací“ nálezy Ústavního soudu stanovují i určité limity pro normotvůrce³⁸.

2.1.1. Základní ústavní principy voleb do Poslanecké sněmovny

Vraťme se ještě zpět k 5 základním principům voleb do Poslanecké sněmovny, jak jsou uvedeny v čl. 18 odst. 1 Ústavy, a to k: všeobecnosti, přímosti, rovnosti, tajnému hlasování a zásadám poměrného zastoupení.

Všeobecnost volebního práva znamená, že aktivní volební právo mají všichni občané České republiky a nejsou přípustné žádné volební cenzy (omezení volebního práva). Není tedy možné omezit volební právo na základě majetku, platby daní, pohlaví, víry, rodu apod. Jediným dnes v demokraciích přijímaným volebním cenzem je věkový cenzus, kdy je stanovena určitá minimální věková hranice pro výkon volebního práva. Pro volby do Poslanecké sněmovny je aktivní volební právo přiznáno osobám od 18 let a pasivní volební právo od 21 let.

³⁶ Čl. I: „Ženy budou oprávněny hlasovat ve všech volbách za stejných podmínek jako muži bez jakékoli diskriminace“ a čl. II: „Ženy budou volitelné do všech veřejně volených těles zřízených vnitrostátním právem za stejných podmínek jako muži bez jakékoli diskriminace“.

³⁷ Čl. 7: „Státy, smluvní strany, přijmou veškerá příslušná opatření k odstranění diskriminace žen v politickém a veřejném životě země a zejména zajistí, na rovnoprávném základě s muži, právo: a) hlasovat ve všech volbách a veřejných referendech a právo na zvolení do všech veřejně volených orgánů; b) účastnit se na tvorbě a provádění státní politiky a zastávat veřejné úřady a vykonávat všechny veřejné funkce na všech úrovních řízení státu; c) účasti v nevládních organizacích a sdruženích zapojených do veřejného a politického života země.“

³⁸ Ústavní soud působí jako tzv. „negativní zákonodárce“, nemůže přijímat nové normy, ale svými rozhodnutími říká zákonodárci, co už je za hranou ústavnosti. A protože lze důvodně předpokládat, že by Ústavní soud ve stejné záležitosti rozhodnul v dalších případech stejně, stanovuje tak určité limity ústavní konformity a nutí zákonodárce přijmout normy v jejich rámci. Více ke konkrétním rozhodnutím Ústavního soudu v otázkách voleb do Poslanecké sněmovny viz následující kapitoly 2.4.1, 2.4.2 a 3.2.

Přímé volební právo je takové, kdy volič bezprostředně volí stranu a její kandidáty a kdy mezi jeho hlasem a konečným složením Poslanecké sněmovny nefiguruje žádný prostředník či volitel. Slovy Ústavního soudu: „Princip přímé volby zabezpečuje, aby okruh zvolených byl přímo a nezprostředkovaně určen těmi hlasy, které voliči ve volbách pro ně odevzdali. ...Princip přímé volby nebrání však, aby volba jednoho kandidáta byla odvislá od spoluvolby dalších kandidátů, tj. nebrání volbě na základě hromadných kandidátních listin, na nichž jednotlivé politické strany v určitém pořadí kandidují řadu osob současně.“³⁹ Pro volby do Poslanecké sněmovny je taktéž umožněno, byť omezeně, ovlivnit volbu jednotlivých kandidátů pomocí tzv. preferenčních či přednostních hlasů (obecně viz kapitola 1.3. a konkrétně viz kapitoly 2.2., 2.3. a 2.5.). Naproti přímé volbě můžeme vidět nepřímou volbu prezidenta České republiky, který je volen členy obou komor Parlamentu, nikoliv přímo lidem.

Rovnost volebního práva můžeme shledat v rovnosti přístupu k volebnímu právu, ať pasivnímu či aktivnímu, kdy má každý volič a kandidát zaručeno stejné postavení jako ostatní voliči a kandidáti. Stejnému postavení odpovídají i stejná práva a povinnosti. Nejčastěji bývá rovnost volebního práva zjednodušována na rovnost jednotlivých hlasů, tedy že váha každého hlasu je stejná a každý volič má stejný počet hlasů jako ostatní voliči. Rovnost váhy každého hlasu, stejně jako např. absolutní proporcionalita volebních výsledků, je v případě poměrných systémů nedosažitelným cílem. Jak říká i Ústavní soud: „... princip rovnosti nemá absolutní (abstraktní) charakter, jedná se toliko o rovnost relativní. Obzvláště rovnost volebního práva není nějakým abstraktním principem, dokonce lze mít za to, že se jedná o zvláštní případ rovnosti.“⁴⁰ I když budeme brát v potaz pouze hlasy, které byly dány stranám, jež po přepočtení skutečně obdržely alespoň jeden mandát, zjistíme, že každá strana potřebovala jiný počet hlasů k dosažení jednoho mandátu. Zjednodušeně se dokonce dá tento jev zobecnit tak, že čím je výsledek disproporčnější, výhodnější pro některé strany, tím jsou rozdíly v počtu hlasů pro dosažení jednoho mandátu větší, a tak větší i „nerovnost“ jednotlivých hlasů. Pro volby do Senátu je proto stanoven, že pokud se počet obyvatel v některém obvodu odchýlí o více než 15 % od průměru, musí se změnit

³⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/96 ze dne 2. dubna 1997, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 88/1997.

⁴⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 360/98 ze dne 8. prosince 1998.

hranice obvodu tak, aby tomuto pravidlu vyhovovaly.⁴¹ Žádné obdobné pravidlo neexistuje pro volby do Poslanecké sněmovny, kdy jsou volby konány v rámci volebních krajů, které odpovídají vyšším územně samosprávným celkům.⁴² Vzhledem k velice rozdílnému počtu voličů v jednotlivých krajích a současnému nastavení celého volebního systému, je princip rovnosti volebního práva velice často diskutován a zpochybňován (více viz následující kapitola 3., zvláště pak některá rozhodnutí Ústavního soudu – kapitola 3.2.).

Zásada tajného hlasování je zvláště zdůrazňována ve vztahu k volbám v období komunismu před rokem 1989, kdy se sice volby formálně probíhaly, a dokonce i byla možnost hlasovat tajně, avšak takové chování bylo považováno za podezřelé a byla snaha, aby všichni volili veřejně, a to právě jednu preferovanou stranu. Využití možnosti hlasovat tajně vzbuzovalo podezření, že občan nevolil, a tak odmítal vůdčí stranu, což mohlo vést až k jeho osobnímu postihu. Na základě těchto zkušeností je dnes dána všem voličům povinnost volit tajně, a to tak, že se odebere do prostoru určeného pro úpravu hlasovacích lístků, kde tajně a sám vloží hlasovací lístek do úřední obálky, a poté vhodí tuto obálku před zraký volební komise do volební schránky. Pokud se volič neodebere do prostoru určeného pro úpravu hlasovacích lístků, volební komise mu neumožní hlasovat.⁴³

Otázka porušení tajného hlasování byla řešena i pro situaci mimo volební místnosti, a to v souvislosti s „kupováním“ hlasů v komunálních volbách v letech 2010 a 2011 v obci Krupka. Stěžovatelé v odůvodnění ústavní stížnosti uvádějí, že „organizovaným svážením voličů do volebních místností, distribucí příslušného volebního lístku a dohlížením nad chováním svážených voličů ve volební místnosti byla porušena tajnost hlasování, která je koncipována nejen jako právo voliče, ale rovněž jako jeho povinnost, a která je zásadním pravidlem neoddělitelně spjatým s požadavkem svobodných voleb.“⁴⁴ Ústavní soud sice přímo ve svém nálezu neargumentoval porušením zásady tajného hlasování, ale uvedl, že: „Smyslem voleb do obecního

⁴¹ Volební zákon č. 247/1995 Sb. § 59 odst. 2.

⁴² Volební zákon č. 247/1995 Sb. § 26, který odkazuje na ústavní zákon č. 347/1997 o vytvoření vyšších územních samosprávných celků.

⁴³ Volební zákon č. 247/1995 Sb. § 19a.

⁴⁴ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 57/10 ze dne 18. ledna 2011.

zastupitelstva není dražba funkcí v obecní samosprávě, ale vyjádření nezávislé vůle voličů při výběru kandidátů. Vůle voliče, který je zkorumpován, není nezávislá.⁴⁵

Posledním ústavně zakotveným principem je, že volby do Poslanecké sněmovny se budou konat „podle zásad poměrného zastoupení“. Toto nenápadné spojení vzbuzuje mezi odborníky, zvláště pak mezi politology a právníky, nemalé diskuze a spory. Jelikož se k těmto zásadám bude tato práce i nadále vracet a bude se snažit zodpovědět, co znamenají, udělejme si teď pouze krátký exkurz do historie, kdy a jak byly zásady poměrného zastoupení zakotveny do českého právního řádu a v Ústavě z roku 1993.

Poměrný systém se v právním řádu na území dnešní České republiky poprvé objevil v prvorepublikové československé Ústavě z roku 1920⁴⁶, která ve svém čl. 9 říká: „Sněmovna poslanecká má 300 členů, kteří se volí podle všeobecného, rovného, přímého, tajného práva hlasovacího podle zásady poměrného zastoupení...“ Jednalo se o změnu oproti všem dřívějším volbám konaných do parlamentních těles bývalé monarchie. Oficiálními důvody byly zajištění práv menšin, zamezení volební geometrii a ochrana obyvatelstva před radikálními socialistickými tendencemi. Jako další důvod lze ovšem spatřovat i, že „systém poměrného zastoupení vyhovoval moderněji koncipovaným politickým stranám, jakými byly sociální demokracie a agrární strana, které jej dokázaly prosadit proti národní demokracii... opírající se o silné osobnosti.“⁴⁷

Podle stejného systému se volilo celou první republiky a poté ještě v roce 1948. K vrácení se zpět k poměrnému systému došlo až v roce 1990, kdy byl schválen zákon o volbách do Federálního shromáždění⁴⁸, a krátce na to také v zákoně o volbách do České národní rady⁴⁹.⁵⁰ V původním návrhu Ústavy z roku 1993 se však řešení této otázky neobjevilo. První úprava se objevila až jako pozměňovací návrh ve výborech České národní rady a zněla: „Do komor parlamentu se použije odlišný způsob voleb.“⁵¹, přičemž nikde nebylo specifikováno jaký a pro jakou komoru. Poslanec Pavel Hirš poté

⁴⁵ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 57/10 ze dne 18. ledna 2011.

⁴⁶ Ústava Československé republiky – ústavní zákon číslo 121/1920 Sb.

⁴⁷ MATES, Pavel. Poměrné zastoupení – tradice a přítomnost České republiky. In PAVLÍČEK, Václav (ed.). *Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy*. Praha : Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, 2000, str. 196.

⁴⁸ Zákon číslo 47/1990 Sb., o volbách do Federálního shromáždění.

⁴⁹ Zákon číslo 54/1990 Sb., o volbách do České národní rady.

⁵⁰ Pověšimněme si, že oba zákony používají stejnou formulaci jako Ústava z roku 1920: „podle zásady poměrného zastoupení“; § 1 zákona č. 47/1990 Sb. a § 1 zákona č. 54/1990 Sb.

⁵¹ *Sněmovní tisk 154 : Společná zpráva výborů České národní rady k vládnímu návrhu Ústavy České republiky*. Praha : Česká Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Česká národní rada, 1992-1992.

při projednávání v plénu předložil pozměňovací návrh, aby se volby do Poslanecké sněmovny konaly „podle zásady poměrného zastoupení“ a volby do Senátu „většinovým systémem“.⁵² „Přijatý pozměňovací návrh však nelze považovat jen za nahodilou iniciativu jediného poslance... Ve skutečnosti šlo o změnu, kterou opozice, jejíž hlasy byly k dosažení ústavní většiny nutné, považovala za zásadní. Svědčí o tom i fakt, že – s výjimkou několika technických úprav – šlo o jediný z přibližně stovky předložených pozměňovacích návrhů, které Česká národní rada (původně ČNR) akceptovala.“⁵³ Došlo tak k navázání na prvorepublikovou tradici a zároveň byla podpořena představa o potřebě zajistit politickou pluralitu, kdy se formovaly nové demokratické strany a následně nově vytvářel celý stranický systém.

Výsledné znění textu Ústavy, které je platné až dodnes, je ale nepatrně odlišné. Místo „podle zásady poměrného zastoupení“ je nyní použit plurál: „podle zásad poměrného zastoupení“ a pro volby do Senátu „podle zásad většinového systému“, místo „většinovým systémem“. Není zcela jasné, kdy k této změně došlo a proč. Proto argumentace některých autorů, kteří vidí různý obsah v termínech „podle zásady poměrného zastoupení“ a „podle zásad poměrného zastoupení“, je postavena na poněkud chatrných základech, jelikož jen těžko lze dohledat a dosvědčit, že tato změna byl úmysl zákonodárce (v tomto případě přímo ústavodárce).

2.2. Zákon číslo 247/1995 o volbách do Parlamentu České republiky (tzv. volební zákon)

Nový volební zákon z roku 1995 je naplněním čl. 20 Ústavy⁵⁴ a blíže upravuje postupy a pravidla pro volby do Parlamentu České republiky. Nahrazuje tak zákon č. 54/1990 o volbách do České národní rady, dle kterého se volilo v roce 1992, avšak již nikdy nebyl použit pro volby v samostatné České republice. Česká národní rada se na

⁵² *Stenografický záznam 10. schůze České národní rady 1992 ze 16. prosince 1992*. Praha : Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Česká národní rada, 1992-1992.

⁵³ SUCHÁNEK, Radovan; JIRÁSKOVÁ, Věra; et al. *Ústava České republiky v praxi*. Praha : Leges, 2009, str. 83.

⁵⁴ Čl. 20 Ústavy č. 1/1993 Sb.: Další podmínky výkonu volebního práva, organizaci voleb a rozsah soudního přezkumu stanoví zákon.

základě čl. 106 odst. 1 Ústavy přeměnila na Poslaneckou sněmovnu s volebním obdobím do 6. června 1996. V mezidobí byl připraven nový volební zákon, který byl v roce 1995 schválen pod číslem 247/1995 Sb. Tento zákon je po řadě novelizací platný až dodnes a řídí se jím nejenom volby do Poslanecké sněmovny, ale taktéž i volby do Senátu. V zásadních oblastech pro volební systém v našem úzkém slova smyslu ale nepřináší žádné podstatné změny oproti zákonu o volbách do České národní rady⁵⁵ a prakticky jeho úpravu pouze kopíruje. Hlavní proměnné systému (viz kapitola 1.3.) byly dle původního znění nastaveny následovně:

Volby probíhají ve dvou skrutiniích. První na úrovni krajů a druhé na celorepublikové úrovni. Území volebních krajů odpovídalo tehdejšímu administrativnímu dělení státu podle zákona o územním členění státu⁵⁶. Zřízeno tak bylo 7 krajů a hlavní město Praha, tedy celkem 8 volebních krajů. Počty odevzdaných hlasů se ve volbách v roce 1996 v jednotlivých krajích pohybovaly od 417 093 do 1 237 644, tedy se odchýlily o 44,9 %, potažmo o 61,2 % od ideálního průměrného obvodu se 757 402 odevzdanými hlasy. Ve volbách v roce 1998 se počty odevzdaných hlasů pohybovaly od 413 303 do 1 208 143, tedy se odchýlily o 44,6 %, potažmo o 61,8 % od ideálního průměrného obvodu se 746 188 odevzdanými hlasy. Po přepočtu na mandáty pro jednotlivé kraje, který byl počítán dle Hareovy kvóty spolu s metodou největších zbytků pro zbylé mandáty, se počet mandátů pro kraje pohyboval od 14 v Jihočeském kraji po 41 v Jihomoravském kraji. Krom kraje Západočeského se 16, potažmo 17 mandátů a kraje Severomoravského s 37 mandátů se zbylé kraje pohybovaly na pomyslném středu rozpětí s 21 až 25 mandátů. Jednalo se tak vždy o velké volební obvody, které neměly žádný výrazný vliv na zvýšení disproporcionality volebních výsledků.

Pro postup do výše zmíněného prvního skrutinia byla ustanovena 5% uzavírací klauzule a pro koalice uzavírací klauzule, jež činila 7 % pro dvoučlenné koalice, 9 % pro tříčlenné koalice a 11 % pro čtyř- a vícečlenné koalice.

Všechny strany, které překročily takto stanovenou uzavírací klauzuli, se účastnily přepočítávání hlasů na úrovni jednotlivých krajů, jež probíhalo na základě Hagenbach-Bischoffovy metody. Jelikož Hagenbach-Bischoffova metoda patří mezi

⁵⁵ Zákon číslo 54/1990 Sb., o volbách do České národní rady.

⁵⁶ Zákon číslo 36/1960 Sb., o územním členění státu.

volební kvóty, jen výjimečně se na jejím základě podaří rozdělit všechny volené mandáty. Volební zákon tuto problematiku vyřešil pomocí druhého celorepublikového skrutinia. Do druhého skrutinia se převedly všechny nerozdělené mandáty a všechny „nevyužité“ hlasy těch stran, které postoupily do skrutinia prvního. Následné přidělování mandátů stranám opět probíhalo na základě Hagenbach-Bischoffovy metody a pro případné další zbylé mandáty se použila metoda největších zbytků. Druhé skrutinium tak mělo kompenzační charakter, kdy částečně vyrovnávalo disproporcionalitu vzniklé na krajské úrovni a vrátilo „nevyužité“ hlasy zpět „do hry“. Volební systém vykazoval vysoce proporční celkové výsledky a neznevýhodňoval ani neznevýhodňoval žádné strany.

Co se týče umožnění personalizace volby, voliči měli možnost zakroužkovat až 4 kandidáty na kandidátní listině jimi volené strany, a tak ovlivnit volbu i jednotlivých osob – tzv. přednostní nebo preferenční hlasy. Kandidát získal přednostně mandát, pokud alespoň desetina voličů jeho strany využila možnosti přednostního hlasování a zároveň obdržel nejméně 10 % přednostních hlasů pro jeho stranu.⁵⁷

2.3. Novela volebního zákona vydaná ve Sbírce pod číslem 204/2000

Po dlouhém vyjednávání a dohadování dvou největších stran (ČSSD a ODS) se v roce 2000 podařilo přijmout zásadní novelu volebního zákona. Za touto novelou lze spatřovat minimálně tyto důvody: 1) oficiální: „novela sleduje úpravu volebního systému poměrného zastoupení takovým směrem, který by usnadnil vznik funkční většinové vlády za minimální účasti koaličních partnerů“⁵⁸; 2) faktický: dvě nejsilnější strany si chtěly udržet svá výsadní postavení, a pokud možno ještě zvýraznit svá případná budoucí vítězství tím, že nastaví volební systém ve svůj prospěch, tedy ve prospěch velkých stran, čímž i zvýší disproporcionalitu celého volebního systému.

Je skutečně pravda, že výsledné rozložení mandátů v Poslanecké sněmovně na základě tehdejšího volebního systému neumožňovalo sestavení akceschopné a fungující vlády. V roce 1996 byla po volbách ustanovena menšinová vláda premiéra Klause s 99

⁵⁷ § 39 odst. 1 a 50 odst. 4 volebního zákona č. 247/1995 Sb. v původním znění.

⁵⁸ Viz Důvodová zpráva k novele volebního zákona ve *Sněmovním tisku 585/0 : Vládní návrh zákona o volbách do Parlamentu ČR*. Praha : Poslanecká sněmovna, 3. volební období, 1998-2002.

poslanci, která trvala pouze rok a půl a v roce 1997 byla vystřídána úřednickou vládou bývalého předsedy České národní banky Tošovského. Po předčasných volbách v roce 1998 byla opět ustanovena menšinová vláda, tentokrát ze strany ČSSD v čele s jejím předsedou Zemanem. Samotná ČSSD měla 76 poslanců a dále disponovala podporou na základě tzv. „opoziční smlouvy“ od druhé nejsilnější strany ODS, celkem velice silná většina 137 hlasů.

Je otázkou, zdali byl viníkem obtížného sestavování vlád a jejich nestability právě volební systém. Bohužel byl a je tím, co lze poměrně rychle a snadno změnit, na rozdíl od schopnosti politiků se domluvit, nacházet kompromisy a společně vládnout. Naopak nebylo pro obě nejsilnější strany až tak těžké se domluvit na novém volebním systému, který zvýhodňoval právě velké strany a který měl „... výrazně usnadnit vznik funkční většinové vlády složené maximálně ze dvou politických subjektů...“⁵⁹

Novela volebního zákona se dotýkala všech hlavních proměnných systému, tedy velikosti volebních krajů, volební formule, počtu skrutinií a uzavírací klauzule.

Nově byly definovány volební kraje, které již neměly být nikterak navázány na původních 8 správních krajů, ale měly se skládat z 1 až 3 okresů (několika městských částí v Praze), v celkovém počtu 35. Počet mandátů pro jednotlivé kraje by byl i nadále přidělován pomocí Hareovy kvóty s metodou největších zbytků. Nejnižší možný počet volených mandátů pro volební kraj byl pak dále omezen na 4.⁶⁰ Výsledné rozdělení mandátů pro nové volební kraje by na základě simulace z let 1996, 1998 a 2010 znamenalo 3 kraje se 4 mandáty, 13 krajů s 5 a se 6 mandáty, 3 kraje se 7 mandáty a 3 kraje s 8 mandáty, v letech 2002 a 2006 4 kraje se 4 mandáty, 11 krajů s 5 mandáty, 14 krajů se 6 mandáty a 3 kraje se 7 a 8 mandáty. Průměrný obvod by tak již neměl 25 mandátů, ale pouze 5,7 mandátů a naopak by se zmenšil rozdíl mezi největším a nejmenším krajem.⁶¹

⁵⁹ Lednový dodatek k opoziční smlouvě ze 14.1.2000 viz LEBEDA, Tomáš. Volební reforma v ČR : Zmařený pokus z let 1998 - 2002. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 351.

⁶⁰ § 48 volebního zákona č. 247/1995 Sb. ve znění zákona č. 204/2000 Sb.

⁶¹ Počty jsou uvedeny dle modelů počítaných pro tuto práci (viz Přílohy). Mírně se však odlišují od výsledků počítaných pro volby z let 1996 a 1998 prezentovaných v LEBEDA, Tomáš. Volební reforma v ČR : Zmařený pokus z let 1998 - 2002. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 352-3.

	Počet volebních krajů	Průměrná velikost volebního kraje	Nejmenší kraj	Největší kraj	Poměr nejmenší : největší volební kraj
Původní systém	8	25	14	41	1 : 2,93
Novela	35	5,7	4	8	1 : 2,00

Zdroj: LEBEDA, Tomáš. Volební reforma v ČR : Zmařený pokus z let 1998 - 2002. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str.347-364.

Druhou významnou změnou byla i volba nové metody přepočítávání hlasů na mandáty. Byla opuštěna Hagenbach-Bischoffova metoda a zvolena metoda volebního dělitele, tzv. modifikovaný či vyrovnávací D'Hondtův dělitel anebo taktéž podle svého tvůrce Koudelkův dělitel. Ten byl výsledným kompromisem mezi ČSSD a ODS, kdy ČSSD chtěla zavést D'Hondtův dělitel a ODS dělitel Imperiali. Výsledek je naprosté unikum, kdy prvním dělitelem není ani 1 (D'Hondtův dělitel), ani 2 (dělitel Imperiali), ani 1,4 (modifikovaná varianta dělitele Sainte-Laguë), ale 1,42; tedy nahoru zaokrouhlená druhá odmocnina čísla 2. Proč bylo zvoleno právě toto poněkud bizarní číslo, se asi nikdy nedozvíme, avšak jeho účel je poměrně dobře patrný z přepočtů výsledku voleb v porovnání se D'Hondtovým dělitelem a dělitelem Imperiali.

Výsledek se nachází mezi oběma variantami, i když se více přibližuje děliteli Imperiali, a to zejména v předpokládaných malých obvodech. Ve velkých obvodech, jakými bylo například původních 8 krajů, by se naopak výsledek více blížil spíše D'Hondtovu děliteli.⁶²

Jako následek nově použité metody volebního dělitele by již nezůstávaly na úrovni volebních krajů žádné zbytkové mandáty, takže nebylo nadále potřeba vytvářet druhé celostátní skrutinium pro jejich rozdělení. Tato změna ovšem měla daleko menší váhu na změnu výsledku voleb a celkovou proporcionalitu systému než navrhované zmenšení volebních krajů a změna volební formule.⁶³

⁶² Při porovnání nemodifikované a modifikované varianty D'Hondtova dělitele by rozdíl v rozdělení mandátů při aplikaci na volební výsledky z roku 1998 byl pouze v jediném mandátu – viz: LEBEDA, Tomáš. Volební reforma v ČR : Zmařený pokus z let 1998 - 2002. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str.355 a Přílohy.

⁶³ Jelikož bylo užíváno metody největších zbytků a zároveň bylo ve druhém skrutiniu počítáno pouze s „nevyužitými“ hlasy, druhé skrutinium určitým způsobem kompenzovalo (zvláště malým stranám) disproportionality vzniklé na úrovni prvního skrutinia. Počet rozdělovaných mandátů však nebyl nikterak vysoký (12 v roce 1996 a 15 v roce 1998), což částečně omezovalo tento efekt.

Poslední změnou v námi sledovaných podstatných proměnných volebního systému je zvýšení aditivní klauzule pro koalice. Uzavírací klauzule pro jednotlivé politické uskupení zůstala stále 5 %. Pro dvoučlenné koalice narostla na 10 %, pro tříčlenné na 15 % a pro čtyřčlenné a vícečlenné na 20 %. Došlo tak k praktickému odstranění výhody, kterou poskytovala předchozí úprava, a k podstatnému ztížení úspěchu jakékoliv koalice.⁶⁴

Konečně též byl upraven systém přednostních hlasů a hlasování ze zahraničí. Pro postup na první místo na kandidátce bylo nově zapotřebí pouze dosažení 10 % přednostních hlasů obdržných pro danou stranu v daném volebním kraji.⁶⁵ Již však nebylo potřeba naplnit dřívější druhou podmínku, aby možnosti použít přednostní hlasy, to znamená „zakroužkovat“ vybrané kandidáty, využila minimálně desetina všech voličů dané strany v daném kraji. Novela nově umožnila hlasovat občanům i mimo území České republiky. Praktický výkon volebního práva v zahraničí je ovšem poměrně složitý, protože volič se nejprve musí zaregistrovat do zvláštního seznamu voličů na příslušném zastupitelském úřadu v zahraničí nejpozději 40 dnů před konáním voleb a poté se musí v době konání voleb osobně dostavit na příslušný zastupitelský úřad, aby mohl provést samotné hlasování⁶⁶. Výsledky voleb ze všech zastupitelských úřadů jsou následně sečteny a připočítány k jednomu z volebních krajů, který losem určí Státní volební komise.⁶⁷

2.4.2. Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 , vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001 (tzv. velký volební nález)

Novela volebního zákona č. 204/2000 Sb. měla již od svého projednávání velké množství odpůrců, zvláště mezi malými stranami, se kterými nebyla konzultována a pro které byla značně nevýhodná. To bylo patrné již při projednávání v horní komoře Parlamentu, kde po volbách v roce 1998 měly dvě největší strany (ČSSD a ODS)

⁶⁴ Jedná se nejspíše o velice účelovou změnu, která měla ztížit vstup do Poslanecké sněmovny pro tehdejší volební uskupení „Čtyřkoalici“ skládající se z menších stran: US, ODA, DEU a KDU-ČSL. Kvůli sčítací klauzuli došlo k integraci stran US a DEU a po odchodu ODA z uskupení tak v následujících volbách kandidovala pouze volební koalice složená ze dvou stran US-DEU a KDU-ČSL, tzv. Koalice.

⁶⁵ § 50 odst. 5 volebního zákona ve znění novely č. 204/2000 Sb.

⁶⁶ Podrobněji viz §§ 1, 6, 6a, 14g a 19 volebního zákona č. 247/1995 Sb.

⁶⁷ §8 odst. 2 pís. i volebního zákona č. 247/1995 Sb.

většinu, ale kde novela prošla jenom těsně, když několik senátorů za ČSSD se hlasování zdrželo, nebo dokonce hlasovalo proti a senátoři ostatních stran hlasovali bez výjimky proti. Prezident taktéž nesouhlasil s navrhovanými změnami a zákon nepodepsal. Veto prezidenta poté bylo přehlasováno Poslaneckou sněmovnou.

Reakce na sebe nenechala dlouho čekat a k Ústavnímu soudu brzy došly dva návrhy na zrušení některých částí zákona. Tyto návrhy byly spojeny a posléze projednávány v jediném řízení. První návrh na zrušení podal tehdejší prezident republiky Václav Havel, když napadl ustanovení směřující k snížení proporcnosti systému a k zvýhodňování velkých stran, tedy zvýšený počet volebních krajů na 35 a použití Koudelkova dělitele. Taktéž napadl ustanovení, jímž se zavádí aditivní neboli sčítací klauzule pro koalice.

Druhý návrh Ústavnímu soudu zaslala skupina 33 senátorů, která napadala stejná ustanovení jako prezident a dále ještě ustanovení o volebních kaucích a státním příspěvku za odevzdaný hlas.

Argumentace prezidenta poukazuje na komplexnost změn, které ve svém důsledku překračují únosnou mez, v níž se lze ještě odchýlit od zásad poměrného zastoupení⁶⁸. Jednak zvýšením počtu volebních krajů na 35 dojde k snížení „proporcionality“ systému, jelikož v menších obvodech dochází k větším odchylkám od teoretického čistě poměrného modelu. Dále neúměrně vysoké zvýšení přirozeného prahu, jenž bude činit v rámci kraje minimálně 10 %. A na závěr použita modifikovaná D'Hondtova formule, která nemá žádné zdůvodnění pro svůj první dělitel – 1,42. Dle navrhovatele pouze dále zvýhodňuje již už tak posílené velké politické subjekty. Protiústavnost aditivní klauzule je spatřována v odrazování od tvoření koalic silnějších koaličních partnerů se slabšími a v odrazení voličů od volby pro koalici, a to vše z důvodu možného nepřekročení aditivní uzavírací klauzule, v čemž je viděno porušení práva na volnou politickou soutěž politických stran⁶⁹.

Senátoři argumentují hlavně aspekty volební soutěže, kdy na jedné straně stojí svobodná volební konkurence politických stran a na druhé schopnost zákonodárního sboru přijímat rozhodnutí na základě formace politické většiny. K tomuto jsou sice potřeba určité integrační stimuly, avšak jen v míře nezbytně nutné, jak již judikoval

⁶⁸ Čl. 18 odst. 1 Ústavy.

⁶⁹ Čl. 5 Ústavy a čl. 22 Listiny základních práv a svobod.

soud ve svém dřívějším nálezu: „jisté omezení diferenciaci při rozdělování mandátů je přípustné, jde-li o minimální zásah umožňující vznik sněmovny schopné plnit své ústavní funkce.“⁷⁰ Dále ve stejném nálezu je uvedeno, že určitá uzavírací klauzule (5 %), je ještě ústavně konformní, přičemž zvyšování klauzule nesmí ohrozit demokratickou substanci voleb a je třeba poměřovat, zda jde ještě o nezbytně nutné opatření potřebné k zformování většiny v Poslanecké sněmovně pro přijímání rozhodnutí a pro vznik vlády. V celkovém důsledku změn ve volebním zákoně přirozená uzavírací formule může stoupnout až na 17,6 %, což navrhovatelé shledávají jako podstatné porušení práva na volnou soutěž politických stran⁷¹ a principu svobodné politické soutěže⁷² ve prospěch silných politických stran.

Soud jako již ve zmiňovaném nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/96, přiznal volebnímu systému i integrační funkci, tedy aby umožnil sestavení akceschopné a stabilní vlády. Avšak tyto integrační prvky se mohou pohybovat pouze v rámci jakéhosi úseku kontinua, „kdy ke svému ideálnímu typu zůstává ‚přivracen‘, jinými slovy, kdy projevuje tendence se tomuto typu v jeho zásadních aspektech alespoň přibližovat.“⁷³ Dále soud dospěl k názoru, že novela „představuje ve svém úhrnu takovou koncentraci integračních prvků, jež ve svých důsledcích vede již k opuštění kontinua, ještě způsobilého zaznamenávat alespoň "přivracení" k modelu poměrného zastoupení.“⁷⁴

Toto opuštění kontinua Ústavní soud shledává v koncentraci již zmíněných změn (počet volebních krajů s minimálně 4 mandáty ve volebním kraji, volební formule) a v jejich výsledném efektu.⁷⁵ Dalším důsledkem novely, který je naopak spočitatelný a odhadnutelný, je zvýšení vstupní prahu pro získání mandátů. Jak již Ústavní soud judikoval v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/96, uzavírací klauzule ve výši 10 % by byla považována za takový zásah do doporučeného volebního systému, že by musela

⁷⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/96 ze dne 2. dubna 1997, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 88/1997.

⁷¹ Čl. 5 Ústavy.

⁷² Čl. 22 Listiny základních práv a svobod.

⁷³ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

⁷⁴ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

⁷⁵ Ač to Ústavní soud doslovně neuvádí, každý z napadených parametrů volebního zákona by sám o sobě jistě mohl být považován za bezrozporný prvek poměrného systému a splňující zásady poměrného zastoupení, ovšem k takovému formálnímu pojetí se Ústavní soud nepřiklonil a zabýval se převážně materiální stránkou, tedy hlavně výsledný účinek právní úpravy.

být prohlášena za odporující Ústavě. Dle zprávy Českého statistického úřadu⁷⁶ by vstupní práh při použití novelizované úpravy do Poslanecké sněmovny na základě výsledků z voleb do Poslanecké sněmovny z roku 1998 činil nejméně ve volebních krajích Liberec (10,49 %) a Brno – město (10,78 %), nejvíce naopak ve volebních krajích Ostrava – město (17,67 %), Ústí nad Labem (18,74 %) a Teplice (18,87 %). V průměru by tato přirozená uzavírací klauzule činila 14,69 %. Je tedy zřejmé, že ač v textu zákona nenajdeme uzavírací klauzuli vyšší jak 10 %, nýbrž pouze 5%, ve výsledku by se nám de facto uzavírací klauzule posunula vysoko nad tuto hranici.

Na základě těchto zjištění proto Ústavní soud říká, že by došlo k vytvoření jakéhosi „hybridu“ mezi proporčním a majoritním volebním systémem, který Ústava nepředpokládá, a s použitím argument *exclusi tertii* (vyloučení třetího) prohlašuje napadená ustanovení za neústavní. Ruší tak paragrafy volebního zákona, které zaváděly 35 volebních krajů a zakotvily modifikovanou D'Hondtovu metodu pro přepočítávání hlasů na mandáty.

Jiná situace nastala při posuzování aditivní uzavírací klauzule. Ústavní soud sice přiznal možnou účelovost takovéto úpravy, avšak nedovodil její protiústavnost. Neexistuje totiž v Ústavě žádné výslovné ustanovení, které by tuto problematiku upravovalo. Ústava zakotvuje pouze volno soutěž politických stran⁷⁷ a svobodnou soutěž politických sil⁷⁸ a nikterak se nezmiňuje o koalicích a jejich případném zvýhodnění. „Podle názoru Ústavního soudu nelze sice vyloučit možnost účelovosti tohoto ustanovení, neboť zákonodárce, pokud vůbec upravuje možnost uzavírat volební koalice, zpravidla by současně měl směřovat i k vytvoření podmínek pro jisté zmírnění hranice 5 % stranám, schopným vstoupit do koalice s jinými - takže v tomto směru se jeví přípustění volebních koalicí v novele volebního zákona bez současného zmírnění podmínek pro jejich účast na rozdělování mandátů jako postrádající funkci -, existence této případné účelovosti zákonodárcova záměru však stěží může vést k závěru o jeho protiústavnosti.“⁷⁹

⁷⁶ Zpráva Českého statistického úřadu ze dne 28. 11. 2000, čj. 1694/2000 in: Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

⁷⁷ Čl. 5 Ústavy.

⁷⁸ Čl. 22 Listiny základních práv.

⁷⁹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

2.4.2. Polemika s „velkým volebním nálezem“

Rozhodnutí Ústavního soudu o zrušení podstatné části volebního zákona⁸⁰ vyvolalo velikou vlnu reakcí, ať kladných, tak záporných. Ani samotné rozhodnutí nebylo jednomyslné, o čemž svědčí několik odlišných stanovisek jednotlivých soudců⁸¹. Soudce Malenovský ve svém separátním vótu souhlasí s rozhodnutím Ústavního soudu, ale přichází s poněkud jinou argumentací. Nepodporuje tezi, že nový volební systém je jakýsi „hybrid“, a tedy jako cosi Ústavou nepředvídaného zakázaný, což dokládá tím, že prakticky nikde se nevyskytuje poměrný či většinový systém ve své čisté podobě (pokud lze vůbec nějaký takový existuje). „Ústavní soud měl proto odůvodnit svůj závěr o rozporu s čl. 18 odst. 1 Ústavy teprve na základě prokázaného tvrzení, že citovaná novelizovaná ustanovení volebního zákona překročila meze systému poměrného zastoupení tak, že nový systém voleb do Poslanecké sněmovny již ve svém celku produkuje účinky systému většinového.“⁸² Argumentace Ústavního soudu tak měla znít, že zákonodárce, když zakotvil pro volby do Poslanecké sněmovny „zásady poměrného zastoupení“, předpovídal koaliční vládnutí a vstup více politických stran do Poslanecké sněmovny. Navrhovaná novela by umožnila jednostranicovou vládu již při zisku něco málo přes 30 % hlasů a neumožnila by vstup politickým stranám, jež by obdržely méně než 15 % hlasů⁸³. Takováto koncentrace integračním prvků je již nepřiměřená vůči svému legislativnímu cíli a způsobuje přivrácení celého systému k většinovému modelu, a proto je v rozporu s čl. 18. odst. 1 Ústavy – odvrací se od „zásad poměrného zastoupení“.

Dalším zajímavým návrhem na podporu zrušení volební reformy, který Ústavní soud ve svém rozhodnutí nepoužil, je poměření vyrovnávací D'Hondtovy formule

⁸⁰ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001

⁸¹ Svoje odlišné stanovisko připojili soudci: Güttler Vojen, Holeček Miloš, Janů Ivana, Kessler Zdeněk, Malenovský Jiří, Procházka Antonín, Ševčík Vlastimil, Varvařovský Pavel.

⁸² Odlišné stanovisko soudce Malinovského in: Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

⁸³ Přirozená uzavírací klauzule by při přepočtu výsledků voleb z roku 1998 v průměru činila 14,69 %, viz předchozí podkapitola.

s principem rovnosti volebního práva, tedy „jeden volič, jeden hlas“ a „jeden hlas, jedna hodnota“.⁸⁴

Argumenty nesouhlasící s rozhodnutím Ústavního soudu naopak přicházely převážně ze strany politologické obce. Dosti výstižný je například sám název jedné části sborníku *Volební a stranické systémy: Zmařený pokus o volební reformu v České republice*⁸⁵. S kritikou jak konečného rozhodnutí, tak i argumentace Ústavního soudu přichází například politolog Michal Kubát⁸⁶. Podobně jako soudce Malenovský či ústavní právník Jan Filip⁸⁷ kritizuje použití termínu „hybrid“, který ústavní právo nezná a nezná ho ani politologie. Dále rozlišuje poměrný a většinový volební systém oproti poměrnému a většinovému účinku těchto systémů, jelikož se žádný z těchto systémů nevyskytuje ve své čisté formě. Své tvrzení, že novela volebního zákona neměla být Ústavním soudem zrušena a že neodporuje Ústavě, staví na formálním pojetí „zásad poměrného zastoupení“. Žádná složka navrhovaného systému totiž neodporuje politologické definici poměrného systému. Volební obvody s průměrnými 5,7 mandáty jsou sice v komparaci s ostatními evropskými státy poměrně malé, ale nijak výrazně svojí velikostí nevybočují. Použitá modifikovaná D'Hondtova (Koudelkova) metoda je sice trochu netradičně upravena, v čemž ovšem Michal Kubát nevidí nic zvláštního, avšak stále se velice blíží jedné ze základních metod používaných v poměrných systémech – D'Hondtově metodě.

Podobný názor má i jeden z největších specialistů na volební systémy Rein Taagepera. Ten dokonce říká, že „ústavní klauzule vyžadující „respektovat princip(y) proporcionality“ je zachována, pokud je ve vícemandátových okrscích uplatňováno

⁸⁴ FILIP, Jan. Volební systém pro Poslaneckou sněmovnu a nález Ústavního soudu č. 64/2001 Sb. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 392.

⁸⁵ NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš; et al. *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. 4. Část: Zmařený pokus o volební reformu v České republice, str. 347-408.

⁸⁶ Viz KUBÁT, Michal. Několik politologických poznámek na margo nálezu Ústavního soudu č. 64/2001 Sb. ze dne 24.1.2001. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str.401-408 a KUBÁT, Michal. Poslanecká sněmovna versus Ústavní soud. Několik poznámek na okraj nálezu Ústavního soudu ve věcech volební reformy. *Revue Proglas*, 2001, roč. 12, č. 2, str. 13-15.

⁸⁷ FILIP, Jan. Volební systém pro Poslaneckou sněmovnu a nález Ústavního soudu č. 64/2001 Sb. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str.386-400.

jedno z obvyklých pravidel přidělování křesel podle poměrného principu, přičemž může jít i o pouhá dvě křesla na okrsek.⁸⁸

Rozdíl mezi postoji jednotlivých obcí je poměrně zřejmý. Zatímco politologové vyčítají Ústavnímu soudu, že se vměšuje do výsostných vod politologie, aniž by akceptoval a přijal politologické teorie a definice, tak ústavní právníci rozhodují na základě vlastního posouzení textu Ústavy a výsledného efektu všech změn. „Zde poprvé formuloval Ústavní soud zvláštní doktrínu hodnocení ústavnosti, která politologické kritice uniká. Ústavní soud ruší uvedená ustanovení nikoliv jako jednotlivě neústavní, nýbrž jako „ve svém úhrnu“ neústavní, což je něco zcela odlišného.“⁸⁹ Střetává se tu tak materiální pojetí Ústavního soudu s formálním pojetím politologů.

2.5. Volební systém do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky po „velkého volebního nálezu“

Po zrušení protiústavních částí volebního zákona Ústavním soudem bylo potřeba přijmout novou úpravu voleb do Poslanecké sněmovny, protože na základě takto „dřavého“ zákona nebylo možné uspořádat následující volby v roce 2002. Jelikož legislativní proces přijímání zákonů je běh na dlouhou trať, bylo potřeba rychle najít shodu na podobě budoucího volebního systému, aby mohl být schválen a vyhlášen v dostatečném předstihu před následujícími volbami. Pro hladké přijetí v obou komorách Parlamentu, kdy v Senátu měly většinu malé politické strany, bylo nutné najít širší konsensus i s těmito stranami, ne jako v případě předešlé reformy, která vzešla z jednání pouze dvou největších stran.

Vzhledem ke složitosti úpravy, nahradila novela volebního zákona ze dne 17. ledna 2002⁹⁰ ty pasáže volebního zákona, které zrušil Ústavní soud. Ostatní úprava se

⁸⁸ TAAGEPERA, Rein: Smysl „principu proporcionality“. *Politologický časopis*, roč. 7, č. 3/2000, str. 280.

⁸⁹ FILIP, Jan. Volební systém pro Poslaneckou sněmovnu a nález Ústavního soudu č. 64/2001 Sb. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 393.

⁹⁰ Zákon číslo 37/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky.

buď vracela k původní úpravě – den a čas voleb⁹¹, nebo se týkala organizačně technického zabezpečení voleb v návaznosti na novely jiných zákonů. Jedinou drobnou změnou bylo snížení hranice pro získání mandátu na základě přednostních hlasů. Z původních 10 % ze všech hlasů odevzdaných dané straně byla nově zavedena hranice 7 %, přičemž již také nebylo stanoveno, že přednostních hlasů musí využít minimálně desetina voličů dané strany. Toto ustanovení umožnilo snazší překročení stanovených podmínek pro posun na volitelná místa a zvýraznila možnost voličů ovlivnit zvolení i jednotlivých kandidátů na kandidátní listině jimi zvolené strany.

Výsledný volební systém se tedy příliš neodlišoval od původního znění volebního zákona. Místo Hagenbach-Bischoffovy formule pro přepočítávání hlasů na mandáty byla použita D'Hondtova formule. Tato změna umožnila odstranění druhého skrutinia, a tak určitým způsobem zjednodušila celý systém. Druhou podstatnou změnou bylo zvýšení počtu volebních krajů z původních 8 na 14. Změna nebyla přímo zavedena touto novelou, ale byla nepřímou vynucena ústavním zákonem o vytvoření vyšších územních samosprávných celků⁹², jenž nabyl účinnosti 1. ledna 2000. Nově vytvořené kraje, co se týče jejich velikosti, byly daleko více rozdílné než původní krajské uspořádání.

Zvýšení počtu volebních krajů taktéž vedlo ke snížení průměrného počtu volených poslanců v jednom kraji z 25 na 14,3, kdy v nejmenším kraji bylo ve volbách v letech 2002, 2006 a 2010 voleno 5 poslanců a v největším 25 poslanců⁹³, oproti 14 až 41 poslancům na volební kraj⁹⁴ dle předchozí úpravy. Dva z nich jsou výrazně menší než ostatní a dalších 6-7 krajů obsazuje pouze 10-12⁹⁵ míst v Poslanecké sněmovně. Průměrnému počtu 14,3 mandátů na volební kraj se blíží pouze Ústecký kraj se 14 mandáty a ve volbách 2006 a Jihočeský kraj se 13 mandáty v roce 2010. Naopak ve

⁹¹ Novela č. 204/2000 Sb. v § 1 odst. 4 a 5 zaváděla pouze jeden den voleb, a to den pracovního klidu před pracovním dnem, kdy by se volilo od 8 do 22 hodin. Novela z roku 2002 se opět vracela k původním 2 dnům, kdy v pátek se volby konají od 14 do 22 hodin a v sobotu od 8 do 14 hodin. Jelikož se nejednalo pouze o volby do Poslanecké sněmovny, proběhly podle novely z roku 2000 volby do Senátu a krajských zastupitelstev. Dle důvodové zprávy k novele z roku 2002 (*Sněmovní tisk 969/0 : VI. návrh zák. o volbách do Parlamentu ČR*) se tato úprava neosvědčila – problémy s přepočítáváním do brzkých ranních hodin následujícího pracovního dne a nižší volební účast, a proto byl navržen návrat k původní úpravě.

⁹² Ústavní zákon číslo 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků.

⁹³ Nejmenším krajem byl vždy Karlovarský kraj a největším hlavní město Praha, viz Přílohy.

⁹⁴ Reálné počty volených poslanců dle voleb z let 1996 a 1998. Viz též Přílohy: Tabulky č. 1 a 2.

⁹⁵ Jsou to kraje: Plzeňský, Královéhradecký, Pardubický, Vysočina, Olomoucký a Zlínský.

čtyřech největších krajích⁹⁶ je pravidelně voleno 22-25 poslanců. Nejmenší kraj byl tak, co se týče mandátů, pětkrát menší než kraj největší, oproti dřívějšímu poměru 2,93.⁹⁷ Pokud stejně porovnáme počet platných hlasů v nejmenším a největším kraji, získáme podobné údaje: pro předchozí úpravu poměry 2,97 a 2,92 a po změně 4,79 až 4,90⁹⁸.

Jak je patrné z předchozích údajů a obecného výkladu o hlavních proměnných mají schválené změny ve svém úhrnu více disproporční účinky než úprava předešlá. Největší podíl na zvýšení disproporcionality výsledků má především vyšší počet volebních krajů, který se zvláště násobí ve dvou nejmenších krajích, a to v neprospěch malých stran (viz obecný výklad kapitola 1.3.). Odstranění druhého skrutinia, které díky své konstrukci mělo určité kompenzační účinky (blíže viz kapitola 2.2.), a použití D'Hondtovy metody na úrovni každého volebního kraje snížilo proporčnost výsledků, a to ve prospěch velkých stran na úkor stran malých.

Ve výsledku tak můžeme konstatovat, že částečně cíle původní reformy bylo dosaženo, i když ne v takové míře, kterou si její autoři představovali.

Volební systém v této podobě byl užit poprvé ve volbách v roce 2002 a dále v podstatných rysech v nezměněné podobě i ve volbách v letech 2006 a 2010, přičemž je i nadále platný. Jediná drobná změna proběhla v roce 2006, kdy byla snížena hranice pro postup kandidáta na první místo na kandidátní listině ze 7 na 5 % preferenčních hlasů odevzdaných straně v daném volebním kraji.

Diskuse o změně volebního systému jsou však stále živé a návrhy na jeho „vylepšení“ jsou neustále předkládány. Více o navrhovaných změnách a směrech, kam by se mohl ubírat volební systém do Poslanecké sněmovny, viz následující kapitola.

⁹⁶Konkrétně kraje: Středočeský, Jihomoravský, Moravskoslezský a hlavní město Praha.

⁹⁷ Blíže viz Přílohy.

⁹⁸ Viz Přílohy: Tabulka č. 4.

3. Návrhy na změnu volebního systému

Diskuze o volebního systému, a to nejenom do Poslanecké sněmovny, je velice živá již od samotného ustanovení systému v roce 1990 v tehdejší Československu. To také dokládá poměrně rozsáhlá publikační činnost nejenom z řad právnické a politologické obce⁹⁹. Spektrum názorů je stejně pestré jako počet přispěvatelů do diskuze. Najdeme, řekněme, autory s radikálními přístupy, kteří pro Českou republiku doporučují některý z většinových systémů, taktéž zastánce smíšených systémů a konečně i autory podporující stávající poměrný systém, často však v jeho nejrůznějších podobách a modifikacích.

Vzhledem k nutnosti při přechodu na jiný než poměrný systém změnit Ústavu¹⁰⁰, což se v oblasti volebních systémů za posledních téměř 20 let její platnosti nestalo a v nejbližší budoucnosti nejspíše nestane, bude tato kapitola pojednávat o návrzích, které jsou ještě přijatelné v rámci poměrného systému či jsou na jeho hraně. A to tak, jak poměrný systém, i když nepřímo a poněkud mlhavě, vymezil svými nálezy Ústavní soud.

3.1. *Důvody proč měnit volební systém*

Důvody k těmto návrhům jsou pro mnohé, obzvláště pak některé politické představitele, zřejmé – kromě posledních voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2010 žádné předchozí volby nevedly k takovému rozložení politických sil, aby mohla vzniknout vláda na základě jasné většiny v Poslanecké sněmovně. Po prvních volbách v samostatné České republice v roce 1996 vznikla koaliční menšinová vláda disponující 99 poslanci, která fungovala přibližně jeden rok a následně byla vystřídána úřednickou vládou, která vládla až do předčasných voleb v roce 1998. Následné rozložení mandátů po předčasných volbách by sice umožnilo sestavení většinové

⁹⁹ Viz použitá literatura k této práci, která ovšem není ani zdaleka vyčerpávajícím přehledem prací, jež k tomuto tématu vyšly.

¹⁰⁰ Konkrétně čl. 18 odst. 1: „Volby do Poslanecké sněmovny se konají ... podle zásad poměrného zastoupení.“

koaliční vlády v čele s některou ze dvou nejsilnějších stran, avšak neschopnost se dohodnout s menšími stranami nakonec vedla k menšinové vládě ČSSD podporované na základě tzv. „opoziční smlouvy“ druhou nejsilnější stranou ODS. Z tohoto období pochází zatím nejvýraznější pokus o změnu volebního systému (viz kapitoly 2.3., 2.4.1. a 2.4.2.).

Ve volbách v roce 2006 došlo k určitému volebnímu patu, kdy pravicový i levicový blok čítal 100 poslanců. Po dlouhých vyjednáváních nejprve vznikla jednobarevná menšinová vláda ODS, která nezískala důvěru, a posléze koaliční vláda v čele s ODS, jež se opírala o hlasy tzv. „přeběhlíků“ z ČSSD. Takto křehká většina ovšem vydržela pouze 2 roky a následně po vyslovení nedůvěry vládě v březnu roku 2009 byla nahrazena úřednickou vládou.

Poslední volby v roce 2010 přinesly poměrně přesvědčivou většinu mandátů pro pravicové strany, na které byla vytvořena koaliční vláda, jež s určitými vnitřními problémy funguje doposud.

Vzhledem k výsledkům voleb a charakteristice stranického systému, kdy KSČM má takřka nulový koaliční potenciál pro všechny zbývající strany a ostatní strany spolu velice těžko hledají kompromis, je skutečně většinou poněkud obtížné sestavit fungující a stabilní vládu. Otázkou však je, jestli je na vině právě volební systém a jestli není jen dalším nástrojem politického boje, který má sloužit ve prospěch určitých stran. Ani odpověď na otázku, zdali existuje jiný volební systém vedoucí k snazšímu utváření vládní většiny, není jasně zodpověditelná.

Zatím nejvýraznější reforma volebního systému z roku 2000 (viz kapitola 2.3.) se snažila pozměnit systém tak, aby bylo možné sestavit vládu s maximálně jedním koaličním partnerem, oproti současné potřebě většinou tří členů v koalici. Velké strany se tak snažily nahradit neschopnost politických aktérů se dohodnout tím, že by volební systém vysoce znevýhodňoval malé strany ve prospěch právě stran velkých. Dle rozhodnutí Ústavního soudu¹⁰¹ se již nejedná o systém poměrného zastoupení (viz kapitola 2.4.1.), tedy ústavně konformní úpravu, čímž byla ustanovena určitá mez pro případné další reformní návrhy.

¹⁰¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

3.2. Mantinely reformy volebního systému ve světle soudních rozhodnutí

Základní mantinely pro volební systém najdeme v Ústavě v čl. 18 (viz kapitola 2.1.). Pro navrhování změn jsou potom nejdůležitější dvě zásady – zásady poměrného zastoupení a rovnost volebního práva. Jelikož v Ústavě ani ve volebním zákoně nenajdeme podrobnější úpravu těchto ustanovení, natož jejich jakoukoliv konkretizaci, jsou kromě různých metod interpretace jediným vodítkem pro alespoň přibližné zjištění jejich obsahu nálezy a rozhodnutí Ústavního a Nejvyššího správního soudu (pokud tedy budeme předpokládat, že soudy budou zachovávat předchozí judikaturu a nerozhodnou v budoucnu jinak).

3.2.1. Malý volební náleží

Prvním významným rozhodnutím je tzv. malý volební náleží Ústavního soudu z roku 1997¹⁰². Demokratická unie, strana, která ve volbách v roce 1996 obdržela 2,80 %¹⁰³ hlasů, napadla ustanovení volebního zákona stanovující 5% uzavírací klauzuli. Ústavní soud její návrh zamítl a toto rozhodnutí poměrně pečlivě odůvodnil. Zprvé poukázal na nemožnost přesného matematického rozdělení hlasů na mandáty, protože není možné mandáty štěpit (viz též kapitola 1.3.), a zadruhé přiznal volebnímu systému i určitou integrující funkci. Cílem voleb totiž není přenést co nejširší obraz názorových proudů ve společnosti, ale i vytvořit funkční a akceschopnou vládu. „Proto je z hlediska principu reprezentativní demokracie přípustné zabudovat do volebního mechanismu samého určité integrační stimuly... Existenci omezovací klauzule je třeba v každém případě podmínit pouze závažnými důvody, přičemž stoupající hranice omezovací klauzule je odůvodnitelná zvláště intenzivní závažností. Je třeba vůbec poznamenat, že zvyšování hranice omezovací klauzule nemůže být neomezené, takže např. desetiprocentní klauzuli lze již považovat za takový zásah do proporcionálního systému,

¹⁰² Náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/96 ze dne 2. dubna 1997, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 88/1997.

¹⁰³ Zdroj: www.volby.cz.

který ohrožuje jeho demokratickou substanci.¹⁰⁴ Objevuje se nám tu tak první jasně stanovená hranice, kam až může zákonodárce při konstrukci uzavírací klauzule zajít, přičemž, jak Ústavní soud dále říká, se musí jednat o „minimálním opatřením nezbytným pro zajištění takové míry integrace politické reprezentace, jež je nutná k tomu, aby složení zákonodárského sboru umožnilo formaci většiny“¹⁰⁵.

3.2.2. Velký volební náleží

V chronologickém pořadí je dalším významným nálezem Ústavního soudu, který se dotýká zásad poměrného zastoupení, tzv. velký volební náleží z roku 2000¹⁰⁶, o kterém již bylo podrobně pojednáno v kapitole 2.4.1. Shrňme si zde pouze, že tento náleží zrušil reformu, která počítala s relativně malými 35 volebními kraji se 4 až 8 mandáty¹⁰⁷ a použitím modifikované D'Hondtovy metody, tzv. Koudelkův dělitel. Ústavní soud sice přesněji nevymezil zásady poměrného zastoupení, ale řekl, že v úhrnu jsou již provedené změny natolik disproportionální, že odporují Ústavě. Můžeme tedy tvrdit, že volební systém ještě v souladu se zásadami poměrného systému musí ve svém úhrnu vykazovat více proporční výsledky než ten navrhovaný v roce 2000. Kde však tato hranice přesně leží, řečeno nebylo.

3.2.3. Náleží k volbám v roce 2006

Další významná soudní rozhodnutí přišla až po volbách konaných v roce 2006. Došlo totiž k situaci, že dvě nejmenší politické strany obdržely jen o několik málo

¹⁰⁴ Náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/96 ze dne 2. dubna 1997, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 88/1997.

¹⁰⁵ Náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/96 ze dne 2. dubna 1997, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 88/1997.

¹⁰⁶ Náleží Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

¹⁰⁷ Minimální počet 4 mandátů byl stanoven přímo v zákoně, přičemž i odpovídá teoretickým výpočtům na základě výsledků voleb z let 1996 až 2010. Na základě stejných dat by měl vždy největší volební kraj právě 8 mandátů. Viz Přílohy.

procentních bodů více, než činí uzavírací klauzule – KDU-ČSL 7,22 % a SZ 6,29 %.¹⁰⁸ Ač byl rozdíl mezi těmito stranami méně než jeden procentní bod, rozdíl v počtu mandátů činil 7 mandátů, kdy KDU-ČSL obdržela 13 mandátů a SZ pouze 6 mandátů. KDU-ČSL tak obdržela více jak dvojnásobný počet mandátů než SZ.

První rozhodnutí¹⁰⁹ reaguje na stížnost občana Moravskoslezského kraje na nerovnost počtu hlasů na jeden mandát pro jednotlivé strany. Dále tvrdí, že poměr mandátů pro KDU-ČSL a SZ vůči procentu obdržených hlasů je nelogický. Nejvyšší správní soud po vyřešení otázky aktivní legitimace a možného petitu návrhu konstatuje, že průběh přepočítávání hlasů na mandáty, jak výpočet mandátového čísla, tak přidělení jednotlivých mandátů proběhlo podle zákona, a tedy není oprávněn vyslovit neplatnost volby kandidátů. Dále dodává, že „soudům zásadně nepřísluší komentovat vhodnost či smysluplnost zákonné úpravy, jelikož je nutno respektovat jejich oddělení od moci zákonodárné.“¹¹⁰

Druhé rozhodnutí Nejvyššího správního soudu¹¹¹ se zabývá daleko obsáhlejší argumentací navrhovatele, lídra kandidátky SZ v Libereckém kraji Petra Pávka. Ten se dovolává protiústavnosti volebního systému kvůli „extrémním“ nerovnostem voličských hlasů, kdy SZ potřebovala téměř dvaapůlkrát více hlasů k dosažení jednoho mandátu než dvě největší strany ČSSD a ODS¹¹². Tuto nerovnost zapříčiňují převážně velké rozdíly ve velikosti jednotlivých krajů, které jsou dále umocněny D'Hondtovou metodou přepočtu hlasů, což vede k situaci, že ani nejvyšší volební výsledek pro SZ ze všech volebních krajů – 9,58 %, nestačil k získání ani jediného z 8 mandátů v Libereckém kraji. Dovojuje tak, že dochází k porušení poměrného volebního principu i porušení rovnosti hlasování.

Nejvyšší správní soud nezpochybňuje argumentaci navrhovatele, dokonce „sdílí pochyby navrhovatele o vhodnosti rozdělení volebních krajů ve volbách do Poslanecké sněmovny zejména z hlediska principu rovnosti volebního práva; nesdílí však jeho přesvědčení o protiústavnosti.“¹¹³ Volebními kraji jsou totiž vyšší územní samosprávné

¹⁰⁸ Zdroj: www.volby.cz.

¹⁰⁹ Usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. Vol 10/2006 ze dne 22. června 2006.

¹¹⁰ Usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. Vol 10/2006 ze dne 22. června 2006.

¹¹¹ Usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. Vol 50/2006 ze dne 29. června 2006.

¹¹² SZ potřebovala k získání jednoho mandátu 56 081 hlasů, oproti 23 364 u ČSSD a 23 363 u ODS.

Podrobněji viz Přílohy.

¹¹³ Usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. Vol 50/2006 ze dne 29. června 2006.

celky¹¹⁴ vytvořené na základě ústavního zákona¹¹⁵. Nejedná se o svévolné a nahodilé rozdělení, ani o žádnou formu *gerrymanderingu*¹¹⁶, ale o legitimní uspořádání na základě decentralizace veřejné moci. Podporuje tak reprezentativní funkci mandátu poslance, když vytváří jasný vztah mezi mandátem a určitým ustáleným dělením státu, jež je společné pro více oblastí veřejné správy.

Taktéž se soud neztotožnil s názorem, že použití D'Hondtovy metody odporuje Ústavě, a to proto, že je zcela běžnou používanou metodou v systémech poměrného zastoupení a její výstupy jsou v zásadě neutrální. Nelze tedy dovodit, že by jakkoliv porušovala princip rovnosti volebního práva či popírala podstatu zásad poměrného zastoupení.

Zatřetí soud argumentoval, že podle stávající úpravy již proběhly volby v roce 2002, jejichž výsledek zpochybněn nikterak nebyl. „Aplikovaná zákonná úprava proto pro aktéry volebního procesu není překvapivá či nepředvídatelná a je proto do značné míry i věcí kandidujících politických stran na tuto úpravu přiměřeným způsobem reagovat, a to jak z hlediska svojí vnitřní organizace, tak také volební strategie.“¹¹⁷

Jednotlivé argumenty Nejvyššího správního soudu lze zcela jistě uznat jako plně legitimní. Bohužel soud poněkud formalisticky zkoumal dotčená ustanovení a jednotlivé hlavní proměnné volebního systému jednotlivě, takže ani nemohl dospět k jinému než zamítavému názoru. K porušení zákona jistě nedošlo a přezkum ústavnosti Ústavním soudem byl zamítnut. Byl tak částečně popřen velký volební nálezh¹¹⁸, který se převážně zaměřil na obsah úpravy a na účinky volebního systému jako celku.

Poslední významný volební nálezh¹¹⁹ k volbám z roku 2006 vydal Ústavní soud, a to na základě návrhu skupiny senátorů dožadující se prohlášení neústavnosti §§ 48, 50 a 51 volebního zákona. Argumentace byla obdobná jako v předešlých případech řešených před nejvyšším správním soudem.

1) Porušení principu rovného volebního práva, kdy zvláště počet hlasů potřebných na získání jednoho mandátu byl u SZ výrazně vyšší než u ostatních stran.

¹¹⁴ Volební zákon č. 247/1995 Sb. § 26.

¹¹⁵ Ústavní zákon číslo 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků.

¹¹⁶ Záměrné zmanipulování hranic volebních obvodů s určitým cílem.

¹¹⁷ Usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. Vol 50/2006 ze dne 29. června 2006.

¹¹⁸ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

¹¹⁹ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 57/06 ze dne 17. dubna 2009.

2) Porušení principu poměrného zastoupení, jelikož v 10 ze 14 volebních krajů je přirozená uzavírací klauzule vyšší jak zákonem stanovených 5 % - konkrétně 5,91 % v Ústeckém kraji až 14,82 % v Karlovarském kraji. V tomto případě dle navrhovatelů se již nejedná o nezbytné integrační ustanovení, ale o diskriminaci malých stran.

3) Použití D'Hondtovy metody v rámci 14 volebních krajů znevýhodňuje v malých obvodech s přibližně 10 mandáty, jichž je většina, malé strany a „přidělování posledního či několika posledních mandátů v každém volebním kraji má do značné míry charakter náhody.“¹²⁰

4) Porušení principu racionality a předvídatelnosti práva je spatřováno v obrovském vlivu často nepatrných rozdílů v regionálních výsledcích na výsledné rozdělení mandátů.

Všechny tyto argumenty byly shledány Ústavním soudem jako zjevně neopodstatněné. Jelikož navrhovatelé nenapadli ustanovení § 26 volebního zákona o rozdělení státu na volební kraje, i kdyby došel soud k jinému závěru než Nejvyšší správní soud ve výše uvedených nálezech, nemohl by toto rozdělení zrušit, je totiž vázán petitum návrhu, který nesmí překročit. I tak je ztotožnění volebních krajů s kraji samosprávnými vnímáno jako rozumné a legitimní. K volební formulaci soud doplňuje, že se nejedná o arbitrární určení mandátů, ale o matematickou metodu, která je samo o sobě neutrální. Nemůže tak ani docházet k porušení racionality a předvídatelnosti práva, protože se nejedná o nahodilou generaci výsledků, ale o přesný matematický propočít.

Ústavní soud argumentuje ve stejném duchu jako Nejvyšší správní soud, kdy se zabývá jednotlivými prvky volebního systému, nikoliv již výsledným efektem. Bohužel návrh neobsahoval zrušení samotného rozdělení České republiky na 14 volebních krajů, což by mohlo soud přivést k celkovému posouzení volebního systému jako v případě velkého volebního nálezu¹²¹, a tak k jasnějšímu objasnění rovnosti volebního práva a zásad poměrného zastoupení.

Ostatní návrhy¹²² napadající vysokou disproporcionalitu výsledků voleb byly Ústavním soudem odmítnuty pro nedostatek aktivní legitimace navrhovatelů. Soud se tedy nezabýval samotným obsahem návrhů na vyslovení protiústavnosti volebního

¹²⁰ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 57/06 ze dne 17. dubna 2009.

¹²¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

¹²² Viz Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 582/06 ze dne 14. května 2008, sp. zn. III.ÚS 663/06 ze dne 13. září 2007 a sp. zn. I.ÚS 537/06 ze dne 7. srpna 2007.

systemu, pouze konstatoval, že „změny volebního zákona provedené zákonem č. 204/2000 Sb. totiž byly s to umožnit sestavení nekoaliční „jednobarevné“ většinové vlády i v případech, kdy by vítězná politická strana získala jen něco více než 30 % hlasů. Naopak i integrační prvky obsažené v nyní platné právní úpravě, byť vedou k patrnému znevýhodnění malých politických subjektů, neznamenají ani zdaleka příklon k většinovému volebnímu modelu.“¹²³

3.3. K diskuzi nad současným volebním systémem

Současný volební systém byl a je neustále předmětem diskuzí. Už pouhý jeho vznik v časové tísní na konci roku 2001 a začátkem roku 2002 nedával mnoho prostoru k širší odborné diskuzi a podrobnějšímu zvážení a nastavení všech jeho parametrů (více viz kapitola 2.5.).

I přesto na základě této téměř nezměněné úpravy z roku 2002 proběhly již troje volby v letech 2002, 2006 a 2010. Asi největší diskuze o nastavení voleb do Poslanecké sněmovny proběhla po volbách v roce 2006 (jak je i patrné z předcházející kapitoly). Došlo k tzv. volebnímu patu, kdy levicové strany – ČSSD a KSČM, a pravicové (či středopравicové) strany – ODS, KDU-ČSL a SZ, získaly po stech mandátech, a pokud pomineme jako absolutně nerealistickou jakoukoliv pravicovou koalici s KSČM, nebylo v silách žádné ze dvou největších stran utvořit koaliční vládu, vyjma velké koalice. Koalice stran ODS, KDU-ČSL a SZ by měla 100 mandát, stejně poté koalice ČSSD a KSČM. Koalice ČSSD, KDU-ČSL a SZ by dokonce měla pouhých 93 mandátů.¹²⁴

Za „viníka“ byl opět často označován právě volební systém, přičemž se začalo uvažovat o změně celkového počtu poslanců na liché číslo, aby se nemohlo stát, že se ve Sněmovně opět vytvoří dva stejně velké bloky, přičemž ani jeden není schopný sestavit akceschopnou a déletrvající vládu. Další řešení se snažila nalézt druhá Topolánkova vláda (viz následující podkapitola), která si změnu volebního systému

¹²³ Shodně viz Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 582/06 ze dne 14. května 2008 a usnesení Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 663/06 ze dne 13. září 2007.

¹²⁴ Po prvním neúspěšném pokusu předsedy ODS Mirka Topolánka sestavit menšinovou vládu, byla nakonec sestavena koaliční vláda ODS, KDU-ČSL a SZ, která získala důvěru díky dvěma poslancům původně zvolenými za ČSSD, kteří se hlasování nezúčastnili a dále poté vládu částečně podporovali. Vláda na těchto vratkých základech však vydržela pouze do března roku 2009, kdy jí byla vyslovena nedůvěra.

zanesla i do svého Programového prohlášení: „Vláda navrhne novelu volebního zákona tak, aby volební systém garantoval vyšší míru proporcionality (Hagenbach-Bischoff) a zajistil vítězi voleb tzv. volební prémii v rámci přerozdělení mandátů v druhém skrutiniu, o jejíž podobě bude vedena diskuse.“¹²⁵

Volby v roce 2006 taktéž odhalily úskalí nastavení volebních krajů na základě administrativního členění krajů. Rozdělení do 14 velikostně velice rozdílných krajů přináší nestejně podmínky pro jednotlivé strany v jednotlivých volebních krajích. I když je celostátní uzavírací klauzule 5 %, přirozený práh pro získání alespoň jednoho mandátu v kraji se pohybuje na úrovni 11,5 až 14,8 % a 8,3 až 9,7 % v nejmenším Karlovarském a Libereckém kraji až po 3,1 až 3,7 % v největším volebním kraji Praha.¹²⁶ Kromě krajů Karlovarského a Libereckého pravidelně přesahuje přirozený práh 5 % i v kraji Jihočeském, Plzeňském, Ústeckém, Královéhradeckém, Pardubickém, Vysočina, Olomouckém a Zlínském, tedy v 10 krajích ze 14.¹²⁷ Na tento fakt nejvíce „doplatila“ SZ se 6 poslaneckými mandáty oproti KDU-ČSL se 13 mandáty. Rozdílné rozložení voličských hlasů v rámci volebních krajů a necelý jeden procentní bod v celkovém počtu hlasů znamenaly rozdíl 7 mandátů. Tuto skutečnost také velice dobře odráží počet hlasů pro jednotlivé strany, který byl zapotřebí pro získání jednoho mandátu. Dvě největší strany vykázaly téměř shodně 23 364 a 23 363 hlasů na mandát, a to vůči 26 359 pro KSČM a 29 747 pro KDU-ČSL a konečně 56 081 pro SZ. SZ tak potřebovala 2,4 krát více hlasů na jeden mandát než největší strany.

Podle mnohých autorů¹²⁸ již takováto diskrepance ve váze hlasů jednotlivých voličů hraničí s principem rovného volebního práva. Ústavní soud a Nejvyšší správní soud se k této otázce přímo nevyjádřily a na rozdíl od předchozí judikatury pouze zkonstatovaly, že jednotlivé složky poměrného systému nejsou protiústavní.

¹²⁵ *Programové prohlášení vlády předsedy Mirka Topolánka (2007-2009)*. Praha : Vláda České republiky, 2010, str. 15.

¹²⁶ Čísla jsou založena na vlastních výpočtech dle výsledků voleb z let 2002, 2006 a 2010 a volebních modelů dle současného volebního systému pro roky 1996 a 1998.

¹²⁷ Stejných 10 krajů a přibližně stejné hodnoty přirozených prahů nalézáme ve výsledcích voleb dle aktuálního volebního systému z let 2002, 2006 a 2010 a i v přepočtech voleb na současný systém z let 1996 a 1998. Pouze Ústecký kraj se pohybuje na pomyslné hranici 5 %, a to konkrétně ve volbách z let 1996, 1998 a 2010. Podrobněji viz Přílohy.

¹²⁸ Např. ANTOŠ, Marek. Jak poměrný musí být volební systém do Poslanecké sněmovny, aby obstál u Ústavního soudu? *Jurisprudence*. 2009, roč. 18, č. 6, str. 25-32 a ANTOŠ, Marek. Je volební systém do Poslanecké sněmovny v souladu s Ústavou? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2007, roč. 15, č. 4, str. 318-328.

Důležité si je uvědomit provázanost volebního systému se systémem stranickým. Vzhledem ke složitosti problematiky se zde omezíme pouze na základní parametry českého stranického systému. Do Poslanecké sněmovny je pravidelně zvoleno 5 stran¹²⁹, z čehož jsou nejčastěji dvě strany velké: ODS a ČSSD, jedna strana střední: KSČM a dvě strany malé. Poslední volby trochu změnilo rozložení sil, kdy oslabily obě největší strany, třetí již nebyla KSČM a dvě zbývající strany obdržely přes 10 % hlasů, tedy se již nejedná o tak malé strany jako v předchozích volbách.¹³⁰ Problematické je zvláště postavení KSČM, která ve své polistopadové podobě měla a stále má nulový koaliční potenciál.¹³¹ Jelikož se nejedná o malou stranu, kterou by znevýhodňoval současný systém, ale o stranu držící od 20 do 41 mandátů, absence těchto hlasů velice ztěžuje nalezení konstruktivní většiny. Otázkou tedy není pouze jestli a jak měnit volební systém, ale jak nastavit volební systém v závislosti na systému stranický, přičemž politologické pravidlo říká, že změny ve volebním systému se plně projeví na stranickém systému až po třech po sobě jdoucích volbách.

V následující části této kapitoly si představíme navrhované změny na základě politického zadání Topolánkova vlády a některé další alternativní návrhy, které by při minimálním zásahu do systému mohly vést ke kýženému výsledku.

3.4. Návrhy Topolánkova vlády

Na základě politické proklamace o změně volebního systému do Poslanecké sněmovny v Programovém prohlášení vlády¹³² byla ministrem spravedlnosti ustanovena expertní

¹²⁹ Čtyři volební uskupení byla zvolena pouze v roce 2002, přičemž volební koalice KDU-ČSL a US-DEU se po volbách rozdělila a vytvořila v Poslanecké sněmovně dva poslanecké kluby. Šest stran bylo naopak zvoleno pouze v roce 1996.

¹³⁰ Můžeme se setkat s klasifikací mluvící o dvou velkých stranách a třech středních stranách, či dokonce o třech velkých stranách – ČSSD, ODS a TOP 09 a dvou středních stranách KSČM a VV. Viz CHARVÁT, Jakub. Mechanismus volebního bonusu a řecká varianta volební reformy optikou výsledků českých sněmovních voleb 2010. *Politologický časopis*. 2011, roč. 18, č. 1, str. 22.

¹³¹ Žádná z ostatních stran se doposud otevřeně nepřihlásila k možnosti uzavření koalice s KSČM na vládní úrovni. Její nejbližší přirozený potencionální partner ČSSD si dokonce takovouto koalici zakázal v tzv. Bohumínském usnesení.

¹³² *Programové prohlášení vlády předsedy Mirka Topolánka (2007-2009)*. Praha : Vláda České republiky, 2010.

komise¹³³, jež v roce 2008 předložila první návrhy variant změn ve formě věcného řešení záměru určeného k další diskuzi. Základních 6 variant bylo nazváno podle zemí, jimiž byly inspirovány – varianty: skotská, řecká, nizozemská, polská, italská a varianta tvrdého či pevného bonusu. Základními požadavky dle Programového prohlášení vlády bylo zvýšit proporčnost systému za použití Hagenbach-Bischoffovy kvóty a zároveň přidělení určitého bonusu vítězi voleb ve druhém skrutiniu. Byly tak z pohledu nastavení volebního systému sledovány dva protichůdné cíle: 1) zvýšení proporcionality a 2) posílení pozice vítěze voleb, aby mohl snadněji sestavit vládu, což naopak proporcionalitu systému snižuje. Zavedení bonusu pro vítěze je dále komplikováno tím, že do poměrného systému vnáší prvek systému většinového, a tak vytváří určitou formu systému smíšeného, což může znamenat opuštění zásad poměrného zastoupení a protiústavnost takového systému.¹³⁴

Z původních 6 variant byly k podrobnějšímu rozpracování vybrány varianty skotská, řecká a nizozemská, které byly následně představeny vládě i jako návrhy zákona v paragrafovaném znění¹³⁵, přičemž každá z variant byla rozpracována ve dvou podvariantách. 9. února 2009 byla vládou vybrána jedna z podvariant řecké varianty a ta byla posléze předložena Parlamentu k projednání. Poslanecká sněmovna však návrh 10. června 2009 v prvním čtení zamítla, a to i kvůli vyslovení nedůvěry vládě a následným změnám v politickém dění.

I přesto se domnívám, že návrhy stojí za připomenutí a budou se i nadále objevovat v diskusích o volebním systému do Poslanecké sněmovny. Z původních 6 variant se následující podkapitoly blíže zmíní o 5, protože italská varianta se dá považovat za většinový systém, kdy vítěz vždy obdrží nejméně 51 % všech mandátů, a tak nekoresponduje s naším omezením na návrhy alespoň hraničící se zásadami poměrného zastoupení dle rozhodnutí Ústavního soudu.

¹³³ Členy expertní komise byli: Tomáš Lebeda, Ladislav Mrklas, Petr Sokol, Štěpán Mairovský, Michal Veselský – viz VIKARSKÁ, Zuzana. Diskuse o změně volebního systému v ČR. In ANTOŠ, Marek, WINTR, Jan (ed.). Volby, demokracie, politické svobody. Praha : Leges, 2010, str. 28.

¹³⁴ Viz např. ANTOŠ, Marek. Volební hrátky s bonusem pro vítěze. Právní rozhledy. 2009, roč. 17, č. 9, str. II.

¹³⁵ Viz *Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Podle varianty I, II a VI.* Praha : Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Pro přehlednost nutno poznamenat, že všechny výše zmíněné varianty nenavrhovaly žádné změny v rámci preferenčního hlasování a taktéž neměnily základní 5% uzavírací klauzuli pro postup do prvního skrutinia a její aditivní formu pro koalice.

3.4.1. Skotská varianta

Skotská varianta, preferovaná odborníkem Tomášem Lebedou, zachovává současných 14 volebních krajů ve své stávající podobě. V těchto krajích by se rozdělovalo 175 mandátů a zbylých 25 by bylo vyhrazeno pro druhé skrutinium. Počet mandátů pro jednotlivé kraje by byl i nadále počítán pomocí Hareovy kvóty s využitím metody největších zbytků. V rámci jednotlivých volebních krajů by byly mandáty přerozdělovány za pomoci dělitele Sainte-Laguë (1; 3; 5...). Nezůstaly by tak žádné „volné“ mandáty ani „nevyužité“ hlasy, které by se musely přesouvat do dalšího skrutinia. Ve druhém skrutiniu by bylo rozdělováno 25 mandátů při využití rozdílných dělitelů pro různé subjekty. Pro vítěze voleb by v takovémto „dvourychlostním“ skrutiniu byl použit D’Hondtův dělitel (1; 2; 3...) a pro ostatní strany buď opět dělitel Sainte-Laguë (1; 3; 5...), nebo dánský dělitel (1; 4; 7;...).

Jak již bylo uvedeno (kapitola 1.3.2.), dělitel Sainte-Laguë zvýhodňuje malé strany, což také dokládají volební simulace podle voleb z let 1996 až 2010. Nejvýrazněji je tento jev zřetelný u stran se ziskem pod 10 %. I přes zachování současných 14 volebních krajů by např. SZ získala ve volbách v roce 2006 14 mandátů (oproti skutečným 6), a dokonce by tak měla o jeden mandát více než předposlední KDU-ČSL, která by shodně dle obou podvariant získala 13 mandátů. Středně velké strany a největší strana díky volebnímu bonusu by obdržely přibližně stejný počet mandátů jako ve stávajícím systému. Výraznou ztrátu mandátů by vykazala pouze druhá velká strana, což zapříčiňuje zvýhodnění vítězné strany ve druhém skrutiniu a dnešní systém zvýhodňující velké strany. Rozdíly mezi první a druhou podvariantou jsou pouze nepatrné a činí 1 až 3 mandáty, které získává vítězná strana na úkor stran ostatních.¹³⁶

¹³⁶ Všechny údaje z volebních modelů jsou založeny na vlastních výpočtech, pro podrobné údaje ze všech volebních modelů, viz Přílohy.

Z hlediska slučitelnosti systému s Ústavou je tato varianta asi nejméně problematická. Všechny jednotlivé součásti systému jsou řazeny mezi proporční systémy. Zvýhodnění vítěze voleb není nikterak veliké. Pokud bychom ve druhém skrutiniu aplikovali D'Hondtovu metodu pro všechny strany, snížil by se zisk vítězné strany od 3 až 4 mandátů u podvarianty I a o 5 až 6 mandátů u podvarianty 2. Lze tedy uvažovat, že se stále ještě jedná o minimální zásah do proporcionality systému při současném zavádění integračních prvků. Díky posílení malých stran, a tak i jejich koaličního potenciálu, by nejspíše sestavování vládní koalice bylo o něco snazší. Například by dle modelu nedošlo k patu v roce 2006 (pravicová koalice by držela většinu 107, či 109 mandátů) a vládní většina vzešlá z voleb v roce 2002 by byla daleko výraznější (106, nebo 108 mandátů).¹³⁷

3.4.2. Řecká varianta

Tato varianta nejlépe odpovídá politickému zadání, a proto se také nejspíše stala preferovanou variantou, která byla jako konečná předložena Poslanecké sněmovně jako vládní návrh novely zákona. Zvýšení proporcionality systému dosahuje díky využití tzv. sdružených krajů, jež odpovídají klasifikaci územních statistických jednotek NUTS2¹³⁸. Celkem se jedná o 8 sdružených krajů, přičemž největší kraje zůstávají zachovány a menší kraje se spojují do větších celků (viz tabulka).

Číslo sdruženého kraje	Název sdruženého kraje	Zahrnuje území volebních krajů
1	Praha	Hlavní město Praha
2	Střední Čechy	Středočeský kraj
3	Jihozápad	Jihočeský kraj Plzeňský kraj
4	Severozápad	Karlovarský kraj

¹³⁷ Všechny údaje z volebních modelů jsou založeny na vlastních výpočtech, pro podrobné údaje ze všech volebních modelů, viz Přílohy.

¹³⁸ Jedná o vzájemně srovnatelné oblasti dle Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 o vytvoření společné klasifikace územních statistických jednotek (NUTS), kdy průměrná velikost takto vymezených správních jednotek musí ležet v jasně definovaných hranicích počtu obyvatel, tzn. jednotlivé územní jednotky jsou co do počtu obyvatel obdobné. Pro jednotky NUT2 se musí průměrná velikost správních jednotek pohybovat mezi 800 000 a 3 000 000 obyvatel.

		Ústecký kraj
5	Severovýchod	Liberecký kraj Královéhradecký kraj Pardubický kraj
6	Jihovýchod	Kraj Vysočina Jihomoravský kraj
7	Střední Morava	Olomoucký kraj Zlínský kraj
8	Moravskoslezsko	Moravskoslezský kraj

Zdroj: *Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Podle varianty II.* Praha : Ministerstvo spravedlnosti ČR.

V těchto sdružených volebních krajích se dle zadání uplatňuje Hagenbach-Bischoffova kvóta. Ta ovšem většinou není schopna sama o sobě rozdělit všechny mandáty, a proto se nerozdělené mandáty přesunou do druhého skrutinia. Druhé skrutinium potom má charakter bonusu pro vítěze, kdy všechny mandáty připadnou pouze vítězi voleb.

Počet mandátů pro jednotlivé sdružené volební kraje by byl i nadále počítán ze všech platných hlasů za pomoci Hareovy kvóty. Kandidátní listiny by byly předkládány na úrovni původních 14 volebních krajů. Konkrétní rozdělení mandátů by probíhalo dle D'Hondtovy metody pro každou politickou strany a pro každý volební kraj v rámci každého sdruženého volebního kraje. Byla by tak zachována návaznost na administrativní rozdělení státu a spjatost s regionální politikou a zastoupením. Také by se jednalo o minimální změnu pro voliče, kteří by si nemuseli zvykat na nové, někdy velmi nesourodé volební kraje.

Druhá podvarianta počítala s využitím Hareovy kvóty i na úrovni sdružených krajů, čímž by došlo k zvýšení počtu mandátů rozdělovaných ve druhém skrutiniu, jelikož Hareova kvóta většinou rozdělí menší počet mandátů než kvóta Hagenbach-Bischoff.

Přepočtení skutečných výsledků podle této varianty ukazuje, že využití větších, sdružených volebních krajů spolu s jednou ze zvolených kvót by výrazně zvýšilo proporcionalitu systému. Narovnálo by se zastoupení malých stran, které jsou současným systémem podreprezentovávány, a to o něco méně, než v předchozí skotské variantě, která tyto strany naopak zvýhodňuje. Středně velké strany by získaly přibližně

stejný počet mandátů. Druhá velká strana by získala obdobný počet mandátů jako při využití skotské varianty, tedy méně než v současném systému. První strana by díky konstrukci bonusu získala o něco více mandátů a zároveň výrazně více než druhá strana v pořadí, i přesto, že by procentuální rozdíl obdržených hlasů mezi nimi byl minimální. Volební bonus se ve volebních modelech při využití Hagenbach-Bischoffovy kvóty pohyboval mezi 6 a 16 mandáty a u Hareovy kvóty mezi 15 a 26 mandáty. Nejvyšších hodnot dosahoval při postupu 6 stran do prvního skrutinia (oproti nejčastěji 5 stranám), kdy dochází k většímu štěpení hlasů, a tedy většímu počtu „zbytkových“ hlasů a mandátů.¹³⁹

Posouzení ústavnosti řecké varianty je na rozdíl od skotské varianty poněkud složitější. Ve druhém skrutiniu se prakticky uplatňuje většinový volební systém stranického blokového hlasování, kdy vítěz získává ve volebním obvodu všechny mandáty, byť by vyhrál i o jeden jediný hlas. Jak říká Marek Antoš: „Vytváří se tím určitá forma smíšeného systému... Považuji za sporné, zda to samo o sobě neznamena neodstranitelný konflikt s ústavními zásadami poměrného zastoupení.“¹⁴⁰ Smíšený systém by nejspíše byl, alespoň po formální stránce, případně i svými výsledky, „ve svém souhrnu již jakýsi hybrid, s takovým hybridem však Ústava ČR nepočítá, neboť rozlišuje pouze poměrné zastoupení a většinový systém.“¹⁴¹

Jaký systém je už smíšený systém a jaký ještě ne? Maasicotte a Blais říkají, že pokud se pomocí každé formule rozděljuje alespoň 5 % mandátů, jedná se smíšený volební systém. V případě Poslanecké sněmovny by to bylo 10 a více mandátů.¹⁴² Shugart a Wattenberg definují smíšený volební systém jako kombinaci rozdílných volebních formulí, kdy dochází v rámci jeho složek k alokaci mandátů ve dvou či více typech volebních obvodů.¹⁴³ V této a následujících podkapitolách (3.4.3, 3.4.3., 3.4.4. a 3.4.5) se proto přidržím prvního pojetí, které zahrnuje i obsahové posouzení systému (nejenom formalisticky říká, co je smíšený volební systém, i když vliv druhé složky je

¹³⁹ Všechny údaje z volebních modelů jsou založeny na vlastních výpočtech, pro podrobné údaje ze všech volebních modelů, viz Přílohy.

¹⁴⁰ ANTOŠ, Marek. Volební hrátky s bonusem pro vítěze. *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 9, str. II.

¹⁴¹ Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

¹⁴² CHARVÁT, Jakub. Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému. *Evropská volební studia*. 2009, roč. 4, č. 1, str. 72.

¹⁴³ CHARVÁT, Jakub. Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému. *Evropská volební studia*. 2009, roč. 4, č. 1, str. 72-73 a CHYTILEK, Roman et al. *Volební systémy*. Praha: Portál, 2009, str. 233.

prakticky zanedbatelný). Můžeme tedy konstatovat, že obě podvarianty řecké varianty jsou smíšenými volebními systémy. Druhá podvarianta vždy vykazuje volební bonus vyšší než 10 mandátů a první podvarianta se pohybuje přesně na hranici 10 mandátů, ovšem při jiném rozložení hlasů či 6 a více stranách postupujících do prvního skrutinia může být bonus i podstatně vyšší. Obě varianty jsou z tohoto pohledu jakýmsi protiústavními „hybridy“.

3.4.3. Nizozemská varianta

Varianta inspirovaná vysoce proporčním systémem v Nizozemí jako jediná zavádí jediný celostátní obvod pro přidělování mandátů stranám. 14 volebních krajů ponechává pouze pro podávání kandidátních listin a následné přerozdělení mandátů přidělených jednotlivým stranám konkrétním kandidátům. Ve druhém celostátním skrutiniu by se dle první podvarianty uplatňoval tzv. degresivní bonus. Pokud by vítězná strana získala méně jak 30 % hlasů, bonus pro vítěze by činil 10 mandátů a zbylých 190 by se přerozdělilo na celostátní úrovni. Kdyby vítězná strana získala více jak 30 % a zároveň méně jak 50 % hlasů, bonus by se snižoval s každými započatými dvěma procentními body o jeden mandát, tedy při více jak 30 % a méně jak 32 % by bonus činil 9 mandátů, při více jak 32 % a méně jak 34 % 8 mandátů atd. Druhá podvarianta počítala s pevným bonusem pro vítěze ve výši 10 mandátů. Po takto zjištěném počtu mandátů přidělovaných v prvním skrutiniu, by se uplatnila 5% uzavírací klauzule a stranám s vyšším počtem obdržovaných hlasů by na základě D'Hondtovy metody byly přiděleny mandáty.

Pro následné rozdělování stranických mandátů jednotlivým kandidátům na úrovni krajů by byla použita Hareova kvóta, jež by se počítala ze všech hlasů pro určitou stranu a počtu mandátů získaných v obou skrutiniích. Úprava ji však nekombinuje s metodou největších zbytků, jako například v současném systému při výpočtu počtu mandátů pro jednotlivé volební kraje, ale přiděluje všechny zbylé mandáty kandidátům z největšího kraje. Nerozdělený počet mandátů by se pohyboval mezi 6 až 9 mandáty, přičemž malé strany by získaly ve svém nejúspěšnějším volebním

kraji pouze 2 mandáty a ty velké nanejvýš 13 mandátů. Jejich vliv by tak byl hlavně u malých stran enormní, takže nelze takovouto úpravu považovat za zdařilou.¹⁴⁴

Nizozemská varianta dává velice podobné výsledky jako předešlé dvě varianty. Díky jednomu celostátnímu volebnímu obvodu přesněji rozděluje mandáty hlavně malým stranám, kdy se nemůže stát, že strana s menším počtem hlasů na celostátní úrovni získá více mandátů než strana větší (např. SZ při užití skotské varianty a modelu voleb 2006).¹⁴⁵

Z hlediska souladu s Ústavou lze konstatovat, že bonus pro vítěze ve výši 10 mandátů či degresivní bonus dle modelů mezi 7-10 mandátů je sice na hraně definice pro smíšený volební systém, avšak mohl by být s určitou výhradou ještě řazen mezi minimální opatření plnící integrační funkci. Pro toto také mluví fakt, že vládní koalice z let 1996, 2002 a 2006 by měly poměrně jasnou většinu 104, 106, potažmo 107 či 108 mandátů oproti 99, 101 a 100 mandátům.¹⁴⁶

3.4.4. Polská varianta

Polská varianta je odvozena od systému fungujícího v Polsku mezi lety 1993 a 2000 a je typická různými uzavíracími klauzulemi pro jednotlivá skrutinia. V prvním skrutiniu by se v rámci sdružených volebních krajů NUTS2 (stejně jako v řecké variantě, viz výše) volilo pouze 170 mandátů. Pro postup do prvního skrutinia zůstává 5% uzavírací klauzule a byl by i zachován stávající D'Hondtův dělitel. Přidělování konkrétních mandátů kandidátům v jednotlivých 14 volebních krajích by opět probíhalo za použití D'Hondtova dělitele (opět stejně jako v řecké variantě).

Do druhého skrutinia by postupovaly pouze strany, které by získaly minimálně 25 % hlasů. Pokud by do druhého skrutinia postoupila pouze jedna strana, získala by všech 30 mandátů právě ona, pokud by ani jedna strana nedosáhla hranice 25 % hlasů, postoupily by do druhého skrutinia všechny strany ze skrutinia prvního. Rozdělování mandátů by ve druhém skrutiniu probíhalo na základě D'Hondtovy metody.

¹⁴⁴ Vlastní výpočty na základě volebních modelů.

¹⁴⁵ Tato situace může nastat u stran, které mají výrazně rozdílnou podporu v jednotlivých krajích, kdy v některých volebních krajích získají jeden a více mandátů a naopak v některých nezískají mandát žádný.

¹⁴⁶ Vlastní výpočty na základě výsledků voleb do Poslanecké sněmovny z let 1996 až 2010.

Vysoká uzavírací klauzule pro druhé skrutinium zapříčiňuje ve volebních modelech poměrně různorodé volební zisky pro jednotlivé strany, ale díky využití sdružených volebních krajů NUTS2 se již téměř nemůže stát, že by některá malá strana byly výrazně podreprezentována vůči jiné malé straně.¹⁴⁷ V situaci, kdy do druhého skrutinia postupuje pouze jedna strana, systém výrazně zvýhodňuje tuto vítěznou stranu a ostatní strany poměrně podreprezentovává. Pokud by do druhého skrutinia postoupily dvě strany, podobají se zisky jednotlivých stran současnému modelu, přičemž malé a střední strany částečně ztrácí mandáty. Když žádná strana nepřekročí 25 % a do druhého skrutinia postupují všechny strany ze skrutinia prvního, výsledky se blíží výsledkům „čistého“ proporčního systému. Systém je tak vysoce nepředvídatelný a nečitelný, a to díky závislosti na tom, kolik stran obdrží alespoň 25 % hlasů. Z toho taktéž plyne dosti spekulativní a nejasný vliv na tvorbu vládních většin, jež by měl systém usnadňovat.

Z pohledu slučitelnosti této varianty s Ústavou můžeme poměrně přesvědčivě tvrdit, že možný 30-ti mandátový bonus pro vítěznou stranu zcela určitě představuje většinový prvek v systému, a tedy je tato varianta protiústavní.

3.4.5. Varianta tvrdého bonusu

Poslední varianta se velice podobá předchozí polské variantě. Rozdělování mandátů by probíhalo v prvním skrutiniu na základě D'Hondtova dělitele, přičemž by se uplatnily sdružené volební kraje NUTS2 jako v polské a řecké variantě, a to i co se týká kandidátních listin a přidělování konkrétních mandátů kandidátům z jednotlivých politických stran. Druhé skrutinium by mělo podobu bonusu pro vítěze, který by automaticky získal všechny takto vyhrazené mandáty. Navrhovaná výše bonusu se pohybovala od 9 do 15 mandátů, a tedy počet mandátů v prvním skrutiniu by byl 185 až 191. Volební simulace tvůrců počítají s maximální možným bonusem ve výši 15 mandátů, čemuž také odpovídají mnou vytvořené modely.

¹⁴⁷ Např. situace SZ ve volbách z roku 2006. Výše přirozené klauzule okolo 10 a více % v malých volebních krajích znemožňuje malým stranám dosáhnout na mandát a tyto hlasy zůstávají nevyužity.

Pokud srovnáme volební modely s tvrdým bonusem a současným systémem, zjistíme, že malé a střední strany mírně ztrácejí. Nejvíce opět ztrácí druhá velká strana, přičemž je ještě více zvýrazněn rozdíl mezi první a druhou stranou. Ve volbách v letech 1996, 2006 a 2010 by byl rozdíl mezi první a druhou stranou pouze 3, potažmo 2 %, ale 23, potažmo 20 mandátů (10 % ze všech mandátů ve Sněmovně). Výhodou opět je, že stejně jako u polské varianty (viz předchozí podkapitola) již nemůže dojít k výrazné podprezentaci vzhledem k malým stranám.¹⁴⁸

Aby takto nastavený pevný bonus mohl být prohlášen za slučitelný se zásadami poměrného zastoupení a neodporující principu rovného volebního práva, musel by nejspíše být stanoven na své nejnižší navrhované úrovni, a to na 9, či 10 mandátech. Výsledný efekt by byl obdobný s nizozemskou variantou (i co se týče posílení vládních koalic), přičemž by byly mírně znevýhodněny malé strany, které by častěji nedosáhly na své mandáty v jednotlivých sdružených volebních krajích, na rozdíl od jediného celostátního volebního obvodu.

3.5. Další možné návrhy

Jak uvádí ústavní právník Marek Antoš: „Náprava současného stavu, který vybočuje z ústavních mezí, je podle mého názoru výzvou nejenom pro zákonodárce, ale také pro Ústavní soud.“¹⁴⁹ Řešením tak dle něho mohla být změna jedné ze tří základních proměnných volebního systému. 1) Návrat k Hagenbach-Bischoffově kvótě a druhému skrutiniu, které by mělo kompenzační charakter jako v původním znění volebního zákona. 2) Zachování D'Hondtova dělitele, při vyčlenění určitého počtu mandátů (např. 20) pro druhé kompenzační skrutinium (tedy opačný postup oproti předchozím návrhům s bonusem pro vítěze). 3) Zvětšení hranic volebních krajů, či dokonce zavedení celostátního volebního obvodu.

Nejjednodušším způsobem, jak dosáhnout vyšší proporcionality volebního systému a přitom minimálně zasáhnout do současného uspořádání, je změna velikosti a počtu volebních krajů. Ve světle návrhů z roku 2008 se přímo nabízí rozdělování

¹⁴⁸ Vlastní výpočty na základě výsledků voleb do Poslanecké sněmovny z let 1996 až 2010.

¹⁴⁹ ANTOŠ, Marek. Je volební systém do Poslanecké sněmovny v souladu s Ústavou? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2007, roč. 15, č. 4, str. 328.

mandátů na úrovni sdružených volebních krajů NUTS2. Přidělování konkrétních mandátů by probíhalo pomocí D'Hondtovy metody pro jednotlivé strany v jednotlivých sdružených volebních obvodech na základě současných 14 volebních krajů. Ostatní parametry systému by mohly být zachovány. Nejenže by se jednalo o minimální zásah do právní úpravy, ale taktéž by nedošlo k zásadní změně z pohledu přehlednosti pro voliče.

Alternativou k využití jednotek NUTS2 je seskupení současných volebních krajů do 9¹⁵⁰, viz tabulka.

	Název sdruženého kraje NUTS2	Zahrnuje území volebních krajů		Název sdruženého kraje – 9 krajů	Zahrnuje území volebních krajů
1	Praha	Hlavní město Praha	1	Praha	Hlavní město Praha
2	Střední Čechy	Středočeský kraj	2	Středočeský kraj	Středočeský kraj
3	Jihozápad	Jihočeský kraj Plzeňský kraj	3	Jihozápad	Jihočeský kraj Plzeňský kraj
4	Severozápad	Karlovarský kraj Ústecký kraj	4	Severozápad	Karlovarský kraj Ústecký kraj
5	Severovýchod	Liberecký kraj Královéhradecký kraj Pardubický kraj	5	Severovýchod	Liberecký kraj Královéhradecký kraj
6	Jihovýchod	Kraj Vysočina Jihomoravský kraj	6	Středovýchod	Pardubický kraj Kraj Vysočina
7	Střední Morava	Olomoucký kraj Zlínský kraj	7	Jihomoravský	Jihomoravský kraj
8	Moravskoslezsko	Moravskoslezský kraj	8	Střední Morava	Olomoucký kraj Zlínský kraj
			9	Moravskoslezský	Moravskoslezský kraj

Porovnání 8 sdružených volebních krajů NUTS2 s návrhem Jakuba Charváta.

Zvýšení počtu sdružených volebních krajů o jeden se mírně zvýší disproporcionalita volebního systému, přičemž se naopak téměř vyrovná velikost jednotlivých krajů. Z původního rozptylu velikostí od 19 do 34, kdy by odchylka od

¹⁵⁰ Návrh Jakuba Charváta viz CHARVÁT, Jakub. Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému. Evropská volební studia. 2009, roč. 4, č. 1, str. 77-79.

průměrné velikosti obvodu 25 mandátů činila v průměru 3 až 3,25 mandátu, by se v 9 sdružených krajích počet mandátů pohyboval od 19 do 25, kdy by odchylka od průměrné velikosti obvodu 22,2 mandátu činila v průměru pouze 1,53 až 1,75 mandátu.¹⁵¹

Nejvýraznějším zásahem do stávajícího uspořádání volebních krajů by bylo jejich úplné zrušení a ustanovení jediného celostátního volebního obvodu. Při velikosti 200 mandátů by vliv jakékoliv volební formule pro přepočítávání hlasů na mandáty byl velice nepatrný, počítejme tedy se stávající D'Hondtovým dělitelem. Výsledky takového systému by se téměř rovnaly maximálně doporučenému rozdělení mandátů, jaké lze vůbec uskutečnit. Jako problém by se mohlo jevit sestavování kandidátních listin, které by v případě podávání v jednom celostátním obvodu, byly velice obsáhlé¹⁵², a tedy nepřehledné. Nejenže by odpadla vazba poslance k určitému kraji, ale taktéž by volič za stávajícího nastavení preferenčních hlasů měl velice malou možnost ovlivnit volbu konkrétního kandidáta. Řešení lze najít v reformních návrzích z roku 2008 počítajících se sdruženými volebními kraji NUTS2. Byly by i nadále podávány kandidátní listiny na úrovni 14 volebních krajů, přičemž by se nejprve na celostátní úrovni určil počet mandátů příslušejících jednotlivým stranám a poté by se v rámci každé strany D'Hondtovou metodou přidělily jednotlivé mandáty jednotlivým kandidátům na úrovni 14 volebních krajů. Voličům by tak byl zachována současný vliv na výběr konkrétních kandidátů a zároveň by i nadále byla vazba mezi poslancem a určitým krajem. Stejně jako ve variantách počítajících s 8 nebo 9 sdruženými volebními kraji.

Co se týče rozdělení mandátů, rozdíly mezi těmito třemi variantami lišícími se pouze velikostí volebních krajů a jejich počtem jsou minimální. V modelech z let 1996 až 2010 jsou rozdíly nejčastěji 0 až 2 mandáty, výjimečně 3 mandáty a zcela vzácně 4 mandáty (čtyřikrát). Ve srovnání se současným systémem by došlo k zvýšení

¹⁵¹ Vlastní výpočty na základě modelů voleb z let 1996 až 2010, viz Přílohy.

¹⁵² Nejvyššího zisku 81 mandátů v historii dosáhla v roce 2006 ODS. Navrhovaný systém by nezvýhodňoval velké strany, ale i tak lze předpokládat, že reálný zisk (pokud by nedošlo k zásadní změně stranického systému a voličských preferencí) by se mohl pohybovat okolo 70 mandátů pro největší stranu. Vezmeme-li v úvahu potřebu určitého počtu náhradníků na kandidátce a dále i dnešní maximální počty kandidátů na kandidátní listině (Příloha č. 2: Maximální počty kandidátů na kandidátních listinách volebního zákona č. 247/1995 Sb.), které vždy překračují skutečný počet mandátů volených v celém kraji, musely by celostátní kandidátky mít minimálně okolo 100 kandidátů, spíše však by obsahovaly 200 či více jmen.

proporcionality systému, a to hlavně ve prospěch malých a středních stran. Taktéž by se nemohla opakovat situace z roku 2006, protože poměrně velké sdružené kraje (nemluvě o jediném celostátním obvodu) nemají přirozený práh tak vysoko, aby ho malé strany nebyly schopny překonat.

Sestavování vládních koalic by bylo dle modelů taktéž o něco málo snazší, protože by se posílily malé strany a tím i jejich koaliční potenciál. Nedošlo by ani k volebnímu patu z roku 2006, protože velice proporční výsledky by pomohly pravicovému bloku stran k zisku 104 mandátů, což více odpovídá celkovému počtu hlasů odevzdaných pro jednotlivé bloky. Naopak sestavení vlády v roce 1996 by tyto návrhy neusnadnilo a taktéž těsný výsledek z roku 2002 by byl zachován.

Z pohledu slučitelnosti s Ústavou by nemohly nastat žádné spory, protože všechny varianty vykazují ještě více proporční výsledky než současný systém a zároveň řeší jeho možnou kolizi s principem rovnosti volebního práva, jež se objevila ve volbách v roce 2006.

Závěr

Volební systém do Poslanecké sněmovny České republiky již má za sebou vývoj dlouhý téměř 20 let a patery volby. Od samotného jeho vzniku je diskutováno, zda-li by nebyl lepší systém jiný a zda-li jeho nastavení odpovídá aktuální situaci a podmínkám v České republice. V obecné rovině můžeme rozlišit dvě hlavní navzájem související témata.

První se snaží zodpovědět otázku, jaký ze základních volebních systémů je nejvhodnější pro Českou republiku. Je-li to používaný poměrný volební systém, většinový volební systém, či snad některá varianta kombinující oba tyto systémy, čili smíšený volební systém. Některé hlavní argumenty a jejich zastánci již byly v této práci uvedeny (viz kapitola 1.1.1.). Předně by bylo potřeba, pokud bychom chtěli přejít na smíšený či většinový volební systém, změnit Ústavu, což se v takto významné otázce pro všechny strany všech velikostí dá poměrně těžko realizovat. Propagované největší výhody většinového systému, tedy akceschopnost a stabilita vlády, by v českém prostředí nemusely být právě výhodami. Osobně se domnívám, že v prostředí současné české politiky, kdy je čím dál tím více odkrývána korupce, klientelismus, privatizace veřejného sektoru a propojení podnikatelů s politiky¹⁵³, by většinový systém, dle svých zastánců vytvářející ideálně systém dvou u vlády se střídajících stran, celou situaci ještě zhoršil. Vládnoucí strana by nic nebránilo obsadit kromě vlády i všechny významné posty ve státní sféře, což by mohlo dospět až k úplné privatizaci veřejné moci do ruk stranických kádřů a jim spřáteleným, většinou podnikatelským, kruhům. Na kontrolní funkci opozice se v českém prostředí nelze příliš spoléhat, jelikož ani v současné době příliš nefunguje, natož v situaci, kdy by prakticky všechny významné posty a toky informací držela vládní strana. Představa, že by voliči již takovou stranu nevolili a druhá, případně třetí strana by stav věcí napravila, mi nepřijde reálná. Spíš by po volbách opět došlo k té samé situaci, pouze v opačném gardu.

Protiargumentem k výše uvedenému je to, že dnešní systém nikterak nezabránil, aby k takovému stavu došlo. To je bezesporu pravda, ale výhodu v současném

¹⁵³ Viz např.: *Studie národní integrity*. Praha : Transparency International Česká republika.

proporčním systému lze vidět v tom, že umožňuje poměrně snadnou obměnu stran v Poslanecké sněmovně. 5% uzavírací klauzule a přirozený práh v jednotlivých volebních krajích nejsou natolik vysoké, aby znemožnily vstup novým a malým stranám do Sněmovny. Zvláště nové strany by mohly hrát klíčovou roli v tolik potřebném procesu „ozdravení“ naší politické scény, protože stávající parlamentní strany a jejich představitelé toho zřejmě nejsou sami o sobě schopni. Určité omezení je však v tom, že, jak se v poslední době často ukazuje, korupce a klientelismus jde napříč všemi parlamentními stranami a jednotliví aktéři spolu komunikují bez ohledu na politickou příslušnost. Dokonce se zdá, že i některé nové strany hlásící se k novému stylu vládnutí bez korupce a klientelismu, spíše zapadají do této jimi kritizované struktury. I tak nutnost koaličního vládnutí a různorodost politických stran zastoupených nejenom v Poslanecké sněmovně, vede k vzájemné kontrole a snad i omezení všech výše zmíněných závadných jednání.

Poměrný volební systém či smíšený volební systém je také užíván pro volby do dolních komor či jediné komory parlamentů ve všech postkomunistických státech střední a východní Evropy, přičemž neexistuje případ, že by některý z těchto států po roce 1990 využíval většinový volební systém. Chybí nám tak porovnání většinového a poměrného volebního systému v relativně srovnatelných zemích, avšak to, že žádná z těchto zemí většinový systém nezavedla, taktéž ledasco vypovídá.

Druhým velkým tématem je možnost personalizace volby, jinak řečeno, možnost ovlivnit či přímo zvolit si „svého“ kandidáta. Tato diskuze se částečně shoduje s prvním tématem, protože jednotlivé volební systémy nabízejí různé možnosti řešení této otázky. Asi nejběžnější většinové systémy relativní a absolutní většiny umožňují volbu právě jednoho preferovaného kandidáta. Volba kandidáta je většinou spojena i s volbou konkrétní strany, ale rozlišit, jestli hlas voliče spíše patřil osobnosti kandidáta, či politické straně, prakticky nelze. Druhým krajním řešením je poměrný volební systém s přísně vázanými kandidátními listinami, kdy volič odevzdává hlas právě a jen straně a pořadí, a tedy i šance na zvolení konkrétního kandidáta již ovlivnit nemůže. V České republice se uplatňuje systém vázaných kandidátních listin, kdy má volič možnost ovlivnit pořadí kandidátů tzv. preferenčními hlasy. Této možnosti zatím voliči využili nejvíce v posledních volbách v roce 2010, kdy velké množství kandidátů se dostalo, či nedostalo do Poslanecké sněmovny právě na základě preferenčního hlasování.

Omezíme-li se pouze na diskuzi o poměrném volebním systému a jeho nastavení, jak činila tato práce, setkáme se s dvěma pohledy: buď koncipovat systém tak, aby zvýhodňoval velké strany (částečně současný systém a hlavně volební reforma z roku 2000), anebo se snažit o systém vykazující vysoce proporční výsledky, aniž by nadreprezentoval či podreprezentoval některé ze stran (volební systém užívaný ve volbách 1996 a 1998 a návrhy na změny systému v kapitole 3.4.).

Pokusy zavést systém navrhovaný v reformě z roku 2000 či systém s ještě méně proporčními výsledky by s velmi vysokou pravděpodobností byl bez změny Ústavy opět zrušen Ústavním soudem. Argumenty Ústavního soudu a některých odborníků, že výsledky takového systému by byly až příliš disproporční, jenom potvrzují volební modely. V letech 1996 a 1998 by vítězná strana získala 101 mandátů, tedy nadpoloviční většinu, přičemž získala pouze 29,62 %, potažmo 32,31 % hlasů. Naopak malé strany, které překročily 5% uzavírací klauzuli, ODA v roce 1996 s 6,36 % hlasů a SZ v roce 2006 s 6,29 % hlasů, by nezískaly ani jediný mandát. Výrazně odreprezentované by taktéž byly všechny malé a střední strany ve všech volbách vyjma voleb z roku 2002. Ulehčení vládnutí by ovšem reforma také vždy nepřinesla, protože ve volbách z roku 2006, by dvě velké strany získaly 96 a 95 mandátů a krom KSČM, s níž obě ze stran vylučují jakoukoliv vládní spolupráci, neměly s kým sestavit koalici.¹⁵⁴

Současný systém sice není ani zdaleka tak disproporční, ale taktéž zvýhodňuje velké strany na úkor stran malých. Asi jeho největší slabinou je poměrně nepředvídatelná podreprezentace malých stran. Přidělování mandátů na úrovni 14 volebních krajů, které jsou co do své velikosti velice odlišné – nejmenší kraj 5 mandátů a největší 24 či 25 mandátů, přináší mnohá úskalí. Přirozený práh v malých volebních krajích často výrazně převyšuje 5% uzavírací klauzuli. Tento fakt by se dal vyvážit tím, že volby kopírují jasně dané a stabilní administrativní členění státu. Ovšem tato situace by dle mého názoru měla být spíše výjimečná, ne pravidlem. Přirozené prahy z voleb z let 2002 až 2010 a volebních modelů z let 1996 a 1998 se však v 10 ze 14 volebních krajů pohybují nad 5 %. V nejmenším Karlovarském kraji přirozený práh činí 11,5 až 14,8 %, v Ústeckém kraji se pohybuje okolo 9 % a v ostatních z 10 krajů překračujících uzavírací klauzuli je to nejčastěji 6 až 7 %. Pokud má mít uzavírací klauzule nějaký reálný význam a nebýt jenom „prázdným“ pravidlem, měla by být vyšší než přirozený

¹⁵⁴ Vlastní výpočty na základě modelů voleb z let 1996 až 2010, viz Přílohy.

práh. Pro přesnost je nutno podotknout, že oba prahy se uplatňují na jiné úrovni – uzavírací úroveň na celostátní a přirozené prahy na krajské, i přesto se domnívám, že sladění těchto dvou prahů je na místě.

Přímým důsledkem vysokého přirozeného prahu ve většině krajů je podprezentace malých stran, která může při obzvláště nepříznivém rozložení voličů podle krajů vést k tak kontroverznímu výsledku jako ve volbách v roce 2006. SZ obdržela pouhých 6 mandátů při zisku 6,29 % hlasů, přičemž KDU-ČSL se ziskem o necelé procento více obdržela 13, tedy více jak dvakrát tolik mandátů. Po přepočtení jednotlivých mandátů na počet hlasů vykazuje SZ 2,4-krát větší potřebu hlasů na jeden mandát než dvě největší strany a 1,9-krát vůči srovnatelně velké straně KDU-ČSL.¹⁵⁵ Tento výrazný nepoměr již podle některých autorů a i mého názoru minimálně hraničí s principem rovného volebního práva. Ač nelze rovnost volebního práva pojímat absolutně, jistě má své hranice, za kterými již se jedná o protiústavní ustanovení. Nejvyšší správní soud a Ústavní soud však všechny podané návrhy na základ voleb z roku 2006 tohoto se domáhající zamítly pro nedostatek aktivní legitimace či z jiných formálních důvodů (blíže kapitola 3.2.3.). Bohužel nebyl systém posouzen jako celek a nebyla vyslovena neústavnost rozdělení státu na tak rozlišné volební kraje, či nebylo přesvědčivě argumentováno, proč současné volební kraje v návaznosti na ostatní prvky systému ještě neporušují rovné volební právo a zásady poměrného zastoupení.

Výše zmíněná slabá místa současného volebního systému do Poslanecké sněmovny se snaží řešit 3 návrhy na změnu uvedené v kapitole 3.5. Všechny jdou cestou co nejmenšího zásahu do systému tak, aby byl stále čitelný a srozumitelný pro voliče a zároveň aby při jeho projednávání nebylo potřeba otevírat často až bezbřehou diskuzi o nastavení všech jednotlivých parametrů volebního systému. Změnila by se pouze jedna hlavní proměnná, a to počet volebních krajů a s tím související velikosti jednotlivých volebních krajů. Jednotlivé návrhy počítají s jedním celostátním nebo 8 či 9 sdruženými volebními kraji. Všechny varianty vykazují v modelech vysokou míru proporcionality, odstraňují možnost výrazné podprezentace či nadprezentace určitých stran a přirozené prahy v jednotlivých sdružených volebních krajích se pohybují pod výší uzavírací klauzule. Jako preferovanou změnu bych viděl variantu

¹⁵⁵ Blíže viz Přílohy.

počítající s 9 sdruženými volebními kraji, která vykazuje až pozoruhodně obdobně velké volební kraje, nikdy neslučuje více jak dva stávající kraje a zároveň díky nejvyššímu počtu krajů – 9, se nejvíce blíží stávajícímu systému, kdy nepatrně zvýhodňuje velké strany.

Seznam zkratek

č.	číslo
ČSSD	česká strana sociálně demokratická
DEU	Demokratická unie
KDU-ČSL	Křesťanská demokratická unie – Česká strana lidová
Koalice	Koalice KDU-ČSL, US-DEU
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
ODA	Občanská demokratická aliance
ODS	Občanská demokratická strana
Sb.	Sbírka zákonů
SPR-RSČ	Sdružení pro republiku – Republikánská strana Československa
SZ	Strana zelených
US	Unie svobody
US-DEU	Unie svobody - Demokratická unie
VV	Věci veřejné

Použitá literatura

1. Knihy

ANTOŠ, Marek. *Principy voleb v České republice*. Praha : Linde, 2008. 978-80-7201-734-8.

CABADA, Ladislav; ŽENÍŠEK, Marek. *Smišené volební systémy*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2003. ISBN 80-86473-44-9.

CABADA, Ladislav; KUBÁT, Michal et al. *Úvod do studia politické vědy*. Praha : Eurolex Bohemia, 2004. ISBN: 80-86432-63-7.

DAVID, Roman. *Politologie*. Olomouc : Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-116-0.

CHYTILEK, Roman et al. *Volební systémy*. Praha : Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-548-6.

JIRÁSKOVÁ, Věra; SUCHÁNEK, Radovan et al. *Ústavní právo v judikatuře Ústavního soudu*. Praha: Linde, 2007. ISBN: 978-80-7201-663-1.

KLÍMA, Karel; et al. *Komentář k Ústavě a Listině*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7380-140-3

KLÍMA, Michal. *Kvalita demokracie v České republice a volební inženýrství*. Praha : Radix, 2001. ISBN 80-86031-29-2

KREJČÍ, Oskar. *Nová kniha o volbách*. Praha : Professional Publishing, 2006. ISBN 80-86946-01-0

LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha : Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1523-3

NOVÁK, Miroslav. *Jakou demokracii pro nové demokracie? Konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země*. Brno : Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-2742-8

PAVLÍČEK, Václav et al. *Ústavní právo a státověda, II. díl Ústavní právo České republiky, část I*. Praha : Linde, 2008. ISBN: 978-80-7201-694-5.

PODHRÁZKÝ, Milan. *Přehled judikatury ve věcech voleb, referend a politických stran*. Praha : ASPI, 2008. ISBN: 978-80-7357-291-4.

SARTORI, Giovanni. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha : Sociologické nakladatelství, 2011. ISBN 987-80-7419-048-3

STRMISKA, Maxmilián. *Volební komplexy zemí V4 : studie k pojetí víceúrovňového volebního prostoru*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2009. ISBN: 978-80-7325-201-4.

SYLLOVÁ, Jindřiška et al. *Parlament České republiky*. Praha : Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-689-4

SUCHÁNEK, Radovan; JIRÁSKOVÁ, Věra; et al. *Ústava České republiky v praxi*. Praha : Leges, 2009. ISBN 987-80-87212-18-9

ŠEDO, Jakub. *Volební systémy postkomunistických zemí*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. ISBN: 978-80-7325-137-6.

WINTR, Jan. *Principy českého ústavního práva*. Praha : Eurolex Bohemia, 2006. ISBN: 80-86861-75-9.

2. Články v časopisech a sbornících

ANTOŠ, Marek. Volební hrátky s bonusem pro vítěze. *Právní rozhledy*. 2009, roč. 17, č. 9, str. II.

ANTOŠ, Marek. Jak poměrný musí být volební systém do Poslanecké sněmovny, aby obstál u Ústavního soudu? *Jurisprudence*. 2009, roč. 18, č. 6, str. 25-32.

ANTOŠ, Marek. Je volební systém do Poslanecké sněmovny v souladu s Ústavou? *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2007, roč. 15, č. 4, str. 318-328.

ANTOŠ, Marek. Tajné hlasování za plentou jako záruka svobodných voleb versus distanční hlasování. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2007, roč. 15, č. 2, str. 172-182.

ANTOŠ, Marek. Všichni voliči jsou si rovni, ale někteří jsou si rovnější. In HAMUĽÁK, Ondrej (ed). *Debaty mladých právníků 2007 : sborník příspěvků z konference Monseho debaty mladých právníků, konané ve dnech 10.-12.9. 2007 Právnickou fakultou Univerzity Palackého v Olomouci*. Olomouc : Univerzita Palackého - Právnická fakulta, 2007, str. 197-202. ISBN 978-80-244-1925-1.

ANTOŠ, Marek. Tvorba a ústavní posuzování návrhů reformy českého volebního práva – týmová práce. In ANTOŠ, Marek; WINTR, Jan (ed.). *Volební systémy a volební právo – česká cesta v kontextu zahraničních modelů*. Praha : Univerzita Karlova v Praze - Právnická fakulta, 2006, str. 10-19. ISBN 80-85889-77-3.

ANTOŠ, Marek. Rozhodly letošní volby do Poslanecké sněmovny hlasy ze zahraničí? *Právní rozhledy*. 2006, roč. 14, č. 17, str. 642-646.

BOWLER, Shaun; FARRELL, David M.; PETTITT, Robin T. Expert Opinion on Electoral Systems: So Which Electoral System is "Best"? *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*. 2005, roč. 15, č. 1, str. 3-19.

ČALOUD, Dalibor. Volební systém a volební inženýrství : současný stav a možné změny. In ČALOUD, Dalibor et al (ed.). *Volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2006, str.145-163. ISBN 80-7325-108-6.

DUŠEK, Tomáš. K diskusi politiků o volební reformě: od voleb 1998 do rozhodnutí Ústavního soudu. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 365-374. ISBN 80-86473-88-0.

FIALA, Petr. Vliv volebního mechanismu na politický systém. In KLÍMA, Michal (ed.). *Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999, str. 7-21. ISBN 80-7079-095-4.

FILIP, Jan. Volební inženýrství v ČSFR a ČR v letech 1990 až 1992. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 197-230. ISBN 80-86473-88-0.

FILIP, Jan. Volební systém pro Poslaneckou sněmovnu a nález Ústavního soudu č. 64/2001 Sb. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 386-400. ISBN 80-86473-88-0.

FILIP, Jan. Volební inženýrství v letech 1990 až 1992 : Studie konkrétního případu. In KLÍMA, Michal (ed.). *Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999, str. 79-94. ISBN 80-7079-095-4.

HAVLÍK, Vlastimil; KOPEČEK, Lubomír. Krize vládnutí v České republice. Analýza působení volebního a stranického systému a návrhy možných řešení. *Politologický časopis*. 2008, roč. 15, č. 3, str. 183-205.

CHARVÁT, Jakub. Mechanismus volebního bonusu a řecká varianta volební reformy optikou výsledků českých sněmovních voleb 2010. *Politologický časopis*. 2011, roč. 18, č. 1, str. 19-30.

CHARVÁT, Jakub. Řecká varianta a reforma sněmovního volebního systému. *Evropská volební studia*. 2009, roč. 4, č. 1, str. 66-89.

CHARVÁT, Jakub. Reforma volebního systému malým stranám nepomáhá. *Revue Politika* [online]. 2009, roč. 7, č. 3. [ověřeno ke dni 26.11.2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/61>>. ISSN: 1803-8468.

JIRÁSKOVÁ, Věra. Volební zákonodárství v České republice a jeho „dotváření“ Ústavním soudem. In GERLOCH, Aleš (ed.). *Proměny právního řádu v České republice a v ruské federaci*. Praha : Univerzita Karlova v Praze - Právnická fakulta, 2008, str. 127-146. ISBN 978-80-87146-14-9.

KLÍČ, Zbyněk. Reforma volebního systému pomáhá i malým stranám. *Revue Politika* [online]. 2009, roč. 7, č. 2. [ověřeno ke dni 23.11.2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/48/reforma-volebniho-systemu-pomaha-i-malym-stranam>>. ISSN: 1803-8468.

KLÍMA, Michal. Optimální a ideální volební systém aneb Mantinely volební reformy v České republice. In KLÍMA, Michal (ed.). *Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999, str. 22-39. ISBN 80-7079-095-4.

KOCMÁNEK, Jakub. Příspěvek k diskusi na téma většinový volební systém při volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. In ANTOŠ, Marek; WINTR, Jan (ed.). *Volební systémy a volební právo – česká cesta v kontextu zahraničních modelů*. Praha : Univerzita Karlova v Praze - Právnická fakulta, 2006, str. 172-181. ISBN 80-85889-77-3.

KOSTELECKÝ, Tomáš. Navrhované změny volebního zákona vzešlé z dodatků „opoziční smlouvy“ v roce 2000 a jejich možné důsledky. *Sociologický časopis*. 2000, roč. 36, č. 3, str. 299-305.

KOUDELKA, Zdeněk. Poměrnost voleb a velikost volebních obvodů. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2001, roč. 9, č. 2, str. 165-167.

KUBÁT, Michal. Volební reforma opět na scéně. *Revue Politika* [online]. 2008, roč. 6, č. 5. [ověřeno ke dni 26.11.2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/307/volebni-reforma-opet-na-scene>>. ISSN: 1803-8468.

KUBÁT, Michal. Několik politologických poznámek na margo nálezu Ústavního soudu č. 64/2001 Sb. ze dne 24.1.2001. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 401-408. ISBN 80-86473-88-0.

KUBÁT, Michal. Poslanecká sněmovna versus Ústavní soud. Několik poznámek na okraj nálezu Ústavního soudu ve věcech volební reformy. *Revue Proglas*. 2001, roč. 12, č. 2, str. 13-15.

KUBÁT, Michal. Volební systém v České republice a možnosti jeho reformy ve světle zkušeností mladých demokracií středovýchodní Evropy. In KLÍMA, Michal (ed.). *Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999, str. 95-119. ISBN 80-7079-095-4.

KYSELA, Jan. Volební reforma, Senát a senátoři. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 375-385. ISBN 80-86473-88-0.

LEBEDA, Tomáš. Stručný přehled volebních systémů. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 19-43. ISBN 80-86473-88-0.

LEBEDA, Tomáš. Konečná podoba volebního systému pro Poslaneckou sněmovnu : Otazníky nad vynucenou úpravou z roku 2002. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 231-249. ISBN 80-86473-88-0.

LEBEDA, Tomáš. Volební reforma v ČR : Zmařený pokus z let 1998 - 2002. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 347-364. ISBN 80-86473-88-0.

LEBEDA, Tomáš. Hlavní proměnné proporčních volebních systémů. *Sociologický časopis*. 2001, roč. 37, č. 4.

LEBEDA, Tomáš. Možné úpravy systému poměrného zastoupení směřující ke stabilizaci výkonné moci v ČR. In KLÍMA, Michal (ed.). *Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999, str. 120-130. ISBN 80-7079-095-4.

MATES, Pavel. Poměrné zastoupení – tradice a přítomnost České republiky. In PAVLÍČEK, Václav (ed.). *Transformace ústavních systémů zemí střední a východní Evropy*. Praha : Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, 2000, str. 192-200. ISBN 80-85889-31-5.

MRKLAS, Ladislav. 10 let CEVRO: Reforma volebního systému aneb rok poté. *CEVROREVUE*. 2009, roč. 5, č. 2, str. 13.

NAVRÁTIL, Vojtěch. Volební geografie a parlamentní volby v České republice 2010. *Evropská volební studia*. 2010, roč. 5, č. 2, str. 183-205.

NOVÁK, Miroslav. Geneze a problémy českého stranického systému. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 253-292. ISBN 80-86473-88-0.

NOVÁK, Miroslav. Typy vlád a jejich utváření: ČR v komparativní perspektivě. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR*

v *mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 311-343. ISBN 80-86473-88-0.

NOVÁK, Miroslav. Malá politologická úvaha o vládní stabilitě. In NOVÁK, Miroslav; LEBEDA, Tomáš (ed.). *Volební a stranické systémy ČR v mezinárodním srovnání*. Dobrá Voda u Pelhřimova : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, str. 445-448. ISBN 80-86473-88-0.

OBR, Vojtěch. Volební reforma 2000. In ANTOŠ, Marek; WINTR, Jan (ed.). *Volební systémy a volební právo – česká cesta v kontextu zahraničních modelů*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Právnická fakulta, 2006, str. 194-211. ISBN 80-85889-77-3.

Reforma volebního systému. *CEVRO : Čtrnáctideník* [online]. 2009, roč. 3, č. 4. [ověřeno ke dni 4.9.2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.cevro.cz/cs/publikace-cevro/ctrnactidenik/>>.

SOKOL, Petr. Lepší něco, nežli nic : polemika s Michalem Kubátem. *Revue Politika* [online]. 2008, roč. 6, č. 6-7. [ověřeno ke dni 26.11.2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.revuepolitika.cz/clanky/327/lepsi-neco-nezli-nic>>. ISSN: 1803-8468.

SOKOL, Petr. České volby do Poslanecké sněmovny v roce 2006 : potvrzení a posílení dosavadních trendů. In MRKLAS, Ladislav (ed.). *Parlamentní volby 2005-6 v zemích Visegrádské čtyřky*. Praha : CEVRO – Liberálně-konzervativní akademie, 2007, str. 61-72. ISBN: 978-80-87125-00-7.

ŠEDO, Jakub. Reforma volebního systému v ČR – 20 let diskusí. *Evropská volební studia*. 2009, roč. 4, č. 2, str. 142-153.

ŠEDO, Jakub. Návrhy volební reformy a posun ve volebním inženýrství v České republice. *Evropská volební studia*. 2009, roč. 4, č. 1, str. 48-55.

ŠIMKA, Karel: Politické účinky volebních systémů. *Právník*. 2000, roč. 139, č. 12, str. 1121-1143.

ŠIMÍČEK, Vojtěch: Vybrané nedostatky stávajícího volebního zákona – náměty de lege ferenda. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 1999, roč. 7, č. 1, str. 11-21.

ŠIMÍČEK, Vojtěch. K diskusi nad možnostmi novelizace volebního zákona. In KLÍMA, Michal (ed.). *Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999, str. 58-78. ISBN 80-7079-095-4.

TAAGEPERA, Rein: Smysl „principu proporcionality“. *Politologický časopis*. 2000, roč. 7, č. 3, str. 280-281.

TRAGANOVÁ, Adriana. Přehled způsobů, jimiž může volič ovlivnit výběr kandidáta. In ANTOŠ, Marek; WINTR, Jan (ed.). *Volební systémy a volební právo – česká cesta*

v kontextu zahraničních modelů. Praha : Univerzita Karlova v Praze - Právnická fakulta, 2006, str. 289-302. ISBN 80-85889-77-3.

VIKARSKÁ, Zuzana. Diskuse o změně volebního systému v ČR. In ANTOŠ, Marek; WINTR, Jan (ed.). *Volby, demokracie, politické svobody*. Praha : Leges, 2010, str. 20-36. ISBN 978-80-87212-62-2.

VODIČKA, Karel. Většinový systém: mýtus versus realita. In KLÍMA, Michal (ed.). *Možnosti úpravy či reformy volebního systému v ČR*. Praha : Vysoká škola ekonomická v Praze, 1999, str. 139-143. ISBN 80-7079-095-4.

WINTR, Jan. *Ústavněprávní úvahy nad sněmovními volbami 2006* [online]. Kolín : Příspěvek na konferenci České volební principy v proměnách času, 8. 12. 2006 [ověřeno ke dni 28.11.2011]. Dostupné z WWW: <<http://wintr.webz.cz/dokumenty/volby2006.pdf>>.

ŽÁČEK, Bohdan. Srovnání většinového systému a systému poměrného zastoupení – co je vhodnější, otázka demokratičnosti. In ANTOŠ, Marek; WINTER, Jan (ed.). *Volební systémy a volební právo – česká cesta v kontextu zahraničních modelů*. Praha : Univerzita Karlova v Praze - Právnická fakulta, 2006, str. 303-310. ISBN 80-85889-77-3.

3. Elektronické zdroje

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Podle varianty I [online]. Praha : Ministerstvo spravedlnosti České Republiky. [ověřeno ke dni 23.11.2011]. Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=4979&d=294987>>.

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Podle varianty II [online]. Praha : Ministerstvo spravedlnosti ČR. [ověřeno ke dni 23.11.2011]. Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=4979&d=294987>>.

Návrh zákona, kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky a o změně a doplnění některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Podle varianty VI [online]. Praha : Ministerstvo spravedlnosti ČR. [ověřeno ke dni 23.11.2011]. Dostupný z WWW: <<http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?o=23&j=33&k=4979&d=294987>>.

Oficiální stránky Českého statistického úřadu k volbám na území České republiky [online]. Praha : Český statistický úřad, 2011 [ověřeno ke dni 4.9.2011]. Dostupný z WWW: <www.volby.cz>.

Programové prohlášení vlády předsedy Mirka Topolánka (2007-2009) [online]. Praha : Vláda České republiky, 2010 [ověřeno ke dni 4.9.2011] <
http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolaneck-2/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf>.

Sněmovní tisk 758/0 : Novela z. o volbách do Parlamentu ČR [online]. Praha : Poslanecká sněmovna, 5. volební období, 2006-2010 [ověřeno ke dni 27.10.2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=758&CT1=0>>.

Sněmovní tisk 969/0 : Vl. návrh zák. o volbách do Parlamentu ČR [online]. Praha : Poslanecká sněmovna, 3. volební období, 1998-2002 [ověřeno ke dni 27.10.2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=969&CT1=0>>.

Sněmovní tisk 585/0 : Vládní návrh zákona o volbách do Parlamentu ČR [online]. Praha : Poslanecká sněmovna, 3. volební období, 1998-2002 [ověřeno ke dni 27.10.2011]. Dostupný z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=585&CT1=0>>.

Sněmovní tisk 154 : Společná zpráva výborů České národní rady k vládnímu návrhu Ústavy České republiky [online]. Praha : Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Česká národní rada, 1992-1992 [ověřeno ke dni 27.10.2011]. Dostupný z WWW: <http://www.psp.cz/eknih/1992cncr/tisky/t0154_01.htm>.

Stenografický záznam 10. schůze České národní rady 1992 ze 16. prosince 1992 [online]. Praha : Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna, Česká národní rada, 1992-1992 [ověřeno ke dni 4.9.2011]. <<http://www.psp.cz/eknih/1992cncr/stenprot/010schuz/s010001.htm#r8>>.

Studie národní integrity [online]. Praha : Transparency International Česká republika, prosinec 2011 [ověřeno ke dni 8.12.2011]. Dostupný z WWW: <http://www.transparency.cz/doc/projekty/NIS/TIC_Studie_narodni_integrity.pdf>.

Volební pat roku 2006 a co z něj plyne pro českou politiku? (Spasí nás většinový systém či návrat k čistému poměrnému?). [online]. FONTES RERUM, 2006. [ověřeno ke dni 23.11.2011]. Dostupný z WWW: <http://www.fontes-rerum.cz/soubory/download/volebni_pat_2006.pdf>.

4. Právní předpisy a soudní rozhodnutí

Pozn.: Pokud není uvedeno jinak, všechny právní předpisy byly používány v platném znění nebo posledním platném znění.

Evropská Unie. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1059/2003 ze dne 26. května 2003, o vytvoření společné klasifikace územních statistických jednotek (NUTS).

Listina základních práv a svobod – usnesení předsednictva České národní rady ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, 2/1993 Sb.

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000 ze dne 24. ledna 2001, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 64/2001.

Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 25/96 ze dne 2. dubna 1997, vydaný ve Sbírce zákonů pod číslem 88/1997.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí číslo 209/1992 Sb., o podepsání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. Vol 51/2006 ze dne 2. července 2006.

Usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. Vol 50/2006 ze dne 29. června 2006.

Usnesení Nejvyššího správního soudu sp. zn. Vol 10/2006 ze dne 22. června 2006.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 57/10 ze dne 18. ledna 2011.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 57/06 ze dne 17. dubna 2009.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II.ÚS 582/06 ze dne 14. května 2008.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 663/06 ze dne 13. září 2007.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I.ÚS 537/06 ze dne 7. srpna 2007.

Usnesení Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 360/98 ze dne 8. prosince 1998.

Ústava České republiky – ústavní zákon číslo 1/1993 Sb.

Ústava Československé republiky – ústavní zákon číslo 121/1920 Sb.

Ústavní zákon číslo 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské federativní republiky.

Ústavní zákon číslo 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků.

Vyhláška ministra zahraničních věcí číslo 62/1987 Sb., o Úmluvě o odstranění všech forem diskriminace žen.

Vyhláška ministra zahraničních věcí číslo 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.

Vyhláška ministra zahraničních věcí číslo 46/1955 Sb., o Úmluvě o politických právech žen.

Zákon číslo 37/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky (novela přijatá po nálezů Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/2000).

Zákon číslo 204/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky (reforma z roku 2000 v původním znění).

Zákon číslo 247/1995 Sb., o volbách do Parlamentu České republiky (tzv. volební zákon), v původním znění i platném znění.

Zákon číslo 54/1990 Sb., o volbách do České národní rady.

Zákon číslo 47/1990 Sb., o volbách do Federálního shromáždění.

Zákon číslo 36/1960 Sb., o územním členění státu.

Seznam příloh

- Příloha č. 1 : Model voleb 1996 – počty mandátů
- Příloha č. 2 : Model voleb 1998 – počty mandátů
- Příloha č. 3 : Model voleb 2002 – počty mandátů
- Příloha č. 4 : Model voleb 2006 – počty mandátů
- Příloha č. 5 : Model voleb 2010 – počty mandátů
- Příloha č. 6 : Model voleb 1996 – počty hlasů na jeden mandát
- Příloha č. 7 : Model voleb 1998 – počty hlasů na jeden mandát
- Příloha č. 8 : Model voleb 2002 – počty hlasů na jeden mandát
- Příloha č. 9 : Model voleb 2006 – počty hlasů na jeden mandát
- Příloha č. 10 : Model voleb 2010 – počty hlasů na jeden mandát
- Příloha č. 11 : Model voleb 1996 – počty mandátů ve volebních krajích
- Příloha č. 12 : Model voleb 1998 – počty mandátů ve volebních krajích
- Příloha č. 13 : Model voleb 2002 – počty mandátů ve volebních krajích
- Příloha č. 14 : Model voleb 2006 – počty mandátů ve volebních krajích
- Příloha č. 15 : Model voleb 2010 – počty mandátů ve volebních krajích
- Příloha č. 16 : Model voleb 1996 – přirozené prahy ve volebních krajích
- Příloha č. 17 : Model voleb 1998 – přirozené prahy ve volebních krajích
- Příloha č. 18 : Model voleb 2002 – přirozené prahy ve volebních krajích
- Příloha č. 19 : Model voleb 2006 – přirozené prahy ve volebních krajích
- Příloha č. 20 : Model voleb 2010 – přirozené prahy ve volebních krajích
- Příloha č. 21 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 4 strany
– efektivní práh
- Příloha č. 22 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 4 strany
– horní práh
- Příloha č. 23 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 5 stran –
efektivní práh
- Příloha č. 24 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 5 stran –
horní práh
- Příloha č. 25 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 6 stran
– efektivní práh

Příloha č. 26 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 6 stran
– horní práh

Poznámka k volebním modelům

Všechny modely a na ně navazující výpočty počtu hlasů potřebných k dosažení jednoho mandátu, přirozené prahy a prediktivní přirozené prahy byly počítány autorem práce na základě dat získaných z oficiální webové stránky Českého statistického úřadu o volbách – www.volby.cz, a to z dat na úrovni okresů (městských částí), což vyžadovaly výpočty volebního modelu reformy z roku 2000.

Samotné postupy výpočtů jsou přikládány jako elektronická příloha této práce ve formátu tabulkového editoru excel. Jeden soubor vždy obsahuje všechny výpočty variant pro daný volební rok. Každý soubor obsahuje tolik listů, kolik je počítaných variant – každá varianta je počítána na samostatném listě, a dále je přidán jeden list se shrnutím výsledků a 5 listů, kde jsou připraveny konečné podoby tabulek, které jsou uvedeny níže v této tištěné podobě.

Prediktivní prahy byly počítány podle vzorců tak, jak je uvádí Tomáš Lebeda ve své práci *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*¹⁵⁶. Konkrétně byly počítány jejich dolní a horní hodnoty možného rozsahu. Horní hranice je uváděna v přílohách, jelikož ukazuje nejzazší možný přirozený práh, kterého může teoreticky dosáhnout daná varianta v daném volebním kraji. Efektivní práh je potom počítán jako aritmetický průměr příslušného dolního a horního prahu.

¹⁵⁶ LEBEDA, Tomáš. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha : Karolinum, 2008, str. 135.

Příloha č. 1 : Model voleb 1996 – počty mandátů

Volby 1996															
Strana	Počet hlasů v %	Tehdejší systém	Současný systém	Reforma 2000	Skotská varianta		Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod
					I	II	I	II	I	II					
ODS	29,62	68	72	101	69	71	82	88	74	74	79	80	68	68	67
ČSSD	26,44	61	65	86	57	56	57	56	57	57	68	57	63	64	60
KSČM	10,33	22	20	6	22	22	20	18	22	22	17	21	23	23	23
KDU-ČSL	8,08	18	15	6	16	16	14	14	17	17	13	15	17	16	18
SPR-RSČ	8,01	18	17	1	20	19	16	14	17	17	13	16	17	18	18
ODA	6,36	13	11	0	16	16	11	10	13	13	10	11	12	11	14
					Bonus										
ODS		-	-	-	12	14	16	26	10	10	16	15	-	-	-
ČSSD		-	-	-	6	5	0	0	0	0	14	0	-	-	-
KSČM		-	-	-	2	2	0	0	0	0	0	0	-	-	-
KDU-ČSL		-	-	-	2	2	0	0	0	0	0	0	-	-	-
SPR-RSČ		-	-	-	2	1	0	0	0	0	0	0	-	-	-
ODA		-	-	-	1	1	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Koalice															
ODS + KDU-ČSL + ODA *	44,06	99	98	107	101	103	107	112	104	104	102	106	97	95	99
ODS + KDU-ČSL + ODA + SDP-RSČ	52,07	117	115	108	121	122	123	126	121	121	115	122	114	113	117

* Uskutečněná koalice.

Příloha č. 2 : Model voleb 1998 – počty mandátů

Volby 1998															
Strana	Počet hlasů v %	Tehdejší systém	Současný systém	Reforma 2000	Skotská varianta		Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod
					I	II	I	II	I	II					
ČSSD	32,31	74	79	101	76	78	82	89	79	80	81	85	76	77	73
ODS	27,74	63	66	87	63	61	61	58	60	60	70	59	65	64	63
KSČM	11,03	24	22	4	24	24	22	21	24	23	19	22	24	24	25
KDU-ČSL	9,00	20	16	6	19	19	18	16	19	19	16	17	18	18	20
US	8,60	19	17	2	18	18	17	16	18	18	14	17	17	17	19
					Bonus										
ČSSD		-	-	-	13	15	10	18	8	10	16	15	-	-	-
ODS		-	-	-	6	4	0	0	0	0	14	0	-	-	-
KSČM		-	-	-	2	2	0	0	0	0	0	0	-	-	-
KDU-ČSL		-	-	-	2	2	0	0	0	0	0	0	-	-	-
US		-	-	-	2	2	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Koalice															
ČSSD + KDU-ČSL + US	49,91	113	112	109	113	115	117	121	116	117	111	119	111	112	112
ČSSD + KDU-ČSL	41,31	94	95	107	95	97	100	105	98	99	97	102	94	95	93
ČSSD + US	40,91	93	96	103	94	96	99	105	97	98	95	102	93	94	92
ODS + KDU-ČSL + US	45,34	102	99	95	100	98	96	90	97	97	100	93	100	99	102

Příloha č. 3 : Model voleb 2002 – počty mandátů

Volby 2002														
Strana	Počet hlasů v %	Současný systém	Reforma 2000	Skotská varianta		Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod
				I	II	I	II	I	II					
ČSSD	30,20	70	84	73	75	75	81	75	76	90	81	71	71	69
ODS	24,47	58	62	52	51	55	51	54	53	50	51	58	58	56
KSČM	18,51	41	37	42	41	40	38	40	40	34	38	41	41	42
Koalice	14,27	31	17	33	33	30	30	31	31	26	30	30	30	33
		Bonus												
ČSSD		-	-	13	15	8	15	9	10	30	15	-	-	-
ODS		-	-	5	4	0	0	0	0	0	0	-	-	-
KSČM		-	-	4	3	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Koalice		-	-	3	3	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Koalice														
ČSSD + Koalice *	44,47	101	101	106	108	105	111	106	107	116	111	101	101	102
ODS + Koalice	38,74	89	79	85	84	85	81	85	84	76	81	88	88	89
ČSSD + KSČM	48,71	111	121	115	116	115	119	115	116	124	119	112	112	111

* Uskutečněná koalice.

Příloha č. 4 : Model voleb 2006 – počty mandátů

Volby 2006														
Strana	Počet hlasů v %	Současný systém	Reforma 2000	Skotská varianta		Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod
				I	II	I	II	I	II					
ODS	35,38	81	95	80	82	85	90	80	82	83	87	80	80	76
ČSSD	32,32	74	96	66	65	67	64	67	66	76	67	71	72	69
KSČM	12,81	26	8	27	26	25	24	26	26	22	24	25	25	27
KDU-ČSL	7,23	13	1	13	13	12	11	14	14	10	11	13	13	15
SZ	6,29	6	0	14	14	11	11	13	12	9	11	11	10	13
		Bonus												
ODS		-	-	14	16	10	19	7	10	16	15	-	-	-
ČSSD		-	-	6	5	0	0	0	0	14	0	-	-	-
KSČM		-	-	3	2	0	0	0	0	0	0	-	-	-
KDU-ČSL		-	-	1	1	0	0	0	0	0	0	-	-	-
SZ		-	-	1	1	0	0	0	0	0	0	-	-	-
Koalice														
ODS + KDU-ČSL + SZ *	48,90	100	96	107	109	108	112	107	108	102	109	104	103	104
ODS + KDU-ČSL	42,61	94	96	93	95	97	101	94	96	93	98	93	93	91
ČSSD + KDU-ČSL + SZ	45,84	93	97	93	92	90	86	94	92	95	89	95	95	97
ČSSD + KSČM	45,13	100	104	93	91	92	88	93	92	98	91	96	97	96

* Uskutečněná koalice.

Příloha č. 5 : Model voleb 2010 – počty mandátů

Volby 2010														
Strana	Počet hlasů v %	Současný systém	Reforma 2000	Skotská varianta		Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod
				I	II	I	II	I	II					
ČSSD	22,08	56	73	58	61	63	69	62	62	55	67	55	55	54
ODS	20,22	53	60	49	48	48	46	48	48	52	47	50	51	50
TOP09	16,70	41	43	41	40	39	38	39	39	41	38	41	40	41
KSČM	11,27	26	18	27	27	25	24	26	26	27	24	28	27	28
VV	10,88	24	6	25	24	25	23	25	25	25	24	26	27	27
		Bonus												
ČSSD		-	-	10	13	9	19	10	10	8	15	-	-	-
ODS		-	-	5	4	0	0	0	0	8	0	-	-	-
TOP09		-	-	4	3	0	0	0	0	6	0	-	-	-
KSČM		-	-	3	3	0	0	0	0	4	0	-	-	-
VV		-	-	3	2	0	0	0	0	4	0	-	-	-
Koalice														
ODS + TOP 09 + VV*	47,80	118	109	115	112	112	107	112	112	118	109	117	118	118
ODS + TOP 09	36,92	94	103	90	88	87	84	87	87	93	85	91	91	91
ČSSD + KSČM	33,35	82	91	85	88	88	93	88	88	82	91	83	82	82
ČSSD + TOP 09	38,78	97	116	99	101	102	107	101	101	96	105	96	95	95
ČSSD + TOP 09 + VV	49,66	121	122	124	125	127	130	126	126	121	129	122	122	122

* Uskutečňená koalice.

Příloha č. 6 : Model voleb 1996 – počty hlasů na jeden mandát

Volby 1996													
Strana	Současný systém	Reforma 2000*	Skotská varianta		Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod
			I	II	I	II	I	II					
ODS	24 924	17 768	26 008	25 275	21 885	20 393	24 251	24 251	22 716	27 609	26 391	26 391	26 784
ČSSD	24 650	18 631	28 110	28 612	28 110	28 612	28 110	28 110	23 563	28 110	25 433	25 035	26 704
KSČM	31 307	104 356	28 461	28 461	31 307	34 785	28 461	28 461	36 832	29 816	27 223	27 223	27 223
KDU-ČSL	32 623	81 558	30 584	30 584	34 954	34 954	28 785	28 785	37 642	32 623	28 785	30 584	27 186
SPR-RSČ	28 534	485 072	24 254	25 530	30 317	34 648	28 534	28 534	37 313	35 034	28 534	26 948	26 948
ODA	35 034	∞	24 086	24 086	35 034	38 537	29 644	29 644	38 537	30 317	32 114	35 034	27 526
Průměrný počet	29 512	141 477	26 917	27 091	30 268	31 988	27 964	27 964	26 344	30 585	28 080	28 536	27 062
Nejnižší počet	24 650	17 768	24 086	24 086	21 885	20 393	24 251	24 251	22 716	27 609	25 433	25 035	26 704
% od průměru	-16,47	-87,44	-10,52	-11,09	-27,70	-36,25	-13,28	-13,28	-13,77	-9,73	-9,43	-12,27	-1,32
Nejvyšší počet	35 034	485 072	30 584	30 584	35 034	38 537	29 644	29 644	38 537	35 034	32 114	35 034	27 526
% od průměru	18,71	242,86	13,62	12,89	15,75	20,47	6,01	6,01	46,28	14,55	14,37	22,77	1,72
Poměr nejvyšší/nejnižší	1,42	27,30	1,27	1,27	1,60	1,89	1,22	1,22	1,70	1,27	1,26	1,40	1,03

* ODA sice překonala 5% uzavírací klauzuli, ale nezískala by ani jeden mandát, a proto nelze určit počet hlasů potřebných na jeden mandát.

Příloha č. 7 : Model voleb 1998 – počty hlasů na jeden mandát

Volby 1998													
Strana	Současný systém	Reforma 2000*	Skotská varianta		Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod
			I	II	I	II	I	II					
ČSSD	24 413	19 096	25 377	24 726	23 520	21 670	24 413	24 108	23 811	22 690	25 377	25 048	26 420
ODS	25 091	19 035	26 286	27 148	27 148	28 552	27 600	27 600	23 657	28 068	25 477	25 875	26 286
KSČM	29 934	164 638	27 440	27 440	29 934	31 360	27 440	28 633	34 661	29 934	27 440	27 440	26 342
KDU-ČSL	33 563	89 502	28 264	28 264	29 834	33 563	28 264	28 264	33 563	31 589	29 834	29 834	26 851
US	30 212	256 798	28 533	28 533	30 212	32 100	28 533	28 533	36 685	30 212	30 212	30 212	27 031
Průměrný počet	28 643	109 814	27 180	27 222	28 130	29 449	27 250	27 428	30 475	28 499	27 668	27 682	26 586
Nejnižší počet	24 413	19 035	25 377	24 726	23 520	21 670	24 413	24 108	23 657	22 690	25 377	25 048	26 286
% od průměru	-14,77	-82,67	-6,63	-9,17	-16,39	-26,41	-10,41	-12,10	-22,37	-20,38	-8,28	-9,52	-1,13
Nejvyšší počet	33 563	256 798	28 533	28 533	30 212	33 563	28 533	28 633	36 685	31 589	30 212	30 212	27 031
% od průměru	17,18	133,85	4,98	4,82	7,40	13,97	4,71	4,39	20,38	10,84	9,19	9,14	1,68
Poměr nejvyšší/nejnižší	1,37	13,49	1,12	1,15	1,28	1,55	1,17	1,19	1,55	1,39	1,19	1,21	1,03

Příloha č. 8 : Model voleb 2002 – počty hlasů na jeden mandát

Volby 2002													
Strana	Současný systém	Reforma 2000*	Skotská varianta		Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod
			I	II	I	II	I	II					
ČSSD	20 575	17 146	19 730	19 204	19 204	17 781	19 204	18 951	16 003	17 781	20 286	20 286	20 874
ODS	20 120	18 822	22 442	22 882	21 218	22 882	21 611	22 018	23 340	22 882	20 120	20 120	20 839
KSČM	21 528	23 855	21 016	21 528	22 066	23 228	22 066	22 066	25 960	23 228	21 528	21 528	21 016
Koalice	21 957	40 039	20 626	20 626	22 689	22 689	21 957	21 957	26 180	22 689	22 689	22 689	20 626
Průměrný počet	21 045	24 966	20 953	21 060	21 294	21 645	21 209	21 248	22 871	21 645	21 156	21 156	20 839
Nejnižší počet	20 120	17 146	19 730	19 204	19 204	17 781	19 204	18 951	16 003	17 781	20 120	20 120	20 626
% od průměru	-4,40	-31,32	-5,84	-8,81	-9,82	-17,85	-9,46	-10,81	-30,03	-17,85	-4,89	-4,89	-1,02
Nejvyšší počet	21 957	40 039	22 442	22 882	22 689	23 228	22 066	22 066	26 180	23 228	22 689	22 689	21 016
% od průměru	4,33	60,38	7,10	8,65	6,55	7,31	4,04	3,85	14,47	7,31	7,25	7,25	0,85
Poměr nejvyšší/nejnižší	1,09	2,34	1,14	1,19	1,18	1,31	1,15	1,16	1,64	1,31	1,13	1,13	1,02

Příloha č. 9 : Model voleb 2006 – počty hlasů na jeden mandát

Volby 2006													
Strana	Současný systém	Reforma 2000*	Skotská varianta		Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod
			I	II	I	II	I	II					
ODS	23 364	19 921	23 656	23 079	22 264	21 028	23 656	23 079	22 801	21 753	23 656	23 656	24 901
ČSSD	23 363	18 009	26 194	26 597	25 803	27 013	25 803	26 194	22 748	25 803	24 350	24 011	25 055
KSČM	26 359	85 666	25 383	26 359	27 413	28 555	26 359	26 359	31 151	28 555	27 413	27 413	25 383
KDU-ČSL	29 747	386 706	29 747	29 747	32 226	35 155	27 622	27 622	38 671	35 155	29 747	29 747	25 780
SZ	56 081	∞	24 035	24 035	30 590	30 590	25 884	28 041	37 387	30 590	30 590	33 649	25 884
Průměrný počet	31 783	127 575	25 803	25 963	27 659	28 468	25 865	26 259	30 552	28 371	27 151	27 695	25 401
Nejnižší počet	23 363	18 009	23 656	23 079	22 264	21 028	23 656	23 079	22 748	21 753	23 656	23 656	24 901
% od průměru	-26,49	-85,88	-8,32	-11,11	-19,50	-26,14	-8,54	-12,11	-25,54	-23,33	-12,87	-14,58	-1,97
Nejvyšší počet	56 081	386 706	29 747	29 747	32 226	35 155	27 622	28 041	38 671	35 155	30 590	33 649	25 884
% od průměru	76,45	203,12	15,28	14,57	16,51	23,49	6,79	6,79	26,57	23,91	12,67	21,50	1,90
Poměr nejvyšší/nejnižší	2,40	21,47	1,26	1,29	1,45	1,67	1,17	1,21	1,70	1,62	1,29	1,42	1,04

* SZ sice překonala 5% uzavírací klauzuli, ale nezískala by ani jeden mandát, a proto nelze určit počet hlasů potřebných na jeden mandát.

Příloha č. 10 : Model voleb 2010 – počty hlasů na jeden mandát

Volby 2010													
Strana	Současný systém	Reforma 2000*	Skotská varianta		Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod
			I	II	I	II	I	II					
ČSSD	20 630	15 826	19 918	18 939	18 338	16 743	18 633	18 633	21 005	17 243	21 005	21 005	21 394
ODS	19 958	17 630	21 588	22 037	22 037	22 995	22 037	22 037	20 342	22 506	21 156	20 741	21 156
TOP09	21 313	20 322	21 313	21 846	22 406	22 996	22 406	22 406	21 313	22 996	21 313	21 846	21 313
KSČM	22 683	32 765	21 843	21 843	23 591	24 574	22 683	22 683	21 843	24 574	21 063	21 843	21 063
VV	23 714	94 855	22 765	23 714	22 765	24 745	22 765	22 765	22 765	23 714	21 890	21 079	21 079
Průměrný počet	21 660	36 279	21 485	21 676	21 827	22 410	21 705	21 705	21 454	22 206	21 285	21 303	21 201
Nejnižší počet	19 958	15 826	19 918	18 939	18 338	16 743	18 633	18 633	20 342	17 243	21 005	20 741	21 063
% od průměru	-7,85	-56,38	-7,29	-12,63	-15,99	-25,29	-14,15	-14,15	-5,18	-22,35	-1,32	-2,64	-0,65
Nejvyšší počet	23 714	94 855	22 765	23 714	23 591	24 745	22 765	22 765	22 765	24 574	21 890	21 846	21 394
% od průměru	9,48	161,46	5,96	9,40	8,08	10,42	4,88	4,88	6,11	10,66	2,84	2,55	0,91
Poměr nejvyšší/nejnižší	1,19	5,99	1,14	1,25	1,29	1,48	1,22	1,22	1,12	1,43	1,04	1,05	1,02

Příloha č. 11 : Model voleb 1996 – počty mandátů ve volebních krajích

Volby 1996													
Volební kraj	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta*			Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000**
			I	II	nejvýše	I	II						
Praha	23	20	22	19	23	190	190	20	21	23	23	200	4-mandátové
Středočeský	22	19	20	19	22			19	21	22	22		3
Jihočeský	12	11	21	19	23			20	22	23	23		5-mandátové
Plzeňský	11	10											13
Karlovarský	5	5	18	16	20			17	18	20	20		6-mandátové
Ústecký	15	13											13
Liberecký	8	7	28	28	30			25	27	30	19		7-mandátové
Královéhradecký	11	10									3		
Pardubický	10	9									21		8-mandátové
Vysočina	11	9	31	30	33			28	31	33	23		3
Jihomoravský	23	20											
Olomoucký	13	11	22	22	25			21	23	25	25		25
Zlínský	12	10											
Moravskoslezský	24	21	22	21	24			20	22	24	24		24
Průměrná velikost volebního kraje	14,29	14,29	25	25	25	190	190	25	25	25	22,22	200	5,71
Průměrná odchylka	5,08	5,05	4,25	5,25	3,25	0	0	4,50	3,88	3,25	1,53	0	0,82

* I a II udávají počet mandátů rozdělených dle podvariant; nejvýše udává teoretický nejvyšší počet mandátů přidělovaných ve volebním kraji.

** Počty volebních krajů dle velikosti v rámci navrhovaných 35 krajů.

Příloha č. 12 : Model voleb 1998 – počty mandátů ve volebních krajích

Volby 1998													
Volební kraj	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta*			Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000**
			I	II	nejvýše	I	II						
Praha	24	21	22	22	24	192	190	20	22	24	24	200	4-mandátové
Středočeský	22	20	20	19	22			19	21	22	23		3
Jihočeský	12	11	22	21	23			20	22	23	23		5-mandátové
Plzeňský	11	10						13					
Karlovarský	5	5	19	17	20			17	19	20	20		6-mandátové
Ústecký	15	13						13					
Liberecký	8	7	29	28	30			25	27	30	19		7-mandátové
Královéhradecký	11	10									3		
Pardubický	10	9									21		8-mandátové
Vysočina	11	9	32	30	33			28	30	33	22		3
Jihomoravský	22	19											
Olomoucký	13	11	23	23	24			21	22	24	24		24
Zlínský	12	10											
Moravskoslezský	24	20	23	22	24			20	22	24	24		
Průměrná velikost volebního kraje	14,29	14,29	25	25	25	192	190	25	25	25	22,22	200	5,71
Průměrná odchylka	5,08	5,05	2,29	2,43	1,86	0	0	4,50	3,63	3,25	1,53	0	0,82

* I a II udávají počet mandátů rozdělených dle podvariant; nejvýše udává teoretický nejvyšší počet mandátů přidělovaných ve volebním kraji.

** Počty volebních krajů dle velikosti v rámci navrhovaných 35 krajů.

Příloha č. 13 : Model voleb 2002 – počty mandátů ve volebních krajích

Volby 2002															
Volební kraj	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta*			Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000**		
			I	II	nejvýše	I	II								
Praha	25	22	22	19	23	191	190	20	21	23	23	200	4-mandátové		
Středočeský	23	20	20	19	22			19	21	22	22		4		
Jihočeský	13	11	21	19	23			20	22	23	23		5-mandátové		
Plzeňský	11	10											11		
Karlovarský	5	4	18	16	20			17	18	20	20		6-mandátové		
Ústecký	14	12											14		
Liberecký	8	7	28	28	30			25	27	30	19		7-mandátové		
Královéhradecký	11	10											3		
Pardubický	10	9									31		30	33	28
Vysočina	10	9	3												
Jihomoravský	23	20	22	22	25			21	23	25	25		25	24	
Olomoucký	12	11													
Zlínský	12	10	22	21	24			20	22	24	24		24		
Moravskoslezský	23	20													
Průměrná velikost volebního kraje	14,29	14,29	25	25	25	191	190	25	25	25	22,22	200	5,71		
Průměrná odchylka	5,27	5,34	2,00	2,21	1,86	0	0	4,75	3,88	3,25	1,70	0	0,84		

* I a II udávají počet mandátů rozdělených dle podvariant; nejvýše udává teoretický nejvyšší počet mandátů přidělovaných ve volebním kraji.

** Počty volebních krajů dle velikosti v rámci navrhovaných 35 krajů.

Příloha č. 14 : Model voleb 2006 – počty mandátů ve volebních krajích

Volby 2006															
Volební kraj	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta*			Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000**		
			I	II	nejvýše	I	II								
Praha	25	22	24	23	25	193	190	21	23	25	25	200	4-mandátové		
Středočeský	23	21	22	21	23			20	21	23	23		4		
Jihočeský	13	11	21	20	23			20	22	23	23		5-mandátové		
Plzeňský	11	9											11		
Karlovarský	5	4	18	17	19			16	18	19	19		6-mandátové		
Ústecký	14	12											14		
Liberecký	8	7	27	27	29			25	27	29	19		7-mandátové		
Královéhradecký	11	10											3		
Pardubický	10	9									33		30	33	28
Vysočina	10	9	3												
Jihomoravský	23	20	23	23	25			21	23	25	24		23	24	23
Olomoucký	12	11													
Zlínský	12	10	22	20	23			19	21	23	23				
Moravskoslezský	23	20													
Průměrná velikost volebního kraje	14,29	14,29	25	25	25	193	190	25	25	25	22,22	200	5,71		
Průměrná odchylka	5,27	5,48	2,14	2,36	1,71	0	0	4,50	3,63	3,00	1,70	0	0,84		

* I a II udávají počet mandátů rozdělených dle podvariant; nejvýše udává teoretický nejvyšší počet mandátů přidělovaných ve volebním kraji.

** Počty volebních krajů dle velikosti v rámci navrhovaných 35 krajů.

Příloha č. 15 : Model voleb 2010 – počty mandátů ve volebních krajích

Volby 2010													
Volební kraj	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta*			Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000**
			I	II	nejvýše	I	II						
Praha	25	21	23	21	24	190	190	21	22	24	24	200	4-mandátové
Středočeský	24	21	24	22	24			20	22	24	24		3
Jihočeský	13	11	23	22	24			20	22	24	24		5-mandátové
Plzeňský	11	10											13
Karlovarský	5	4	18	17	19			16	18	19	19		6-mandátové
Ústecký	14	12											13
Liberecký	8	7	28	27	30			25	27	30	19		7-mandátové
Královéhradecký	11	10									3		
Pardubický	10	9									21		8-mandátové
Vysočina	10	9	32	31	33			28	31	33	21		3
Jihomoravský	23	20											
Olomoucký	12	11	23	22	24			21	22	24	24		24
Zlínský	12	10											
Moravskoslezský	22	20	20	19	22			19	21	22	22		22
Průměrná velikost volebního kraje	14,29	14,29	25	25	25	190	190	25	25	25	22,22	200	5,71
Průměrná odchylka	5,27	5,34	3,63	4,38	3,25	0	0	4,50	3,88	3,25	1,75	0	0,84

* I a II udávají počet mandátů rozdělených dle podvariant; nejvýše udává teoretický nejvyšší počet mandátů přidělovaných ve volebním kraji.

** Počty volebních krajů dle velikosti v rámci navrhovaných 35 krajů.

Příloha č. 16 : Model voleb 1996 – přirozené prahy ve volebních krajích

Volby 1996																		
Přirozený práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*						
			I	II	I	II												
Praha	3,7	2,3	3,7	3,9	0,46	0,46	3,7	3,7	3,7	3,7	0,44	4-mandátové						
Středočeský	3,6	2,3	3,8	4,0			4,0	3,7	3,6	3,6		17,1						
Jihočeský	6,1	4,3	3,7	3,8			3,8	3,7	3,6	3,6		3,6	5-mandátové					
Plzeňský	6,1	5,0											14,6					
Karlovarský	11,5	9,7	4,2	4,4			4,4	4,4	4,1	4,1		4,1	6-mandátové					
Ústecký	5,0	3,6											12,8					
Liberecký	8,3	7,6	2,8	2,9			3,2	3,1	2,7	4,1		4,1	7-mandátové					
Královéhradecký	7,0	4,8											12,0					
Pardubický	7,0	5,6											3,7	3,7	2,9	2,7	2,5	3,5
Vysočina	6,6	5,3	10,2															
Jihomoravský	3,5	2,3	2,6	2,7			3,7	3,4	3,3	3,3		3,3	3,3					
Olomoucký	5,4	4,5	3,4	3,6										3,7	3,4	3,3	3,3	3,3
Zlínský	6,6	5,3																
Moravskoslezský	3,5	2,4	3,7	3,8										3,9	3,7	3,5	3,5	

* Průměrné přirozené prahy na úrovni volebních obvodů s daným počtem mandátů.

Příloha č. 17 : Model voleb 1998 – přirozené prahy ve volebních krajích

Volby 1998												
Přirozený práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*
			I	II	I	II						
Praha	3,5	2,2	3,7	3,9	0,46	0,46	4,2	3,9	3,5	3,8	0,44	4-mandátové
Středočeský	3,7	2,3	3,8	4,0			4,1	3,8	3,7	4,1		17,8
Jihočeský	6,2	4,1	3,7	3,9			4,1	3,9	3,6	4,0		5-mandátové
Plzeňský	7,0	4,5										15,5
Karlovarský	11,5	9,1	4,1	4,3			4,4	4,1	3,9	4,6		6-mandátové
Ústecký	5,0	3,6										14,1
Liberecký	9,0	6,4	2,8	2,9			3,2	3,1	2,8	4,9		7-mandátové
Královéhradecký	7,2	4,3										12,6
Pardubický	7,8	5,2								4,4		8-mandátové
Vysočina	7,1	4,8	10,8									
Jihomoravský	3,9	2,5	2,6	2,7			2,9	2,8	2,6	4,4		
Olomoucký	6,0	4,1	3,6	3,7			3,9	3,8	3,4	3,9		
Zlínský	6,4	4,8										
Moravskoslezský	3,4	2,3	3,5	3,7			4,1	3,7	3,4	3,9		

* Průměrné přirozené prahy na úrovni volebních obvodů s daným počtem mandátů.

Příloha č. 18 : Model voleb 2002 – přirozené prahy ve volebních krajích

Volby 2002												
Přirozený práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrдый bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*
			I	II	I	II						
Praha	3,4	2,1	3,4	3,6	0,45	0,46	3,8	3,7	3,4	3,8	0,43	4-mandátové
Středočeský	3,7	2,4	3,7	3,9			4,5	3,7	3,7	4,2		21,2
Jihočeský	6,1	4,1	3,6	3,8			4,0	3,7	3,7	4,2		5-mandátové
Plzeňský	6,5	4,3										17,2
Karlovarský	12,3	9,8	4,3	4,5			4,9	3,7	4,1	4,7		6-mandátové
Ústecký	5,8	3,6										15,4
Liberecký	9,0	5,7	2,8	2,9			3,2	3,0	2,8	4,9		7-mandátové
Královéhradecký	6,9	4,8										13,9
Pardubický	7,6	5,6	2,5	2,6			2,9	2,8	2,5	4,4		8-mandátové
Vysočina	6,6	5,6								12,9		
Jihomoravský	3,5	2,3	3,5	3,6			3,8	3,5	3,4	3,9		
Olomoucký	6,8	4,2										
Zlínský	6,5	4,3	3,7	3,8			4,2	3,9	3,6	4,1		
Moravskoslezský	3,6	2,3										

* Průměrné přirozené prahy na úrovni volebních obvodů s daným počtem mandátů.

Příloha č. 19 : Model voleb 2006 – přirozené prahy ve volebních krajích

Volby 2006												
Přirozený práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*
			I	II	I	II						
Praha	3,5	2,3	3,6	3,7	0,48	0,49	4,0	3,9	3,5	3,5	0,48	4-mandátové
Středočeský	3,8	1,8	3,9	4,1			4,4	4,3	3,8	3,8		22,2
Jihočeský	6,1	4,5	3,9	4,1			4,4	3,9	3,7	3,7		5-mandátové
Plzeňský	7,0	5,7					16,9					
Karlovarský	14,8	12,0	4,7	5,0			5,2	5,0	4,4	4,4		6-mandátové
Ústecký	5,9	3,9					15,4					
Liberecký	9,7	7,8	3,1	3,2			3,4	3,3	3,0	4,3		7-mandátové
Královéhradecký	6,7	6,0								13,1		
Pardubický	8,2	6,3								8-mandátové		
Vysočina	7,3	5,1	2,8	2,9			3,1	2,9	2,8	4,3		11,2
Jihomoravský	3,7	2,4								3,7		
Olomoucký	7,1	5,1	3,6	3,8			4,3	3,8	3,4	3,5		
Zlínský	6,5	4,8										
Moravskoslezský	3,7	2,4	3,9	4,1			4,3	4,1	3,7	3,7		

* Průměrné přirozené prahy na úrovni volebních obvodů s daným počtem mandátů.

Příloha č. 20 : Model voleb 2010 – přirozené prahy ve volebních krajích

Volby 2010												
Přirozený práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*
			I	II	I	II						
Praha	3,1	2,1	3,4	3,5	0,42	0,42	4,2	4,1	3,3	3,9	0,40	4-mandátové
Středočeský	3,4	2,1	3,3	3,5			4,4	4,2	3,4	4,1		14,3
Jihočeský	5,3	4,1	3,3	3,4			4,3	4,2	3,1	3,8		5-mandátové
Plzeňský	6,3	4,2										13,3
Karlovarský	11,8	13,1	4,1	4,3			5,5	5,0	3,9	4,8		6-mandátové
Ústecký	5,0	3,6										12,7
Liberecký	9,7	6,5	2,6	2,7			3,7	3,5	2,6	4,8		7-mandátové
Královéhradecký	6,4	4,0										11,3
Pardubický	6,5	4,4								2,3		2,4
Vysočina	6,7	4,7	10,6									
Jihomoravský	3,1	2,1	3,1	3,3			4,4	4,2	2,9	3,7		3,9
Olomoucký	5,8	3,9										
Zlínský	5,2	4,2	3,5	3,7			4,8	4,3	3,3	4,1		
Moravskoslezský	3,3	2,2										

* Průměrné přirozené prahy na úrovni volebních obvodů s daným počtem mandátů.

Příloha č. 21 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 4 strany* – efektivní práh

Přirozený práh												
Efektivní práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*
			I	II	I	II						
Praha	3,7	2,2	3,0	2,5	0,52	0,52	4,4	4,0	3,7	3,7	0,49	4-mandátové
Středočeský	4,0	2,4	3,1	2,9			4,8	4,4	4,0	4,0		21,7
Jihočeský	7,2	4,3	3,1	2,9			4,6	4,4	4,0	4,0		5-mandátové
Plzeňský	7,7	4,7					6-mandátové					
Karlovarský	14,6	13,6	4,2	3,5			5,6	5,0	4,8	4,8		18,7
Ústecký	6,3	3,9	2,7	2,2			3,7	3,5	3,2	4,8		7-mandátové
Liberecký	10,1	6,7										14,7
Královéhradecký	7,7	4,7										8-mandátové
Pardubický	8,4	5,2	2,2	2,0			3,2	3,0	2,8	4,4		13,3
Vysočina	7,7	5,2								4,0		
Jihomoravský	4,0	2,4	3,1	2,7			4,4	4,0	3,9	3,9		4,0
Olomoucký	7,2	4,3										
Zlínský	7,2	4,7										
Moravskoslezský	4,0	2,4			3,3	2,7					4,8	

* Při výpočtu bylo použito rozložení mandátů ve volebních krajích na základě voleb z roku 2002, kdy se do Poslanecké sněmovny dostaly právě 4 strany.

Příloha č. 22 : Prediktivní hodnoty přirozených práhů ve volebních krajích pro 4 strany* – horní práh

Přirozený práh												
Horní práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrдый bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*
			I	II	I	II						
Praha	3,8	2,4	4,0	3,1	0,52	0,52	4,5	4,2	3,8	3,8	0,50	4-mandátové
Středočeský	4,2	2,6	4,2	3,6			5,0	4,5	4,2	4,2		26,2
Jihočeský	7,7	5,0	4,2	3,6			4,8	4,5	4,2	4,2		5-mandátové
Plzeňský	8,3	5,6										22,1
Karlovarský	16,7	20,0	5,6	4,4			5,9	5,3	5,0	5,0		6-mandátové
Ústecký	6,7	4,5										19,1
Liberecký	11,1	8,3	3,6	2,8			3,8	3,6	3,3	5,0		7-mandátové
Královéhradecký	8,3	5,6										16,9
Pardubický	9,1	6,3								4,5		8-mandátové
Vysočina	8,3	6,3	15,1									
Jihomoravský	4,2	2,6	2,9	2,4			3,3	3,1	2,9	4,2		
Olomoucký	7,7	5,0										4,2
Zlínský	7,7	5,6	4,2	3,4			4,5	4,2	4,0	4,0		
Moravskoslezský	4,2	2,6	4,3	3,4								5,0

* Při výpočtu bylo použito rozložení mandátů ve volebních krajích na základě voleb z roku 2002, kdy se do Poslanecké sněmovny dostaly právě 4 strany.

Příloha č. 23 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 5 stran* – efektivní práh

Přirozený práh												
Efektivní práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*
			I	II	I	II						
Praha	3,6	2,2	2,8	2,5	0,51	0,52	4,3	3,9	3,6	3,6	0,49	4-mandátové
Středočeský	3,9	2,3	3,0	2,7			4,5	4,3	3,9	3,9		20,4
Jihočeský	6,5	4,4	3,2	2,9			4,5	4,1	3,9	3,9		5-mandátové
Plzeňský	7,5	5,3					17,7					
Karlovarský	13,9	13,3	3,7	3,4			5,4	4,9	4,7	4,7		6-mandátové
Ústecký	6,1	4,0					15,6					
Liberecký	9,7	6,9	2,5	2,2			3,6	3,4	3,2	4,7		7-mandátové
Královéhradecký	7,5	4,8										14,0
Pardubický	8,1	5,3								4,3		8-mandátové
Vysočina	8,1	5,3	2,1	1,9			3,3	3,1	2,8	3,9		12,7
Jihomoravský	3,9	2,4										
Olomoucký	7,0	4,4	2,9	2,5			4,3	3,9	3,6	3,8		
Zlínský	7,0	4,8										
Moravskoslezský	3,9	2,4	3,0	2,9	4,7	4,3	3,9	3,9				

* Při výpočtu bylo použito rozložení mandátů ve volebních krajích na základě voleb z roku 2006, kdy se do Poslanecké sněmovny dostaly právě 5 stran.

Příloha č. 24 : Prediktivní hodnoty přirozených práhů ve volebních krajích pro 5 stran* – horní práh

Přirozený práh													
Horní práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*	
			I	II	I	II							
Praha	3,8	2,4	4,0	3,5	0,52	0,52	4,5	4,2	3,8	3,8	0,50	4-mandátové	
Středočeský	4,2	2,6	4,3	3,8			4,8	4,5	4,2	4,2		26,2	
Jihočeský	7,1	5,3	4,5	4,0			4,8	4,3	4,2	4,2		5,0	5-mandátové
Plzeňský	8,3	6,7											22,1
Karlovarský	16,7	20,0	5,3	4,7			5,9	5,3	5,0	5,0		6-mandátové	
Ústecký	6,7	4,8										19,1	
Liberecký	11,1	9,1	3,6	3,0			3,8	3,6	3,3	5,0		7-mandátové	
Královéhradecký	8,3	5,9										16,9	
Pardubický	9,1	6,7								2,9		2,7	3,4
Vysočina	9,1	6,7	15,1										
Jihomoravský	4,2	2,7	4,2	3,5			4,5	4,2	3,8	4,0		4,2	
Olomoucký	7,7	5,3											
Zlínský	7,7	5,9	4,3	4,0			5,0	4,5	4,2	4,2		4,2	
Moravskoslezský	4,2	2,7											

* Při výpočtu bylo použito rozložení mandátů ve volebních krajích na základě voleb z roku 2006, kdy se do Poslanecké sněmovny dostaly právě 5 stran.

Příloha č. 25 : Prediktivní hodnoty přirozených prahů ve volebních krajích pro 6 stran* – efektivní práh

Přirozený práh												
Efektivní práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrký bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*
			I	II	I	II						
Praha	3,9	2,4	2,9	2,9	0,5	0,5	4,4	4,2	3,9	3,9	0,5	4-mandátové
Středočeský	4,0	2,6	3,2	2,9			4,6	4,2	4,0	4,0		19,5
Jihočeský	6,8	4,4	3,0	2,9			4,4	4,0	3,9	3,9		5-mandátové
Plzeňský	7,3	4,9					16,9					
Karlovarský	13,3	11,1	3,5	3,5			5,1	4,8	4,4	4,4		6-mandátové
Ústecký	5,6	3,7					15,0					
Liberecký	9,4	7,3	2,3	2,0			3,6	3,3	3,0	4,6		7-mandátové
Královéhradecký	7,3	4,9								13,5		
Pardubický	7,9	5,5								4,2		8-mandátové
Vysočina	7,3	5,5	2,1	1,9			3,2	3,0	2,8	4,2		12,2
Jihomoravský	3,9	2,4								3,9		
Olomoucký	6,3	4,4	2,9	2,6			4,2	3,9	3,6	3,6		
Zlínský	6,8	4,9										
Moravskoslezský	3,7	2,3	2,9	2,7			4,4	4,0	3,7	3,7		

* Při výpočtu bylo použito rozložení mandátů ve volebních krajích na základě voleb z roku 1996, kdy se do Poslanecké sněmovny dostaly právě 6 stran.

Příloha č. 25 : Prediktivní hodnoty přirozených práhů ve volebních krajích pro 6 stran* – horní práh

Přirozený práh												
Horní práh	Současný systém	Skotská varianta	Řecká varianta		Nizozemská varianta		Polská varianta	Tvrdý bonus	NUTS2	9 krajů	Celostátní obvod	Reforma 2000*
			I	II	I	II						
Praha	4,2	2,8	4,3	4,2	0,5	0,5	4,8	4,5	4,2	4,2	0,5	4-mandátové
Středočeský	4,3	2,9	4,8	4,2			5,0	4,5	4,3	4,3		26,2
Jihočeský	7,7	5,6	4,5	4,2			4,8	4,3	4,2	4,2		5-mandátové
Plzeňský	8,3	6,3					6-mandátové					
Karlovarský	16,7	16,7	5,3	5,0			5,6	5,3	4,8	4,8		19,1
Ústecký	6,3	4,5					7-mandátové					
Liberecký	11,1	10,0	3,4	2,9			3,8	3,6	3,2	5,0		16,9
Královéhradecký	8,3	6,3								8-mandátové		
Pardubický	9,1	7,1	3,1	2,7			3,4	3,1	2,9	4,5		15,1
Vysočina	8,3	7,1								4,2		
Jihomoravský	4,2	2,8	4,3	3,6			4,5	4,2	3,8	3,8		
Olomoucký	7,1	5,6								4,0		
Zlínský	7,7	6,3	4,3	3,8			4,8	4,3	4,0	4,0		
Moravskoslezský	4,0	2,6			4,0							

* Při výpočtu bylo použito rozložení mandátů ve volebních krajích na základě voleb z roku 1996, kdy se do Poslanecké sněmovny dostaly právě 6 stran.

Abstrakt

Tato diplomová práce pojednává o volebním systému do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Jeho vznik, vývoj a budoucnost jsou načrtnuty ve třech kapitolách a závěru. Práce je pojímána jako případová studie a využívá dva pracovní postupy – od obecného ke konkrétnímu a od dřívějšího k pozdějšímu. Tyto postupy jsou užívány nejenom v práci jako celku, ale taktéž v jednotlivých kapitolách a podkapitolách.

První kapitola uvádí čtenáře do problematiky volebních systémů v obecné rovině. Jsou popsány dva hlavní volební systémy – proporční a většinový. Důraz je kladem zvláště na proporční volební systém, který je užíván pro volby do Poslanecké sněmovny. Taktéž otázka „jaký volební systém je nejlepší“ je zmíněna.

Následující kapitola se zabývá historií volebního systému a jeho evolucí od jeho vzniku až po současnost. Hlavní část kapitoly se věnuje reformě z roku 2000, kterou Ústavní soud prohlásil za protiústavní. Nová právní úprava místo prázdných míst po rozhodnutí Ústavního soudu byla přijata v roce 2002 a od té doby je platná až do současnosti.

Třetí kapitola představuje návrhy volební reformy z roku 2008 připravované skupinou odborníků na základě politického zadání tehdejší vlády. Také jsou předloženy další tři návrhy založené na vlastních úvahách a úvahách akademiků.

Argumenty ve třetí kapitole jsou podepřeny volebními modely využívající skutečné výsledky z voleb do Poslanecké sněmovny z let 1996 až 2010. Modely jsou spočítány přímo autorem a ukazují, co by se mohlo stát, kdy by byl užit jiný volební systém.

Závěr shrnuje celou práci a říká na základě volebních modelů, které změny volebního systému by měly být provedeny, aby se volení systém nenacházel na hraně ústavnosti a neústavnosti a aby se usnadnilo sestavování vlád a zvýšila jejich stabilita.

Abstract

This final thesis deals with electoral system to the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic. Its genesis, evolution and future are presented in 3 chapters and in the Conclusion. Work is designed as a case-study and it employs two methods – from general to particular, and from earlier to later. These methods are used in whole work as well as in particular chapters and subchapters.

The first chapter introduces readers to the issue of electoral system in general. There are described two main voting systems – proportional and majority vote. Stress is put to the proportional system which has used for elections to the Chamber of Deputies. Also the question “which electoral system is the best” is mentioned.

Following chapter surveys history of the electoral system and evolution from its establishment to the present. Main part of this chapter deals with a reform introduced in the year 2000 which was declared by the Constitutional Court as unconstitutional. New law, instead of blank spaces after the decision of the Constitutional Court, was adopted in the year 2002 and since that it has been valid till the present.

The third chapter presents proposals of electoral reform from the year 2008 prepared by a group of experts on the basis of political assignment of contemporary Government. Also other three proposal of change, based on scholars and author’s opinions, are suggested.

Arguments in the third chapter are supported by voting models using a real data from the elections to the Chamber of Deputies from the years 1996 to 2010. Models were calculated by author and demonstrate what would have happened if another setting of the electoral system had been used.

Conclusion sums up the whole work and says, on the basis of the voting models and the last chapter, which changes, in the electoral system, should be made to not be on the edge of constitutionality and unconstitutionality and to facilitate arrangements of the governments and to strengthen their stabilities.

Klíčová slova

Volební systém, Poslanecká sněmovna, volební reforma, poměrný volební systém.

Keywords

Electoral system, the Chamber of Deputies, electoral reform, proportional voting system.